

Översyn av lagen om skiljeförfarande

Betänkande av Skiljeförfarandentredningen

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2015:37

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner
som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24273-5

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 6 februari 2014 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Samma dag förordnade chefen för Justitiedepartementet, statsrådet Beatrice Ask, f.d. justitierådet Johan Munck som särskild utredare. Rådmannen Helga Hullmann anställdes som sekreterare från och med den 24 februari 2014. Utredningen har antagit namnet Skiljeförfarandeutredningen (Ju 2014:02).

Som experter i utredningen förordnades den 6 februari 2014 professorn och advokaten Kaj Hobér, advokaten Claes Lundblad, generalsekreteraren Annette Magnusson, bolagsjuristen Håkan R:son Matz, kanslirådet Björn Räftegård, hovrättsrådet Patrik Schöldström, universitetslektorn Patricia Shaughnessy, utredaren Jenny Spetz samt chefsrådmannen Fanny Gleiss Wilborg. Den 9 december 2014 entledigades Fanny Gleiss Wilborg från uppdraget samtidigt som chefsjuristen Anna Hjort Ööpik förordnades som expert.

Härmed överlämnar utredningen betänkandet *Översyn av lagen om skiljeförfarande*, SOU 2015:37.

Advokaten Claes Lundblad har avgett ett särskilda yttrande.

Uppdraget är härmed slutfört.

Stockholm april 2015

Johan Munck

/Helga Hullmann

Innehåll

Förkortningar	9
Sammanfattning	11
SUMMARY	25
1 Författningsförslag.....	39
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.....	39
1.2 Förslag till ändring i utsökningsbalken	57
1.3 Förslag till ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna	59
2 Bakgrund	61
2.1 Utredningens direktiv.....	61
2.2 Utredningens arbete	62
2.3 Gällande rätt i huvuddrag	63
2.4 Andra regelverk och skiljedomsinstitut	64
2.5 Statistisk undersökning	66
2.5.1 Antalet klandertvister.....	67
2.5.2 Ad hoc och institutionella skiljeförfaranden	69
2.5.3 Språket i skiljeförfaranden	72
2.5.4 Åberopade grunder i klandertvister.....	73
2.5.5 Klanderprocesserna	75

3	Allmänna utgångspunkter	85
4	Skiljeförfarandet.....	89
4.1	Platsen för förfarandet	89
4.2	Tillämplig materiell rätt.....	91
4.2.1	Bakgrund.....	91
4.2.2	Parternas överenskommelse om tillämplig materiell rätt	92
4.2.3	Fastställande av tillämplig rätt i avsaknad av partsöverenskommelse.....	94
4.3	Skälighet och billighet	96
4.4	Flerpartsförhållanden	98
4.4.1	Bakgrund.....	98
4.4.2	Utseende av skiljemän.....	99
4.4.3	Sammanläggning av flera pågående skiljeförfaranden till ett skiljeförfarande (konsolidering)	102
4.4.4	Utvidgning av skiljeförfarandet.....	103
4.4.5	Intervention	104
4.5	Interimistiska beslut	104
4.6	Avskrivning och avvisning	106
5	Överprövning av domstol av skiljemännens behörighet innan skiljedom meddelats	111
5.1	Nuvarande ordning.....	111
5.2	Modellagen.....	112
5.3	Regleringen i några andra länder.....	112
5.4	Motiveringen till den nuvarande svenska ordningen.....	113
5.5	Utredningens överväganden	114

6	Klanderprocessen m.m.	119
6.1	Tidsfristen för klander.....	119
6.2	Forum för klandertalan.....	121
6.3	Ogiltighets- och klandergrunder m.m.....	122
6.3.1	Direktiven	122
6.3.2	Ogiltighetsgrunder	123
6.3.3	Talan mot avgöranden som innebär avvisning eller avskrivning	126
6.3.4	Klandergrunder	129
6.4	Processordning i hovrätten	132
6.5	Överklagande till HD	134
6.6	Rättegångsspråk i klanderprocesser	136
6.6.1	Uppdraget	136
6.6.2	Nuläge	137
6.6.3	Vissa uppgifter om engelska som rättegångsspråk i andra utomanglosaxiska länder	138
6.6.4	Bör engelska tillåtas som rättegångsspråk i hovrätten?	141
6.6.5	Utredningens förslag.....	143
6.6.6	Översättning av handlingar, tolkning m.m.	144
6.6.7	Principen om kostnader	147
6.6.8	Lagtext.....	149
6.6.9	Alternativt förslag.....	149
6.6.10	Rättegångsspråk i Högsta domstolen.....	150
6.6.11	Beräkning av kostnader	150
7	Vissa rättegångskostnadsfrågor	155
7.1	Skiljemännens rätt att besluta om ersättning till sig själva.....	155
7.2	Förbudet för skiljemännen att hålla inne skiljedomen i avbidan på betalning.....	156
7.3	Regressrätt när ena parten underlåter att ställa säkerhet för skiljedomskostnader	156

7.4	Talan beträffande ersättning till skiljemännen.....	158
7.4.1	Ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut.....	158
7.4.2	Talan förs samtidigt om upphävande av skiljedomen.....	161
8	Påståendedoktrinen	163
9	Konsekvensanalys.....	167
9.1	Inledning.....	167
9.2	Vilka berörs generellt av utredningens förslag?.....	167
9.3	En mer detaljerad analys av de föreslagna ändringarna	168
9.4	Avslutande synpunkter	171
10	Författningskommentar	173
10.1	Förslaget till ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande	173
10.2	Förslaget till ändring i utsökningsbalken.....	196
10.3	Förslag till ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna.....	197
	Särskilt yttrande.....	199
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2014:16.....	205

Förkortningar

AAA	American Arbitration Association
ABL	Aktiebolagslagen (2005:551)
Heuman I	Lars Heuman, Skiljemannarätt, 1999
Heuman II	Lars Heuman, Översyn av lagen om skiljeförfarande, JT 2014-15 nr 2, s. 439 ff.
HKIAC	Hong Kong International Arbitration Centre
ICAC	International Commercial Arbitration Court
ICC	International Chamber of Commerce
ICC-Roa	Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce
LCIA	The London Court of International Arbitration
LSF	Lagen (1999:116) om skiljeförfarande
Lindskog	Stefan Lindskog, Skiljeförfarande, 2:a uppl., 2012

Modellagen	Model Law On International Commercial Arbitration
NYK	New York-konventionen år 1958 om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar
SAA	Swedish Arbitration Association
SCC	Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut
UNCITRAL	United Nations Commission of International Trade Law
WIPO	World Intellectual Property Organization

Sammanfattning

Allmänna utgångspunkter

Lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) är nu femton år gammal. Såvitt utredningen har kunnat finna är det en allmän uppfattning att LSF på det hela taget har fungerat väl. I direktiven till utredningen anges emellertid att vissa frågor bör bli föremål för en närmare översyn. Enligt direktiven är utredningen oförhindrad att ta upp även andra frågor.

Vid tillkomsten av LSF avvisades tanken på olika lagar för inhemska och för internationella tvister. En annan fråga som upptogs till ingående överväganden var i vilken utsträckning lagstiftningen borde bygga på den inom UNCITRAL utarbetade s.k. modellagen. Slutsatsen av övervägandena innebar att modellagen inte borde läggas direkt till grund för den nya svenska lagstiftningen vare sig dispositions- eller innehållsmässigt. Däremot ansågs det angeläget att i varje delfråga beakta modellagens bestämmelser. Dessa grundläggande ställningstaganden har utredningen, vid den begränsade översyn som nu är aktuell, inte ansett sig böra ompröva.

Utredningen har däremot försökt fånga upp en del problem som bl.a. SCC och praktiskt verksamma skiljemän har pekat på eller som har uppmärksamrats i den rättsvetenskapliga litteraturen. Direktiven får uppfattas så att ett ledande intresse är att göra svenska skiljeförfaranden ännu mer attraktiva än vad de för närvarande är, inte bara för svenska aktörer utan även för utländska parter och skiljemän. Utredningen har i linje härmed lagt särskild vikt vid frågor med denna inriktning.

I betänkandet diskuteras en del frågor beträffande vilka utredningen inte lägger fram förslag. De förslag som utredningen lämnar framgår huvudsakligen av följande.

Skiljeförfarandet

Begreppet ”platsen” ersätts av ”säte”.

Begreppet ”platsen” för skiljeförfarandet förekommer i flera bestämmelser i lagen. Begreppet är inte avsett att begränsa ett skiljeförfarande geografiskt utan har en närmast juridisk-teknisk karaktär som har betydelse för om svensk eller utländsk rätt ska tillämpas på proceduren. Begreppet har orsakat missuppfattning i flera fall och förarbetena till de nuvarande reglerna är inte helt klargörande. Utredningen föreslår att LSF anpassas till den terminologi som internationellt sett är det vanligaste på området och som innebär att ”platsen” för förfarandet ersätts med begreppet ”sätet” för förfarandet. Därmed blir innebörden tydligare inte minst för utländska skiljemän och parter. Det är nödvändigt men också tillräckligt att skiljeförfarandets anknytning till Sverige består i att dess säte är bestämt till en svensk ort för att LSF ska vara tillämplig på förfarandet.

Skiljenämnden åläggs att följa parternas val av tillämplig materiell rätt. I brist på partsöverenskommelse ska skiljenämnden bestämma materiell rätt med beaktande av de rättsregler som tvisten har närmast anknytning till. Skiljedom får grundas på skälighet och billighet endast om parterna uttryckligen har bestämt det.

I LSF finns det inte nu några bestämmelser om hur skiljemän ska fastställa den materiella rätt som ska tillämpas på tvisten. Detta är otvivelaktigt en viss brist. Efter mönster av regleringen i andra länders lagar om skiljeförfarande föreslår utredningen en bestämmelse om att tvisten ska avgöras med tillämpning av den eller de lagar eller de rättsregler som parterna har kommit överens om. Har parterna kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, ska detta enligt förslaget tolkas som en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till dess lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats. För det fall att parterna inte har träffat någon överenskommelse om tillämplig lag innebär utredningens förslag att skiljemännen bestämmer vilken lag eller vilka rättsregler som ska tillämpas, varvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler

tvistefrågorna har närmast anknytning. Vidare föreslås en regel om att skiljenämnden får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna uttryckligen har bestämt det. Någon sådan regel finns inte i LSF i dag, men en regel av denna innebörd rekommenderas i modellagen och är standard i andra länders lagar om skiljeförfaranden.

Tingsrätten ska utse alla skiljemän om motparterna till den påkallande parten inte kan enas om skiljeman. Sammanläggning av flera skiljeförfaranden möjliggörs på vissa villkor.

LSF bygger på grundtanken att det är två parter som deltar i ett skiljeförfarande och lagen saknar i princip bestämmelser för flerpartsförhållanden. Problem kan emellertid uppkomma när det är fråga om flera tvister eller när det är fråga om tre eller flera parter som sinsemellan har motstridiga intressen. Frågorna kan då avse hur skiljenämnden ska utses och förutsättningarna för att sammanlägga flera förfaranden till ett. En grundläggande princip inom såväl den svenska som den internationella skiljemannarätten är att parterna ska behandlas lika (likabehandlingsprincipen). Ett uttryck för denna princip är att varje part anses ha rätt att utse sin egen skiljeman samt att motstående parter eller intressen ska ha möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning. Den nuvarande regleringen i LSF tillgodoser enligt utredningens mening inte likabehandlingsprincipen, såsom den har kommit till uttryck internationellt, i alla flerpartsförhållanden. För att råda bot på detta föreslår utredningen att det införs en bestämmelse som är tillämplig för skiljeförfaranden där parterna inte har bestämt hur skiljemännen ska utses och då parterna på den ena eller andra sidan inte kan enas om en skiljeman. I sådant fall ska tingsrätten på parts begäran utse samtliga skiljemän i skiljenämnden, utan hinder av att en av parterna tidigare har valt skiljeman. Genom en sådan konstruktion garanteras att likabehandlingsprincipen följs, eftersom alla parter får samma möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning.

Sammanläggning av flera skiljeförfaranden (konsolidering eller kumulation) kan ha stora fördelar genom att processmaterialet behöver framläggas endast en gång samt att bedömningen av materialet blir likformig. Ofta sparas kostnader och processen förenklas för både skiljenämnd och parter. LSF innehåller i dag ingen

bestämmelse i frågan. Utredningen bedömer att det finns klara fördelar med en dispositiv reglering i LSF som gör det möjligt att sammanlägga skiljeförfaranden. För att minimera tänkbara komplikationer bör villkoren för sammanläggning vara att samma skiljemän är utsedda i alla de skiljeförfaranden som ska sammanläggas, att samtliga parter begär sammanläggning samt att skiljemännen bedömer att en sammanläggning har fördelar för skiljeförfarandena. Utredningen föreslår däremot inga regler om möjlighet för utomstående parter att ta del i ett skiljeförfarande.

Skiljenämnden får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom om parterna har enats om det i skiljeavtalet.

Enligt LSF får skiljemännen, om inte parterna har överenskommit något annat, på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång ska vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som ska prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden ska ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden. Ett beslut om interimistiska åtgärder enligt denna bestämmelse är inte exigibelt och är alltså rättsligt sett oförbindande. Utredningen anser inte att denna ordning bör ändras. Ett särskilt skäl för detta är att Sverige – till skillnad från de flesta andra europeiska länder – inte har en ordning som innebär att domstol fattar beslut om exekutiva åtgärder. Däremot föreslår utredningen att det införs en uttrycklig regel om att en skiljenämnd, om det har föreskrivits i skiljeavtalet, får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom. En sådan särskild skiljedom blir exigibel men också underkastad vanliga regler om klander och inhibition.

Om parterna är överens får en avskrivning betecknas som beslut.

I 27 § LSF föreskrivs att de frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det enligt paragrafen också genom skiljedom. Det betyder att sådana avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning ska betecknas som skiljedom. Det förhållandet att avskrivning efter återkallelse ska betecknas

som skiljedom föranleder återkommande problem i den praktiska tillämpningen. Sverige är av allt att döma det enda land i världen som kallar en avskrivning för skiljedom. Efter noggranna överväganden har utredningen dock stannat för att inte föreslå någon ändring i detta avseende. Enligt motiven till den nuvarande regleringen förefaller emellertid tanken ha varit att, om det följer av ett skiljedomsgregelement eller annan överenskommelse att en avskrivning ska betecknas som beslut, det är möjligt att göra detta varvid beslutet emellertid ska behandlas som en skiljedom vid tillämpning av lagstiftningen. Utredningen anser att den sålunda förutsatta ordningen bör komma till uttryck i lagen.

Efter det att ett skiljeförfarande påkallats får fastställsetalan om skiljenämndens behörighet inte väckas annat än av en konsument. Skiljenämndens beslut under förfarandet om sin behörighet får överklagas till Svea hovrätt.

För närvarande gäller enligt 2 § LSF att skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten men att det inte hindrar en domstol från att pröva frågan på begäran av en part. En part anses när som helst under förfarandet kunna väcka en positiv eller negativ fastställsetalan vid tingsrätt angående skiljemännens behörighet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande. Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut således inte bindande.

Det synes såvitt känt inte finnas något annat land än Sverige samt möjligen Finland och Österrike som tillämpar en ordning som innebär en praktiskt taget obegränsad rätt för en part att föra fastställsetalan vid domstol innan skiljedom har meddelats angående ett skiljeavtals giltighet.

Utredningen anser det självfallet att en part, innan skiljeförfarande har påkallats, ska ha möjlighet att väcka fastställsetalan vid domstol angående ett skiljeavtals giltighet eller tillämpbarhet. Efter att ett skiljeförfarande har påkallats kan det dock uppstå stora betänkligheter mot en sådan ordning. Det kan exempelvis vara så att tingsrättsprocessen inte är avslutad när skiljedom meddelas och klandras och dubbla processer kan då pågå rörande samma fråga. Detta synes av utländska skiljemän och ombud uppfattas som en

ren anomali. Därtill hör att sådana processer tenderar att bli komplicerade och tidskrävande.

För att råda bot på dessa problem har utredningen stannat för att dels begränsa möjligheten till förande av fastställsetalan, om det inte är fråga om konsumentförhållanden, dels göra det möjligt för missnöjda parter att, om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, kunna begära att skiljenämndens beslut prövas av hovrätten, närmare bestämt av Svea hovrätt. En sådan talan bör, i enlighet med modellen, ha väckts senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen kan få fortsätta skiljeförfarandet och även meddela skiljedom i avvaktan på hovrättens avgörande. För möjlighet att överklaga hovrättens avgörande till HD bör samma begränsningar gälla som i fråga om klandertalan.

Klanderprocessen m.m.

Tidsfristen för klander förblir tre månader, om parterna inte har enats om kortare frist.

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om den klanderfrist om tre månader som nu gäller bör förkortas med hänsyn bl.a. till intresset av ett snabbt slutligt avgörande. Efter att ha undersökt vad som gäller internationellt och vägt argumenten för och emot en kortare klanderfrist än vad som gäller i dag har utredningen stannat för att inte lägga fram något ändringsförslag i detta avseende. För att låta partsautonomin få genomslag föreslås dock att parterna ska få kunna avtala om en kortare klanderfrist på samma sätt som gäller i Tyskland.

Svea hovrätt ska alltid vara forum vid klander- och ändringstalan.

För närvarande gäller att talan om ogiltighet, klander och ändring av en skiljedom ska tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Direktiven, som lägger stor vikt vid snabbheten och effektiviteten i klanderprocessen, har uttryckligen angett att det inte ligger i utredningens uppdrag att överväga förändringar

som innebär att annan domstol än hovrätt blir behörig att i första instans pröva en klanderatan.

Enligt utredningens förslag blir skriftligt förfarande huvudregeln i klander mål, innebärande bl.a. att parterna inte kommer att behöva komma till domstolen i samma omfattning som nu när handläggningen förutsätter muntliga förhandlingar. Utredningens statistiska undersökning har vidare visat att antalet klander mål vid Svea hovrätt är ojämförligt mycket större än vid de övriga hovrätterna tillsammans. Det betyder att de övriga hovrätterna inte har möjlighet att förvärva samma vana som Svea hovrätt vid de ofta mycket intrikata processrättsliga problem som uppkommer i mål av detta slag. De särskilda insatser som behöver göras för att målen ska kunna handläggas på engelska (se vidare i det följande) synes dessutom inte lämpligen kunna spridas till alla hovrätter med hänsyn till det förhållandevis blygsamma antalet klander mål med utländska parter som förekommer i andra hovrätter än Svea hovrätt. Det anförda talar med styrka för att avsteg ska göras från huvudprincipen att alla hovrätter ska handlägga alla typer av mål och att klander- och ändringsmålen i stället ska koncentreras till Svea hovrätt. Utredningen förordar denna lösning.

Reglerna om ogiltighet upphävs. Ordre public-regeln blir en ny klandergrund. Talan får väckas vid tingsrätt när det gäller frågan om en handling har verkan som skiljedom.

Enligt nuvarande 33 § 1 st. LSF är en skiljedom ogiltig 1) om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, 2) om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller 3) om skiljedomen inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § 1 st. Talan om en skiljedom ogiltighet kan väckas utan tidsbegränsning.

Den skillnad som LSF gör mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder har inte stöd i modellagen och synes inte förekomma i någon annan utländsk rättsordning än den finska. Ogiltighetsregeln har enligt utredningens erfarenhet dessutom upplevts som problematisk av både svenska och utländska aktörer.

Om en som skiljedom betecknad handling innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, kan

det vidare ifrågasättas om det över huvud taget rör sig om ett dokument som är en skiljedom. Detsamma gäller i fråga om en skiljedom som inte är utfärdad i skriftlig form eller inte vederbör-ligen undertecknad. Det rör sig här närmast om vad som kan betecknas som nulliteter och att sådana dokument eller förklaringar saknar verkan som skiljedom torde stå klart utan särskild föreskrift. Till detta kommer att ordre public-regeln kan åberopas under obe-gränsad tid och att inga andra länder än Sverige och Finland har en sådan regel. Enligt utredningens mening bör ordre public-bestäm-melsen flyttas till den paragraf – 34 § – som behandlar upphävande efter klander, med följd att den måste läggas till grund för en talan inom den tid som i allmänhet gäller för klander. Härigenom anpas-sas LSF på detta område till vad som får anses utgöra internationell standard. Med dessa utgångspunkter finns det inte längre behov av en paragraf i lagen om skiljedomars ogiltighet. Utredningen förslår att 33 § upphävs.

Det kan emellertid tänkas att någon av parterna vill föra fast-ställelsetalan i frågan om en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling över huvud taget ska ha verkan som skiljedom. Någon regel om detta finns inte nu i LSF men skulle behövas med hänsyn till att det finns många fall som inte tas upp i den nuvarande ogiltighetsbestämmelsen då ett dokument inte rimligen kan till-erkännas verkan av skiljedom trots att dokumentet utger sig för att vara en sådan. Utredningen föreslår att en regel om detta tas in i lagen. En sådan regel bör också vara tillämplig bl.a. i mera flagranta ordre public-fall. I enlighet med den huvudprincip som gäller i fråga om uppgiftsfördelningen mellan domstolsinstanserna bör en sådan talan väckas vid tingsrätt.

Vissa andra ändringar av klandergrunderna föreslås.

Utredningen har gjort en genomgång av de nuvarande klander-grunderna i 34 § LSF och funnit att flertalet bör behållas men före-slår några ändringar.

I punkt 2 av 34 § föreskrivs som en klandergrund att en skilje-dom ska upphävas om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag. Utredningen anser att man i en förändrad

reglering bör skilja mellan fall då skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den av parterna bestämda tiden och sådant uppdragsöverskridande som rör skiljedomens innehåll. I det förra fallet ska skiljedomen efter klandertalan i princip alltid upphävas, bortsett naturligtvis från fall då den klandrande parten genom konkludent handlande får anses ha medgett förlängning. Huruvida förseeningen påverkat utgången saknar av naturliga skäl betydelse i detta fall. I fråga om annat uppdragsöverskridande bör enligt utredningens mening ställas upp det principiella kravet att felet sannolikt har inverkat på utgången för att en klandertalan ska få bifallas.

Om skiljenämndens domslut sträcker sig längre än det bakomliggande yrkandet bör det normalt anses föreligga ett uppdragsöverskridande som ska medföra bifall till en klandertalan. Om däremot ett icke framställt yrkande ogillas kan felet inte anses ha inverkat på utgången. Utredningen anser att det i LSF bör komma till uttryck att en skiljenämnd bara får döma över vad en part har hänfört sig till men att tillämpningen bör vara något mera liberal än i ett domstolsförfarande enligt svenska regler och således motsvara vad man tänkt sig för internationella tvister enligt nuvarande ordning. Det avgörande bör vara om den aktuella omständigheten förts in i förfarandet på ett sådant sätt att motparten måste ha förstått att den skulle kunna ligga till grund för skiljedomen.

I punkt 6 anges för närvarande som en grund för upphävande att det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången. Utredningen föreslår att det i regeln uttryckligen anges att det måste vara fråga om ett allvarligt fel i handläggningen för att punkten ska vara tillämplig.

Klander målen ska handläggas enligt de regler som gäller för klagan över domvilla. Förhandling ska alltid hållas om part begär det.

Under handläggningen i hovrätten av klander mål tillämpas i dag reglerna om rättegång vid tingsrätt. Detta innebär att hovrätten ska utfärda stämning och hålla huvudförhandling, varvid utgångspunkten är att allt som ska läggas till grund för avgörandet måste åberopas vid huvudförhandlingen. I princip ska även muntlig förberedelse äga rum. Denna ordning är inte särskilt lämplig. Som utredningen

ser saken skulle det vara lämpligast om handläggningen sker i enlighet med de procedurregler som gäller för hovrätten vid prövning av klagan över domvilla. För sådana mål gäller vissa grundläggande bestämmelser enligt 59 kap. RB och i övrigt 52 kap. RB (i realiteten 3–12 §§ i nämnda kapitel) och dessa bestämmelser kompletteras i förekommande fall av andra regler i RB. Utredningen föreslår att talan i klander- och ändringsmål ska väckas genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt och att förfarandet ska följa de regler som gäller för handläggning av ärenden om klagan över domvilla. Vidare bör anges att förhandling alltid ska hållas om part begär det samt att hovrättens avgörande sker genom beslut.

Vid överklagandet ska ventilen vara kvar men det införs ett krav på prövningstillstånd i HD.

I 43 § LSF föreskrivs att hovrättens avgörande av frågor om ogiltighet, klander och ändring av skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ inte får överklagas. Det finns dock en s.k. ventil: hovrätten får tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Om hovrätten lämnar ett sådant tillstånd krävs inte prövningstillstånd i Högsta domstolen.

Ofta förhåller det sig så i klanderfallen att det bara är en viss fråga som har prejudikatintresse. Hovrätten har emellertid inte möjlighet att begränsa ett tillstånd till överklagande till att gälla en sådan fråga. För att möjliggöra för HD att ta upp endast en viss fråga till prövning föreslår utredningen att det införs ett krav på prövningstillstånd vid överklagande till HD.

Engelska kan vara rättegångsspråk i klanderfall.

Utredningen har fått i uppdrag att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta för icke svensktalande parter i klanderprocessen, däribland främst om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättegångsspråk. Utredningen behandlar denna fråga ingående och tar bl.a. upp frågan hur en sådan lösning skulle förhålla sig till språklagen. Utredningen redovisar också förhållandena i en del andra länder.

Det skulle naturligtvis underlätta för utländska parter som deltagit i skiljeförfaranden på främmande språk att få fortsätta att använda skiljeförfarandets språk i klanderprocessen. I praktiken rör det sig här om engelska; antalet klandrade svenska skiljedomar som meddelats på annat främmande språk är försumbart.

Vad som framstår som särskilt angeläget är att skriftlig bevisning kan inges på engelska samt att vittnesförhör kan hållas på engelska.

Utredningen anser att hovrätten bör få möjlighet att tillåta att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska, om det begärs av någon av parterna och motparten samtycker till det. Hovrätten bör därvid regelmässigt pröva om skriftväxlingen ska kunna ske på engelska, om skriftliga bevis ska kunna vara avfattade på engelska och om förhör med vittnen och/eller parter ska kunna tas upp på engelska.

Enligt utredningens mening bör med hänsyn till principerna i språklagen protokoll, eventuella beslut under rättegång samt slutliga avgöranden alltid avfattas på svenska. Den servicen bör dock lämnas parterna att, om någon av dem begärt det, dessa dokument ska finnas på engelska i anslutning till att de upprättas respektive meddelas.

Utredningen behandlar också frågan hur det material på engelska som skulle tillkomma enligt utredningens förslag vid behov ska kunna göras tillgängligt för eventuella intresserade personer som inte behärskar engelska. En rad olika åtgärder är tänkbara beroende på omständigheterna i det särskilda fallet. I LSF bör införas en allmän regel om att, i den mån rättegången äger rum på engelska, hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt ska se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

En avvisning ska kunna angripas med stöd av 36 § endast när beslutet grundats på att skiljenämnden funnit sig sakna behörighet.

För närvarande gäller att talan mot en skiljedom som innebär avskrivning eller avvisning ska föras i särskild ordning enligt 36 §. Bestämmelsen innebär att hovrätten ska göra en förnyad prövning

av den genom skiljedomen avgjorda frågan, dvs. avskrivnings- eller avvisningsbeslutet. Hovrättens ställningstagande har alltså inte samma karaktär av en extraordinär prövning som vid en prövning efter klander.

Regleringen i 36 § skapar emellertid problem i de inte så få fall då en skiljenämnd finner att käromålet ska avvisas av annat skäl än att skiljemännen saknar behörighet enligt ett gällande skiljeavtal. Fråga är då om ett rättegångshinder hänförligt till själva saken och en avvisning i ett sådant fall kan i praktiken ligga mycket nära ett ogillande. En avvisningsdom ska prövas i sak efter en talan enligt 36 § medan en ogillande dom kan prövas endast om det finns klandergrund. Det är mycket svårt att förklara denna reglering för utländska skiljemän, särskilt som den skarpa skillnad som i svensk rätt görs mellan avvisning och ogillande ofta saknar motsvarighet i utländska rättssystem. Utredningen föreslår att ett avgörande som innefattar avvisning ska kunna angripas utan klander endast när beslutet grundas på att skiljemännen funnit sig sakna behörighet. I fråga om avskrivning bör nuvarande ordning behållas.

Förbudet mot att hålla inne en skiljedom i avvaktan på ersättning upphävs. Talan ska inte få föras mot ett ersättningsbeslut som bestämts av ett skiljedomsinstitut och som inte gjorts exigit.

Utredningen förordar att den nuvarande regeln i 40 § LSF om att skiljemännen inte får hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas slopas. Bestämmelsen fyller inte längre någon funktion.

I 41 § LSF föreskrivs att en part eller en skiljeman hos tingsrätten får föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen och att sådan talan av part skall väckas inom tre månader från den dag parten fick del av domen. I sitt avgörande i rättsfallet NJA 2008 s. 1 118 fann HD att 41 § var tillämplig även på sådana ersättningsbeslut som fattats av ett skiljedomsinstitut men som i en eller annan form tagits in i skiljedomens domslut.

Enligt utredningens mening finns det starka skäl för och samtidigt inga betänkligheter mot att införa ett undantag från rätten att föra talan mot ett ersättningsbeslut när det gäller fall då ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte

innehåller något verkställbart förpliktande för parterna att betala ersättningen.

Följdändringar och ikraftträdande m.m.

Utredningen föreslår slutligen vissa följdändringar huvudsakligen i utsökningsbalken.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2016. I de mål som avser skiljeförfaranden som påkallats före ikraftträdandet föreslås äldre föreskrifter gälla.

SUMMARY

General principles

The Arbitration Act (1999:116) is now fifteen years old. As far as the Inquiry has been able to ascertain, the general perception is that it has, on the whole, been effective. Nonetheless, under the terms of reference the Inquiry is to undertake a closer review of certain issues. Under the terms of reference, the Inquiry is free to look at other issues as well.

When the Arbitration Act was established, the idea of having different laws for domestic and international disputes was rejected. Another question that was considered in some depth was the extent to which the legislation should build on the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) Model Law on International Commercial Arbitration. These deliberations led to the conclusion that the Model Law should not form the direct basis of the new Swedish legislation in terms of either disposition or content. However, it was considered important to take account of the provisions in the Model Law in every aspect. With the limited review now called for, the Inquiry did not consider that these basic standpoints should be re-examined.

However, the Inquiry has attempted to pick up on a number of problems identified by the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (SCC) and active arbitrators, among others, and in the legal literature. The terms of reference may be interpreted as meaning that one of the primary interests is making Swedish arbitration even more attractive than at present, not just for Swedish actors but also for foreign parties and arbitrators. In line with this, the Inquiry has given particular weight to issues with that focus.

The report discusses a number of issues on which the Inquiry does not make any proposals. The proposals made by the Inquiry are outlined below.

Arbitral proceedings

The term ‘place’ to be replaced by ‘seat’.

The term ‘place of arbitration’ is found in several provisions in the Arbitration Act. The term is not intended to limit arbitral proceedings geographically, but rather is of a legal-technical nature to do with whether Swedish law or foreign law is applicable to the proceedings. This term has caused misunderstandings in several cases, and the legislative history of the current regulations is not entirely illuminating. The Inquiry proposes that the Arbitration Act be aligned with the terminology that is most commonly used internationally, thus replacing the term ‘place of arbitration’ with ‘seat of arbitration’. This will make the meaning clearer, not least for foreign arbitrators and parties. It is necessary, but also sufficient, that the link between the arbitral proceedings and Sweden consists in the seat of arbitration being a location in Sweden for the Arbitration Act to be applicable to the proceedings.

The arbitral tribunal is obliged to follow the parties’ choice of applicable substantive law. In the absence of agreement between the parties, the arbitral tribunal decides the applicable substantive law, taking account of the legal rules to which the dispute is most closely connected. The arbitral tribunal may only decide *ex aequo et bono* if the parties have expressly authorised it to do so.

The Arbitration Act does not currently contain any provisions concerning how arbitrators are to establish which substantive law is to be applied to a dispute. This is undoubtedly something of a flaw. Following patterns in the regulations contained in other countries’ arbitration legislation, the Inquiry proposes a provision to the effect that a dispute is to be resolved applying the law or legal rules

agreed on by the parties. If the parties have agreed that the law of a certain country is to be applied, under our proposal this should be interpreted as referring to the substantive law of that country, not to its conflict of laws rules, unless otherwise expressly agreed. If the parties have not agreed on the applicable law, under the Inquiry's proposal the arbitrators would decide which law or legal rules are to be applied, taking particular account of which legal rules the dispute is most closely connected to. Furthermore, we propose a regulation to the effect that the arbitral tribunal may only decide *ex aequo et bono* if the parties have expressly authorised it to do so. There is no such provision in the Arbitration Act at present, but a regulation to that effect is recommended in the Model Law, and is standard in other countries' arbitration legislation.

District courts appoint all arbitrators if the opposite parties to the claimant cannot agree on the arbitrator. Consolidation of several arbitral proceedings is to be possible in certain circumstances.

The Arbitration Act is based on the premise that there are two parties to arbitral proceedings; the Act essentially lacks provisions for multi-party proceedings. Problems can arise in cases involving several disputes, or when there are three or more parties all with conflicting interests. Issues in such cases may include how the arbitral tribunal is to be appointed, and the conditions for consolidating several proceedings into one. It is a basic principle of both Swedish and international arbitration law that the parties are to be treated equally (principle of equal treatment of parties). One way in which this principle is expressed is the fact that each party is considered entitled to appoint its own arbitrator, and that opposing parties or interests are to have the possibility to influence the composition of the arbitral tribunal. In the Inquiry's view, the current regulations in the Arbitration Act do not fulfil the principle of equal treatment of parties (as expressed internationally) in all multi-party proceedings. To remedy this, the Inquiry proposes that a provision be introduced that is applicable to arbitral proceedings in which the parties have not decided how the arbitrators are to be appointed and when the parties on either side of the

dispute cannot agree on an arbitrator. In such cases, the district court should, at the request of any of the parties, appoint all arbitrators to the arbitral tribunal, notwithstanding any prior selection of arbitrator by one of the parties. This kind of system guarantees that the principle of equal treatment of parties is observed, as all of the parties have the same possibility to influence the composition of the arbitral tribunal.

Consolidating several arbitral proceedings (consolidation or joinder) can have major benefits, in that evidence only needs to be presented once, and the evidence will be assessed uniformly. This often saves costs and simplifies proceedings for both the arbitral tribunal and the parties. The Arbitration Act currently contains no provisions on this matter. The Inquiry considers that there are clear advantages to non-mandatory regulation in the Arbitration Act making it possible to consolidate arbitral proceedings. To minimise potential complications, the conditions for consolidating proceedings should be that the same arbitrators are appointed in all of the arbitral proceedings to be consolidated, that all parties request that proceedings be consolidated, and that the arbitrators deem it advantageous for the arbitral proceedings in question that they be consolidated. The Inquiry does not, however, propose any regulations on the possibility for third parties to take part in arbitral proceedings.

The arbitral tribunal may order a security measure via a special award if the parties have agreed to this in the arbitration agreement.

Under the Arbitration Act, if the parties have not agreed otherwise the arbitrators may, at the request of one of the parties, decide that the opposite party must, during the proceedings, take a certain measure to secure the claim that is to be examined by the arbitrators. The arbitrators may require the party requesting the measure to provide reasonable security for the damage that may be incurred by the opposite party due to the measure. A decision on interim measures under this provision is not enforceable, and is, therefore, non-binding in legal terms. The Inquiry does not consider that this system should be changed. One particular reason for this is that Sweden—unlike most other European countries –

does not have a system in which courts order executive measures. The Inquiry proposes that an express rule be introduced whereby an arbitral tribunal may order a security measure via a special award, if this is allowed by the arbitration agreement. Such special awards would become enforceable, but also be subject to the regular rules on applications for setting aside and suspension.

If the parties agree, a dismissal may be designated an award.

Section 27 of the Arbitration Act establishes that issues that have been referred to the arbitrators are to be decided in an arbitral award. It states further that where the arbitrators terminate the arbitral proceedings without deciding such issues, this also takes place through an award. This means that such decisions to dismiss or reject a matter are to be designated awards. The fact that dismissals due to withdrawal are to be designated awards repeatedly causes problems with practical application. Sweden would appear to be the only country in the world that calls a dismissal an award. After careful consideration, however, the Inquiry has decided not to propose any change in this respect. According to the legislative history of the current regulations, it would however appear that it was intended that, if it follows from arbitration rules of procedure or other agreement that a dismissal is to be designated a decision, it is possible to do so, and the decision is then to be treated as an award when applying the legislation. The Inquiry considers that system thereby implied should be expressed in the Act.

Once arbitral proceedings have been convened, declaratory claims concerning the arbitral tribunal's jurisdiction may not be raised other than by a consumer. The arbitral tribunal's decisions concerning their jurisdiction taken during proceedings may be appealed to the Svea Court of Appeal.

At present, under Section 2 of the Arbitration Act the arbitrators may rule on their own jurisdiction to decide the dispute, but this does not prevent a court from examining the question at the request of a party. A party is considered eligible to bring a positive or negative declaratory claim before a district court concerning the

jurisdiction of the arbitrators at any time during proceedings. The arbitrators may continue the arbitral proceedings pending the court's decision. As such, even if the arbitrators have, in a decision during proceedings, found that they have jurisdiction to decide the dispute, their decision is not binding.

As far as we know, there does not appear to be any country other than Sweden—and possibly Finland and Austria—that applies a system involving a practically unlimited right for one party to bring a declaratory claim in court with respect to the validity of an arbitration agreement before an arbitration award has been issued.

The Inquiry considers it evident that a party must have the opportunity to bring a declaratory claim in court with respect to the validity or applicability of an arbitral agreement before arbitral proceedings have been convened. Once arbitral proceedings have commenced, however, there may be serious concerns about this kind of possibility. For example, if the district court proceedings are not completed when an award is issued and subsequently contested, there can be dual proceedings ongoing with respect to the same matter. Foreign arbitrators and representatives seem to consider this quite anomalous. In addition, such proceedings tend to be complicated and time-consuming.

To remedy these problems in circumstances not involving consumers, the Inquiry has decided to limit the possibility to bring declaratory claims by means of a solution whereby if the arbitrators have ruled during proceedings that they have jurisdiction to decide the dispute, any party that is dissatisfied with this ruling may request an examination by a court of appeal, specifically the Svea Court of Appeal. Such a request should, in accordance with the Model Law, be brought within thirty days of receiving notice of the ruling. The arbitrators may continue the arbitral proceedings and even issue an award pending a decision of the court of appeal. The same limitations should apply for the possibility to appeal the decision of the court of appeal to the Supreme Court as apply for applications for setting aside.

Setting aside etc.

The time limit for applications for setting aside remains three months, unless the parties have agreed on a shorter limit.

The Inquiry was tasked with considering whether the currently applicable time limit of three months for applications for setting aside should be shortened in the interests of, for example, ensuring a swift final decision. Having investigated time limits internationally and considered the arguments for and against a shorter time limit than that currently applicable for applications for setting aside, the Inquiry has decided not to propose any change in this respect. To allow for autonomy of the parties, however, it is proposed that the parties be allowed to agree on a shorter time limit for applications for setting aside, as is the case in the German system.

Svea Court of Appeal should always be the forum for applications for setting aside and amendment.

At present, applications for invalidity, setting aside or amendment of an arbitral award are to be considered by the court of appeal of the court district in which the arbitral proceedings took place. The terms of reference, which strongly emphasise the efficiency and effectiveness of setting aside proceedings, expressly state that it is not part of the Inquiry's remit to consider changes whereby a court other than a court of appeal would have jurisdiction to examine applications for setting aside in the first instance.

Under the Inquiry's proposals, written proceedings would become the general rule in setting aside cases, which would mean that the parties would not need to attend court to the same extent as if the case involved oral hearings. Furthermore, the Inquiry's statistical analysis has shown that the number of setting aside cases considered in the Svea Court of Appeal is bigger by far than those considered in the other courts of appeal put together. This means that the other courts of appeal do not have the opportunity to acquire the same experience as the Svea Court of Appeal of the often very intricate procedural law issues that arise in cases of this kind. Moreover, it seems disproportionate to apply the special

measures needed to enable cases to be processed in English (see below) to all of the courts of appeal, given the relatively modest number of applications for setting aside involving foreign parties that are considered by courts of appeal other than the Svea Court of Appeal. All of this strongly argues in favour of deviation from the main principle that all courts of appeal should process all types of case, and that applications for setting aside and amendment should be concentrated within the Svea Court of Appeal. The Inquiry advocates this solution.

The invalidity rules are to be repealed. The public policy rule is to become a new ground for setting aside. Actions may be brought before a district court with respect to whether a document has legal force as an arbitral award.

Under current regulations (Section 33, first paragraph of the Arbitration Act), an arbitral award is invalid if 1) it includes examination of an issue that under Swedish law may not be decided by arbitrators; 2) the award or the manner in which the award arose is clearly incompatible with the basic principles of the Swedish legal system; or 3) the award does not fulfil the requirement with regard to the written form and signature in accordance with Section 31, first paragraph. There is no time limit on when an application for invalidity of an award can be brought.

The distinction in the Arbitration Act between grounds for invalidity and grounds for setting aside has no support in the Model Law, and no such distinction would appear to be found in any foreign legal system other than the Finnish one. Moreover, in the Inquiry's experience the invalidity rule has been perceived as problematic by both Swedish and foreign actors.

If a document designated an award includes examination of an issue that under Swedish law may not be decided by arbitrators, the question also arises as to whether the document can be considered an award at all. The same applies with respect to awards that are not issued in written form or not duly signed. This is a matter of what can be designated nullity, and the fact that such documents or declarations lack legal force as awards should be clear without any special provision. In addition, the public policy rule can be cited without time limit, and no countries other than Sweden or Finland

have such a rule. In the Inquiry's view, the public policy provision should be moved to the section that deals with setting aside upon application of a party (Section 34), with the result that if it is to be used as the grounds for an application this must be done within the time period generally applicable to applications for setting aside. This would mean that the Arbitration Act is brought in line with what can be considered the international standard. On this basis, there is no longer a need for a section in the Act concerning invalidity of awards. The Inquiry proposes that Section 33 be repealed.

However, it is conceivable that one of the parties may want to bring a declaratory claim on whether a document designated an award or equivalent can be considered to have legal force as an award. The Arbitration Act does not currently contain any rules on this, and such rules would be needed given that many cases are not covered by the current invalidity provision, in that a document cannot reasonably be accorded legal force as an award even though it claims to be one. The Inquiry proposes that a rule on this be included in the Act. Such a rule should also be applicable in the more flagrant public policy cases, for example. In accordance with the main principle of the division of responsibilities among the courts, such claims should be brought before a district court.

Certain other changes to the grounds for setting aside are proposed.

The Inquiry has reviewed the current grounds for setting aside contained in Section 34 of the Arbitration Act and found that the majority should be retained, but we also propose some changes.

Under point 2 of Section 34, there are grounds for setting aside an award if the arbitrators made the award after the expiration of the period decided on by the parties, or where the arbitrators have otherwise exceeded their mandate. The Inquiry considers that under amended regulations, it should be possible to differentiate between cases in which arbitrators have made an award after the expiration of the period decided on by the parties, and those in which their mandate has been exceeded with respect to the substance of the award. In the first case, the award should, in principle, always be set aside upon application—unless, of course,

the applicant party can be considered to have consented by implication to an extension. Naturally, whether the delay affected the outcome is irrelevant in such cases. With respect to the arbitrators' mandate having been exceeded in other respects, in the Inquiry's view there should be a requirement in principle that the irregularity probably influenced the outcome in order for the application for setting aside to be approved.

If the arbitral tribunal's decision exceeds the underlying claim, it should normally be considered to have exceeded its mandate, thus providing grounds to approve an application for setting aside. However, if a claim not presented is dismissed on the merits, the irregularity cannot be considered to have influenced the outcome. The Inquiry considers that the Arbitration Act should state that an arbitral tribunal may only decide based on what has been claimed by a party, but that the application of this should be somewhat more liberal than in court proceedings under Swedish regulations, thus corresponding to the intended system for international disputes under the current arrangements. The decisive factor should be whether the circumstance in question was introduced to the proceedings in such a way that the opposite party must have understood that it could constitute grounds for the award.

Under point 6 there are currently grounds for setting aside an award if, without fault of the party, an irregularity occurred in the course of the proceedings that probably influenced the outcome of the case. The Inquiry proposes that this rule expressly state that for this point to be applicable, there must have been a serious irregularity in the proceedings.

Applications for setting aside should be handled according to the rules that apply to appeals for grave procedural error. Hearings should always be held if requested by any party.

At present, when applications for setting aside are handled in the court of appeal the rules on proceedings before district courts are applied. This means that the court of appeal must issue summons and hold a main hearing, with the basic premise that everything that is to be used as grounds for the decision must be cited at the main hearing. In principle, a preparatory hearing should also take place. This arrangement is not particularly appropriate. As the

Inquiry sees it, it would be most appropriate for proceedings to take place in accordance with the rules of procedure that apply when the court of appeal examines appeals for grave procedural error. Such cases are governed by certain basic provisions in Chapter 59 of the Swedish Code of Judicial Procedure, and otherwise by Chapter 52 of the Code (in reality Sections 3–12 of that chapter), and these provisions are complemented where necessary by other rules in the Code. The Inquiry proposes that applications for setting aside be brought by submission to the Svea Court of Appeal, and that proceedings follow the rules applicable in the handling of appeals for grave procedural error. It should also be stated that hearings must always be held if requested by any party, and that the court of appeal's ruling in such cases is issued in the form of a decision.

The get-out clause for appeals should remain in place, but a requirement of leave to appeal in the Supreme Court is to be introduced.

Under Section 43 of the Arbitration Act, the court of appeal's decision on matters of invalidity, setting aside and amendment of an award pursuant to Sections 33, 34 and 36 may not be appealed. However, there is a get-out clause: the court of appeal may permit an appeal where it is of importance as a matter of precedence that the appeal be considered by the Supreme Court. If the court of appeal grants such permission, leave to appeal to the Supreme Court is not required.

In applications for setting aside, it is often only a specific issue that is of interest in terms of precedence. However, it is not possible for the court of appeal to limit permission to appeal to only encompass that issue. To enable the Supreme Court to re-examine only a specific issue, the Inquiry proposes that a requirement of leave to appeal be introduced for appeals to the Supreme Court.

English can be used as the language of proceedings in applications for setting aside.

The Inquiry was tasked with considering what measures can be taken to make things easier for non-Swedish-speaking parties in setting aside proceedings, primarily including whether English could in certain cases be used as the language of proceedings. The Inquiry's report tackles this question in depth, including the issue of how such a solution would relate to the Language Act. The Inquiry also outlines the situation in a number of other countries. It would of course make things easier for foreign parties who have taken part in arbitral proceedings in languages other than Swedish to be able to continue to use the same language in setting aside proceedings. In practice, this means English: the number of Swedish arbitral awards made in any other foreign language is negligible.

The most important points are that written evidence can be submitted in English and that witnesses can be examined in English.

The Inquiry considers that the court of appeal should be able to allow proceedings to be held in English to an appropriate extent, if this is requested by one of the parties and the opposite party agrees to it. The court of appeal should thereby regularly examine whether the documents can be exchanged in English, whether written evidence can be drafted in English and whether witnesses and/or parties can be examined in English.

In the Inquiry's view, in light of the principles in the protocol to the Language Act, any decisions taken during proceedings and final court decisions should always be drafted in Swedish. Nonetheless, it should be possible, as a service to any party that so requests, to have these documents available in English when they are drawn up and issued.

The Inquiry's report also considered how material in English that may be produced in accordance with the Inquiry's proposals could be made available for any interested parties without a sufficient command of English. A number of different measures are possible, depending on the circumstances in the particular case. A general rule should be introduced into the Arbitration Act to the effect that, in so far as proceedings are conducted in English, the

court of appeal should, as far as is reasonable, ensure that the public can obtain information about the proceedings in Swedish via translation or other appropriate means.

It should only be possible to challenge a rejection pursuant to Section 36 when the decision was taken on the grounds that the arbitral tribunal ruled that it lacked jurisdiction.

At present, actions against awards that were dismissed or rejected are to be brought under the special procedure outlined in Section 36. Under this provision, the court of appeal is to re-examine the matter decided via the award, i.e. the decision to dismiss or reject. The position of the court of appeal therefore does not have the same standing (as an extraordinary examination) as an examination of an application for setting aside.

However, the regulations in Section 36 cause problems in the not infrequent cases in which an arbitral tribunal finds that the claim should be rejected for reasons other than a lack of jurisdiction on the part of the arbitrators under the applicable arbitration agreement. The question then arises whether a procedural impediment attributable to the substance of the case, and its rejection, can be tantamount to a dismissal on the merits. The substance of a decision to reject is to be examined if an action is brought under Section 36, but a decision to dismiss on the merits can only be examined if there are grounds for setting aside. It is extremely difficult to explain these regulations to foreign arbitrators, particularly because the clear distinction in Swedish law between rejection (*avvisning*) and dismissal on the merits (*ogillande*) often has no equivalent in foreign legal systems. The Inquiry therefore proposes that it should be possible to challenge a decision to reject a case without application for setting aside when the decision was taken on the grounds that the arbitral tribunal ruled that it lacked jurisdiction. In cases of rejection, the current system should be maintained.

The prohibition on withholding an award pending payment of compensation is to be repealed. It should not be possible to bring action against a decision on compensation that was taken by an arbitration institute and has not been made enforceable.

The Inquiry recommends that the current Section 40 of the Arbitration Act, under which arbitrators may not withhold an award until they are compensated, be abolished. This provision no longer fulfils any function.

Section 41 of the Arbitration Act states that a party or arbitrator may bring an action in a district court against an award concerning the payment of compensation to the arbitrators, and that such action must be brought within three months from the date upon which the party was notified of the award. In its decision in case NJA 2008 p. 1 118, the Supreme Court found that Section 41 was also applicable to decisions on compensation that were taken by an arbitration institute but that have been in some way incorporated into the decision in an award.

In the Inquiry's view, there are strong arguments in favour of—and none against—introducing an exception to the right to bring an action against a decision on compensation in cases where the compensation was set by an arbitration institute and the award does not contain any enforceable obligation for the parties to pay compensation.

Consequential amendments, entry into force, etc.

Finally, the Inquiry proposes certain consequential amendments, primarily to the Debt Enforcement Code.

It is proposed that the new legislation should come into force on 1 July 2016. For cases concerning arbitration convened prior to the entry into force, it is proposed that the old regulations apply.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1999:116) om skiljeförfarande

dels att 33 och 40 §§ ska upphöra att gälla,

dels att 2, 4, 8, 14, 16, 22, 23, 27, 29, 31, 34 – 36, 41, 43, 44, 46–48, 50, 52 och 54 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas tre nya paragrafer, 27 a, 34 a och 36 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. *Detta hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan.* Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Föreslagen lydelse

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.

Har skiljemännen i ett beslut under skiljeförfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten får den part som är missnöjd med beslutet genom ansökan begära att frågan prövas av domstol. En sådan ansökan ska ha kommit in senast trettio dagar från det att

parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Medan skiljeförfarandet pågår får talan vid domstol om skiljemännens behörighet inte väckas i annan ordning än som anges i andra stycket. Detta gäller dock inte i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten vill föra talan om att skiljeavtal gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §.

Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut inte bindande. I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§

I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

4 §¹

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal *skall* prövas av skiljemän.

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal *ska* prövas av skiljemän. *En domstol får inte heller ingripa i förfarandet i andra fall än som följer av denna lag eller annan författning.*

En invändning om skiljeavtal *skall* framställas första gången en part *skall* föra talan i saken vid rätten. Invändningar som

En invändning om skiljeavtal *ska* framställas första gången en part *ska* föra talan i saken vid rätten. Invändningar som

¹ Senaste lydelse 2006:730.

framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal *skall* beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av Kronofogdemyndigheten i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

Under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller innan dess får en domstol oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

8 §

En skiljeman *skall* vara opartisk.

En skiljeman *skall* på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En sådan omständighet *skall* alltid anses föreligga

En skiljeman *ska* vara opartisk *och oberoende*.

En skiljeman *ska* på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet *eller oberoende*. En sådan omständighet *ska* alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanlutning som är part eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller

4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.

14 §

Skall parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, *skall* tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Ska parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, *ska* tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Har skiljeförfarande påkallats mot flera motparter och kan de inte enas om valet av skiljeman, kan motparterna inom den frist som anges i första stycket begära att tingsrätten utser skiljemän för alla parter. Den påkallande partens val av skiljemän gäller då inte längre.

16 §

Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget, skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, skall i stället den som ursprungligen haft att göra valet

Om en skiljeman inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, ska den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Om en skiljeman i annat fall avgår eller skiljs från uppdraget, ska tingsrätten på ansökan av en part

utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *skall* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

utse en ny skiljeman, om inte motparten till den som ursprungligen haft att göra valet medger att denne utser den nya skiljemannen. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *ska* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

22 §

Parterna bestämmer *platsen* för *förfarandet*. Annars bestämmer skiljemännen *platsen* för *förfarandet*.

Parterna bestämmer *vilken plats i Sverige som ska vara skiljeförfarandets säte*. Annars bestämmer skiljemännen *sätet för förfarandet*.

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

23 §

Den part som begär skiljedom *skall* inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten *skall* därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter anser det olämpligt att de provas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Om parterna samtycker och det har fördelar för handläggningen, får tvisten förenas till gemensam handläggning med annan tvist som ska avgöras av skiljemän och i vilken samma skiljemän utsetts. När det finns skäl till det får tvisterna åter särskiljas.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

27 §

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det

också genom skiljedom.

också genom skiljedom. *I fråga om ett avgörande varigenom förfarandet avskrivs gäller detta dock inte, om det av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem följer att avgörandet ska betecknas som beslut. Beträffande sådant beslut gäller vad som i denna lag föreskrivs om skiljedom.*

Om parterna förliks får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom om inte annat följer av 32 eller 35 §.

27 a §

Twisten ska avgöras med tillämpning av den eller de lagar eller rättsregler som parterna har kommit överens om. Har parterna kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, innebär detta en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till dess lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats.

Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse som avses i första stycket, bestämmer skiljemännen vilka rättsregler som ska tillämpas, varvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning.

Endast om parterna uttryckligen har bestämt det får skilje-

männen grunda domen på skälighet och billighet.

29 §

En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning *skall* dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som har medgetts.

En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning *ska* dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Genom särskild skiljedom får också avgöras frågor som avses i 25 § fjärde stycket, om detta har föreskrivits i skiljeavtalet.

31 §

En skiljedom *skall* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *skall* dagen för dess meddelande och *platsen* för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen *skall* genast tillställas parterna.

En skiljedom *ska* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *ska* dagen för dess meddelande och *sätet* för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen *ska* genast tillställas parterna.

34 §

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *skall* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt

eller om de annars har överskridit sitt uppdrag,

3. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller

6. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *ska* efter klander helt eller delvis upphävas på ansökan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt,

3. om skiljemännen har dömt över annat än vad parterna yrkat eller andra omständigheter än dem som parterna hänfört sig till eller annars har överskridit sitt uppdrag och detta sannolikt har inverkat på utgången,

4. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

5. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

6. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig,

7. om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller

8. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något *allvarligt* fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *skall* han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *skall* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *ska* han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 6 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *ska* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan. *Parterna får bestämma att talan ska väckas inom kortare frist än som nu har angetts.*

Talan väcks genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt. I fråga om rättegången gäller rättegångsbalkens regler om klagan över domvilla i tillämpliga delar. Förhandling ska alltid hållas om en part begär det. Rättens avgörande sker genom beslut.

34 a §

På begäran av en part får hovrätten under förutsättning av motpartens samtycke bestämma att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska. Är ansökningen skriven på engelska och meddelar hovrätten inte tillstånd till skriftväxling på engelska ska detta inte föranleda att ansökan inte anses inkommen.

I den mån rättegången äger rum på engelska ska hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

Hovrättens avgörande ska alltid skrivas på svenska. På begäran av en part ska hovrätten se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Vad som nu har sagts gäller också i fråga om beslut under rättegång och protokoll. Den part som begärt en sådan översättning ska ersätta staten för kostnaden. Den part som begärt att rättegången ska äga rum på engelska ska också i övrigt ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande.

35 §²

En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om *en skiljedom* *ogiltighet eller om upphävande* av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för *ogiltigheten eller upphävandet*,

1. om domstolen har funnit att talan i målet *skall* bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

2. om båda parter har begärt uppskov.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan *stämningsansökan* klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för upphävandet,

1. om domstolen har funnit att talan i målet *ska* bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan *ny ansökan* klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

36 §

En skiljedom som innebär att skiljemännen *avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem* får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan *skall* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den

En skiljedom som innebär att skiljemännen *funnit sig sakna behörighet att avgöra tvisten* får helt eller delvis ändras på talan av en part. *Detsamma gäller i fråga om en skiljedom genom vilken målet avskrivits.* Talan *ska* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt

² Senaste lydelse 2000:180.

dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *skall* göra.

32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *ska* göra.

I fråga om talefrist och rättegång tillämpas 34 § tredje och fjärde stycket samt 34 a §.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om skiljedomen innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra skiljedomen enligt bestämmelserna i 34 §.

36 a §

På talan av en part kan domstol pröva om ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom.

41 §

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan *skall* väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, *skall* talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan *ska* väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, *ska* talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från

den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del *skall* göra.

Dom, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. *Talan väcks genom ansökan och behandlas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden*. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del *ska* göra.

Första stycket gäller inte, om ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något förpliktande för parterna att betala ersättningen.

Beslut, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

43 §

Talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Talan mot en skiljedom enligt 34 och 36 §§ *eller mot ett beslut enligt 2 § andra stycket* tas upp av Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. *Högsta domstolen får pröva ett överklagande av hovrättens avgörande endast om Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd. Detta gäller*

dock inte vid överklagande av ett beslut om avvísning av ett överklagande av ett hovrättsbeslut. I fråga om rättegången i Högsta domstolen tillämpas 34 § fjärde stycket och 34 a §.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten *på platsen* för skiljeförfarandet. Är *platsen* för skiljeförfarandet inte *angiven* i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.

En talan som gäller frågan huruvida ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom tas upp av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet haft sitt säte. Är sätet för skiljeförfarandet inte angivet i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller i fråga om talan beträffande ersättningen till en skiljeman.

44 §

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten *på platsen* för skiljeförfarandet. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten *skall* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten *där* skiljeförfarandet *har* sitt säte. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten *ska* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Saknas ett sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas.

Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

46 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden <i>som äger rum</i> i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.	Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden <i>med säte</i> i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.
---	---

47 §

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att <i>förfarandet skall äga rum</i> i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att <i>förfarandet skall äga rum</i> i Sverige eller motparten annars samtycker till det.	Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att <i>förfarandets säte är</i> i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att <i>förfarandets säte ska vara</i> i Sverige eller motparten annars samtycker till det.
---	---

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att <i>förfarandet skall äga rum</i> utomlands.	Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att <i>förfarandets säte ska vara</i> utomlands.
---	--

I andra fall får skiljeförfaranden enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

48 §

Har ett skiljeavtal internationell anknytning, *skall* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där *förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum*.

Första stycket tillämpas inte på frågan, huruvida en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företräd.

Har ett skiljeavtal internationell anknytning, *ska* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där *förfarandets säte är*.

50 §

Vad som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfaranden som *äger rum* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

Vad som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfaranden som *har säte* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

52 §

En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där *platsen för förfarandet är belägen*.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där förfarandet *har sitt säte*.

54 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädade eller att

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädade eller att

skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *skall* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part, mot vilken skiljedomen åberopas, inte i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *skall*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkännas och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *ägt rum*, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *ska* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *ska*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkännas och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *haft sitt säte*, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

1 Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

2 Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken att 2 kap. 24 § och 3 kap. 16 § ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

24 §³

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, *skall* tvisten prövas av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket *skall* tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut.

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, *ska* tvisten prövas av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut, om ej annat följer av andra stycket.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket *ska* tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut.

³ Senaste lydelse 2006:672.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § *första* stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I föreläggande *skall* anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § *tredje* stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I föreläggande *ska* anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

3 kap.

16 §

Finns det anledning att anta att en skiljedom som enligt 15 § får verkställas *är ogiltig* och pågår inte redan rättegång om detta, *skall* Kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

Finns det anledning att anta att en *som* skiljedom *eller motsvarande betecknad handling inte har verkan som skiljedom* och pågår inte redan rättegång om detta, *ska* Kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

1 Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

2 Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

1.3 Förslag till ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna att bilagan till förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna ska ha följande lydelse under Ansökningsavgifter, Kategori A 900 kronor, ska ha följande lydelse

-förordnande enligt lagen (1929:145) om skiljemän	-förordnande enligt lagen (1929:145) om skiljemän <i>och lagen (1999:116) om skiljeförfarande</i>
---	---

-
- 1 Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2016.
 - 2 Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

2 Bakgrund

2.1 Utredningens direktiv

Direktiven innebär sammanfattningsvis följande. En särskild utredare ska se över lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och för utländska parter. I uppdraget ingår bl.a. att

- överväga om det i LSF bör införas bestämmelser om hur tillämplig materiell rätt ska fastställas och om i vilken utsträckning skiljemännen ska beakta skälighet, billighet, parternas avtal och handelsbruk,
- överväga om bestämmelserna i LSF som rör platsen för förfarandet bör förtydligas,
- överväga om LSF bör anpassas ytterligare till förekomsten av flerpartsförfaranden,
- överväga åtgärder för att säkerställa ett modernt och effektivt skiljeförfarande,
- överväga om klanderfristen bör förkortas,
- överväga förändringar i det processuella regelverket som med bibehållen rättssäkerhet säkerställer att klanderprocessen i domstol är effektiv och snabbt leder till ett slutligt avgörande,
- överväga om det bör införas ett krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen och om det gällande kravet på tillstånd från hovrätten för att få överklaga till Högsta domstolen i så fall bör avskaffas,
- överväga åtgärder som förenklar deltagande i klanderprocessen för parter som inte kan svenska, t.ex. om engelska i vissa fall ska

kunna användas som rättegångsspråk i klanderprocessen samt vad detta i så fall skulle ha för konsekvenser för offentlighetsprincipen och för svenskans ställning som samhällsbärande språk.

Utifrån sina överväganden ska utredaren lämna de förslag till författningsändringar som behövs. Utredningen är oförhindrad att ta upp även andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas. Direktiven finns bifogade i *bilaga 1*.

2.2 Utredningens arbete

Skiljeförfarandeutredningen höll sitt första sammanträde med experterna den 14 mars 2014, och därefter har ytterligare fyra sammanträden hållits.

Utredningen har från Domstolsverket inhämtat statistik över antalet inkommande och avgjorda klander mål i Svea hovrätt inklusive omloppstider m.m. Domstolsverket har också bistått utredningen med att ta fram underlag för den kostnadsanalys som utredningen har gjort.

Med hänsyn till att utredningens direktiv tar upp många frågor som rör klander av skiljedom har utredningen (huvudsakligen genom sekreterarens försorg) gjort en statistisk undersökning för att kartlägga omfattningen och arten av sådana mål.

Den särskilda utredaren och sekreteraren har deltagit i ett antal seminarier, konferenser och föreläsningar där temat har haft anknytning till utredningens uppdrag. Den särskilda utredaren har presenterat utredningens preliminära överväganden inför den danska och finska skiljedomsföreningen samt för Swedish Arbitration Association (SAA). Sekreteraren har gjort besök hos Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut (SCC) och hos avdelning 2 i Svea hovrätt. Utredningen har vidare mottagit publicerade och opublicerade artiklar och synpunkter m.m. från praktiserande skiljemän och ombud m.fl., däribland en uppsats av professor em. Lars Heuman, numera publicerad i Juridisk Tidskrift.

2.3 Gällande rätt i huvuddrag

LSF trädde i kraft den 1 april 1999 och ersatte lagen (1929:145) om skiljemän (den gamla skiljemannalagen) och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

LSF är tillämplig på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige, även om förfarandet har internationell anknytning. Den vilar på grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande. Lagens bestämmelser, som på många punkter är dispositiva, är utformade så att handläggningen av skiljetvister ska kunna ske ändamålsenligt, säkert och snabbt och för att i möjligaste mån förhindra obstruktion under skiljeförfarandet.

Lagen är tillämplig på tvister som parterna kan träffa förlikning om. Den innehåller bestämmelser om förbud mot skiljeavtal i konsumenttvister och om att skiljemännen får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna. Några formella krav på vilka personer som kan utses till skiljemän, utöver att de skall råda över sig själva och sin egendom, finns inte. De egentliga jävsreglerna är utformade så att de är självständiga i förhållande till rättegångsbalkens jävsregler. Särskilda regler gäller för prövning av jäv under skiljeförfarandet.

Tingsrätten har en allmän skyldighet att utse skiljeman om parterna har träffat ett avtal om det. Huvudprincipen är emellertid att vardera parten utser en skiljeman och att de sålunda utsedda skiljemännen utser den tredje. Även andra överenskommelser kan träffas, t.ex. att tvisten ska avgöras endast av en skiljeman.

Det finns en uttrycklig bestämmelse som anger dels att skiljemännen får pröva sin egen behörighet (ty: "Kompetenz-Kompetenz"), dels att detta inte hindrar domstol från att pröva en sådan fråga.

Lagen innehåller vidare regler för hur en begäran om skiljedom ska gå till och vad den ska innehålla samt möjligheter för parter att ändra och komplettera sin talan inom ramen för skiljeavtalet, inklusive att väcka genkärsmål. Rätten till muntlig förhandling är garanterad, om part begär det, och parterna har möjlighet att bestämma platsen för förfarandet och svara för bevisningen. Bevisupptagning inför tingsrätt är också reglerad. Någon legal tidsfrist inom vilken en skiljedom ska meddelas finns inte. Skiljemännen har möjlighet

att rätta, tolka och komplettera en skiljedom. Skiljedomskostnaderna är reglerade.

En skiljedom kan inte klandras på materiell grund. Det kan däremot göras gällande att den är ogiltig, att den ska upphävas eller att den ska ändras. En skiljedom är ogiltig om den omfattar en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, om den inte uppfyller kraven på skriftlighet och undertecknande eller om den är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen i Sverige. Lagen innehåller ett antal klandergrunder, såsom brister i skiljeavtalets giltighet eller fel i förfarandet. Ändring av en skiljedom är möjlig på talan av part om tvistefrågorna inte har prövats i sak i skiljedomens genom vilken skiljeförfarandet har avslutats. Exempel på detta är när skiljenämnden har avvisat skiljemålet till följd av bristande behörighet.

Domstol har möjlighet att vilandeförklara ett mål vid rätten för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta förfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt deras mening undanröjer grunden för ogiltighet eller upphävande.

En talan om ogiltighet, klander av en skiljedom eller ändrings-talan tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Hovrättens avgörande kan enligt huvudregeln inte överklagas men hovrätten kan i fall av prejudikatintresse tillåta överklagande genom en s.k. ventil.

Lagen innehåller bestämmelser som har bäring specifikt på internationella förhållanden och den reglerar även erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar.

2.4 Andra regelverk och skiljedomsinstitut

Förutom LSF finns det flera andra föreskrifter angående skiljeförfaranden i olika sammanhang. Som exempel på lagstiftning som innehåller regler om skiljeförfarande kan nämnas lagen (1975:417) om sambruksföreningar och aktiebolagslagen (2005:551). Exempel på lagar som innehåller begränsningar i rätten att träffa skiljeavtal är lagen (1974:371) om rättegång i arbetstvister, jordabalken och järnvägstrafiklagen (1985:192).

I likhet med Sverige har många andra länder egna nationella lagar som reglerar skiljeförfaranden och domstolsförfaranden i skiljefrågor.

Skiljedomsrätten tillhör inte de rättsområden som berörs av integrationen inom EU. Både Luganokonventionen och Brysselkonventionen utesluter skiljedomar från sitt tillämpningsområde.

Partsautonomin är en av hörnstenarna inom skiljemannarätten. I parternas rätt till självbestämmande ingår bl.a. att det är möjligt för dem att komma överens om att ett skiljeförfarande dem emellan ska administreras av ett visst skiljedomsinstitut. En sådan skiljedomsklausul tas oftast in i affärsavtal och tar sikte på en eventuell kommande tvist med anknytning till avtalet.

Skiljeförfaranden som administreras av ett visst skiljedomsinstitut brukar kallas institutionella skiljeförfaranden. Ett skiljeförfarande som inte är knutet till något skiljeinstitut brukar kallas för ad hoc-förfarande.

Skiljedomsinstitut är ofta knutna till olika länders handelskammrar. Institutet skiljer sig både i organisatorisk uppbyggnad och i fråga om erbjuden service. De gemensamma dragen är i regel att de har en styrelse och ett sekretariat samt stadgar eller motsvarande som reglerar både organisationen och förfarandet i skiljemål som handläggs vid institutet i fråga. Institutet biträder vanligtvis också vid utseende av skiljemän och handläggning av därtill anslutande frågor. Handläggningen av skiljeförfaranden vid skiljedomsinstitut sker i regel i enlighet med institutets eget regelverk. Vid utformningen av sitt regelverk är ett skiljedomsinstitut bundet av domslandets tvingande lagbestämmelser.

Det är SCC som administrerar de flesta institutionella skiljeförfaranden i Sverige och då i enlighet med sina egna regler; Skiljedomsregler och Regler för Förenklat skiljeförfarande. Utöver SCC-reglerna har SCC också antagit Medlingsregler och Regler för tillämpning av UNCITRAL:s skiljedomsregler.

Att märka i Sverige är vidare Västsvenska Handelskammarens Förtroenderåds regler för medling och skiljeförfarande samt Reglerna för Sydsvenska Industri- och Handelskammarens skiljeråd som har till uppgift att utse skiljemän och medlare och handlägga andra skiljedomsfrågor. Framstående internationella skiljedomsinstitut är ICC i Paris, AAA i New York, HKIAC i Hong Kong, LCIA i London, ICAC i Moskva och WIPO i Genève.

FN:s handelsrättskommission (UNCITRAL) har utarbetat ett regelverk, UNCITRAL Arbitration Rules, som rekommenderats av FN:s Generalförsamling och inte sällan väljs av internationella parter som styrande för ett skiljeförfarande. Än mer betydelsefull för skiljeförfaranden är emellertid den s.k. modellag, (Model Law On International Commercial Arbitration) som utarbetades 1985 av UNCITRAL och som reviderades år 2006. Modellagen har till syfte att vara en förebild för nationella skiljelagar med hopp om långtgående harmonisering. Modellagen har i och för sig inte lagts till grund för LSF men dess bestämmelser har beaktats och tillagts betydande vikt. Modellagen eller lagstiftning grundad på modellagen har vidare införts i flera europeiska stater – däribland Danmark och Norge – liksom ett flertal utomeuropeiska stater såsom Kanada, Australien och Hongkong.

Skiljedomar erkänns och kan verkställas i mycket stor omfattning även utanför det land där domen meddelats. Detta är ett resultat bl.a. av New York-konventionen av år 1958 om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar (NYK). Sverige ratificerade denna konvention år 1972 och den har vunnit en i det närmaste universell anslutning.

2.5 Statistisk undersökning¹

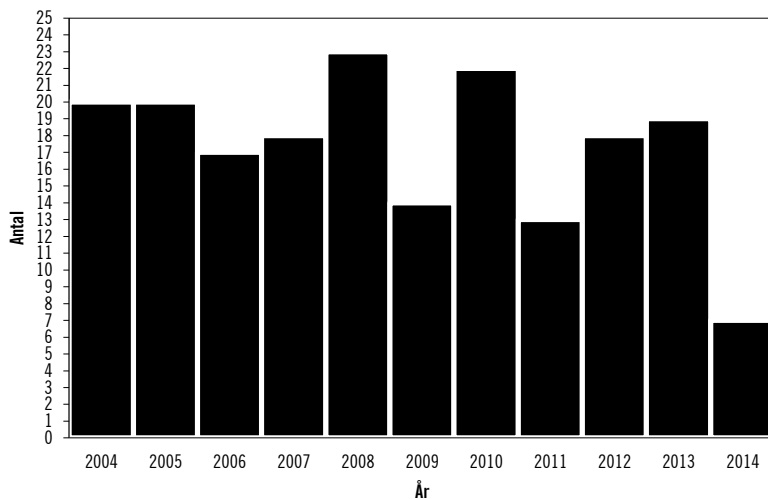
Med hänsyn till att utredningens direktiv tar upp många frågor som rör klander av skiljedom har utredningen gjort en undersökning för att kartlägga omfattningen och arten av sådana mål, i fortsättningen benämnt som klandermål, i vilka grunden för talan har varit antingen 33 §, 34 § eller/och 36 § LSF, inklusive de mål som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen, och som har anhänggjorts under perioden 2004-01-01 – 2014-05-31.

¹ I de avseenden som materialet innehåller ett begränsat antal uppgifter måste viss reservation göras för säkerheten i de statistiska slutsatserna.

2.5.1 Antalet klandertvister

Undersökningen visar att det har kommit in sammanlagt 191 klander-mål, varav tre stycken enligt den gamla skiljemannalagen, till våra hovrätter. Av diagrammet nedan framgår antalet anhängig-gjorda klander-mål i hela landet för varje år.

Diagram 2.1

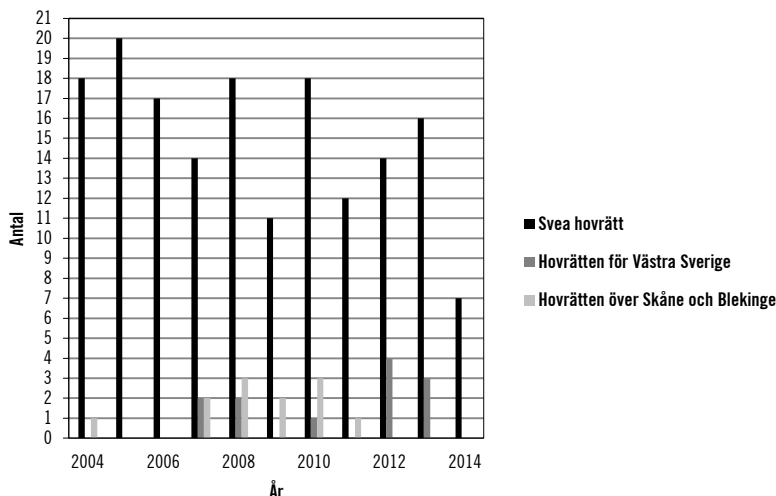
Det har väckts som minst 13 respektive 14 (år 2011 respektive år 2009) samt som mest 23 respektive 22 (år 2008 respektive år 2010) klander-mål medan antalet väckta klander-mål i övrigt har hållit sig på en någorlunda konstant nivå om cirka 19 per år.

Av det totalt 191 väckta klander-målen har 165, dvs. cirka 86 procent, anhängiggjorts i Svea hovrätt². Hovrätterna för Övre respektive Nedre Norrland har inte fått in något klander-mål medan

² Till synes kan antalet inkomna klander-mål till Svea hovrätt tyckas mycket högt jämfört med den siffra som presenterades av Emilia Lundberg i hennes artikel, En undersökning av Svea hovrätts mål, JT 1990/00 s. 677–689. Hennes undersökning visade nämligen att det hade anhängiggjorts 31 mål under tidsperioden 1987–1997 vid Svea hovrätt, samtliga enligt den gamla skiljemannalagen. Denna siffra skulle kunna tolkas som att LSF inbjuder till klandertvister i förhållande till vad den gamla skiljemannalagen gjorde. Härvid måste dock beaktas att antalet till hovrätten inkomna mål inte betyder att lika många klander-mål var väckta enligt den gamla skiljemannalagen vid tingsrätterna under Svea hovrätt. Det måste vidare antas att antalet skiljeförfaranden med svenskt säte har ökat stadigt under åren; t.ex. registrerades 123 skiljemål år 2003 vid SCC att jämföra med 203 där registrerade mål år 2013.

två klander mål har väckts i Göta hovrätt, tolv i Hovrätten för Västra Sverige och tolv i Hovrätten över Skåne och Blekinge. Diagrammet nedan illustrerar dessa siffror.

Diagram 2.2

Not: Eftersom det endast har väckts två klander mål i Göta hovrätt, nämligen ett mål år 2004 och ett mål år 2009, har Göta hovrätt inte tagits med i diagrammet.

Ett i Svea hovrätt år 2004 registrerat klander mål har, trots grundliga efterforskningar, inte kunnat identifieras. Den fortsatta undersökningen bygger därför på 190 väckta klander mål³.

I två klandertvister⁴ har informationen om de angripna skiljedomarna varit mycket bristande, varför några slutsatser om vilken typ av skiljeförfarande som föregått klandertalan inte har kunnat dras. I de delar undersökningen fokuserar på skiljeförfarandets administration och språk bygger undersökningen därför på 188 klander mål.

³ I detta sammanhang kan nämnas att det till Svea hovrätt under samma period har kommit in sammanlagt åtta tvistemål avseende tvångsinlösen enligt 14:32 ABL, ett tvistemål enligt 3:16 UB, ett tvistemål avseende en skiljemans ersättning, två tvistemål avseende fastställsetalan enligt 2 § LSF samt ett tvistemål avseende fastställelse/klander/skadestånd; samtliga i form av överklaganden från tingsrätter.

⁴ Det ena målet inkom år 2004 till Hovrätten över Skåne och Blekinge medan det andra målet inkom år 2006 till Svea hovrätt.

2.5.2 Ad hoc och institutionella skiljeförfaranden

79 skiljedomar, motsvarande cirka 42 procent, härstammar från ad hoc-förfaranden att jämföra med 109 skiljedomar, motsvarande cirka 58 procent, från institutionella skiljetvister⁵. Det har således angripits något fler skiljedomar från institutionella skiljetvister än från ad hoc-förfaranden.

SCC har administrerat 103, ICC fem och Sydsvenska Industri- och Handelskammaren (SSIH) ett av de 109 institutionella skiljeförfarandena. Inget annat skiljedomsinstitut har alltså handlagt något av de ifrågavarande skiljeförfarandena. Av det totala antalet 188 skiljetvister har sex (cirka 3 procent) styrts av UNCITRAL Arbitration Rules och något enstaka⁶ av Västsvenska Industri- och Handelskammarens Skiljeråds Regler om Medling och Skiljeförfarande.

Det kan således konstateras att det är SCC som har stått för administreringen av nästan alla, nämligen 94 procent, institutionella skiljetvister i vilka skiljedomarna har blivit angripna under den undersökta perioden. Vidare är att märka att det är Svea hovrätt som har handlagt 99, dvs. 90 procent, av alla de klander mål där de angripna skiljedomarna har kommit från institutionella förfaranden. Fördelningen av inkomna klander mål utifrån administrering m.m. framgår av tabellen nedan med Svea hovrätts målanttal inom parentes.

⁵ En och samma skiljedom har i ett fåtal fall angripits samtidigt i olika klandertvister medan flera skiljedomar har i några få fall angripits i ett och samma klander mål. Ingen hänsyn har tagits till detta förhållande utan beräkningarna har skett med en skiljedom per klander mål och vice versa.

⁶ Endast två stycken (cirka 1 procent).

Tabell 2.1

År	Inkomna	SCC	ICC	SSIH	Ad hoc	UNCITRAL
2004	19 (17)	7 (7)	-	-	11 (10)	1 (1)
2005	20 (20)	11 (11)	1 (1)	-	8 (8)	-
2006	17 (17)	6 (6)	1 (1)	-	9 (9)	1 (1)
2007	18 (14)	7 (7)	-	-	11 (7)	-
2008	23 (18)	10 (10)	-	1 (0)	12 (8)	-
2009	14 (11)	11 (9)	-	-	3 (2)	-
2010	22 (18)	16 (14)	-	-	6 (4)	-
2011	13 (12)	6 (5)	1 (1)	-	6 (6)	2 (2)
2012	18 (14)	9 (7)	1 (1)	-	8 (6)	2 (1)
2013	19 (16)	14 (12)	1 (1)	-	4 (3)	-
2014	7 (7)	6 (6)	-	-	1 (1)	-
Totalt	190 (164)	103 (94)	5 (5)	1 (0)	79 (64)	6 (5)

Siffrorna visar att ad hoc-förfaranden hade föregått i princip något fler klander mål än institutionella förfaranden fram till år 2009, varefter de institutionella förfarandena har ökat på bekostnad av ad hoc-förfaranden, se t.ex. år 2013 då de angräpnade skiljedomarna kommit från institutionella förfaranden i 15 mål, att jämföra med fyra som kommit från ad hoc-förfaranden.

Tabellen nedan visar antalet tvister fördelade på tvistefrågor per år som ad hoc-förfarandena under den undersökta perioden måste ha rört med Svea hovrätts siffror inom parentes.

Tabell 2.2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totalt
SKN för arbetsmarknadsförsäkringar	3(3)	1(1)	1(1)	1(1)	4(4)	-	2(2)	-	-	-	-	12 (12)
Advokatsamfundets SKN	1(1)	1(1)	2(2)	-	-	-	-	-	-	-	-	4(4)
Hyresnämnden i Sthlm/Arrendenämnden i Malmö	1(1)	-	-	-	-	-	1(0)-	-	-	-	-	2(1)
I anställningsavtal	2(2)	1(1)	1(1)	1(1)	1(1)	1(1)	-	-	1(1)	-	-	8(8)
KFO Kommunals SKN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2(2)	2(2)
Svenska FF:s SKN	-	1(1)	-	-	1(1)	-	-	-	-	-	-	2(2)
SKN för vissa trygghetsfrågor	-	1(1)	-	-	-	-	-	-	1(1)	-	-	2(2)
SKN för patient-skador/PSL	-	-	-	1(1)	-	-	-	1(1)	-	-	-	2(2)
SKN för läkemedelsförsäkring	-	-	-	-	-	-	-	-	1(1)	-	-	1(1)
Mäklarsamfundets SKN	-	-	-	-	-	-	-	1(1)	-	-	-	1(1)
Annat, inkl kommersiella affärstvister	4(3)	3(3)	5(5)	8(4)	6(2)	2(1)	3(2)	4(4)	5(3)	2(1)	(1)	43 (29)
Totalt	11 (10)	8(8)	9(9)	11 (7)	12 (8)	3(2)	6(4)	6(6)	8(6)	4(3)	1(1)	79 (64)

Siffrorna visar att ad hoc-skiljeförfaranden har avsett t.ex. försäkringstvister i 17 fall, (21 procent), anställningstvister i tio fall, (12 procent), och kommersiella affärstvister i gängse bemärkelse i endast högst 43 fall, (54 procent).

Svea hovrätt har handlagt 64 (81 procent) av klander mål från ad hoc-förfaranden. Med beaktande av att Svea hovrätt har handlagt 86 procent av alla klander mål har Svea hovrätt således handlagt en proportionellt sett högre andel institutionella skiljeförfaranden än de övriga hovrätterna.

2.5.3 Språket i skiljeförfaranden

Av de 188 skiljeförfaranden i vilka skiljedomarna har klandrats har 108 (57 procent) varit på svenska, 78 (42 procent) på engelska och två (1 procent) på annat språk, nämligen ryska, i båda målen⁷. En jämförelse av siffrorna per år nedan i tabellen med dem som presenterades i undersökningen *Skiljeförfarandet i Sverige*⁸, enligt vilken en femtedel av skiljeförfaranden gällde internationella avtal, torde innebära att antalet internationella skiljetvister ökar alltmer i förhållande till de svenska förfarandena.

Svea hovrätt har handlagt 87 (80 procent) av de 108 svenska skiljetvisterna, 74 (95 procent) av de 78 engelska och de båda (100 procent) ryska skiljeförfarandena. Fördelningen av inkomna klandermål per år och språk framgår av tabellen nedan med Svea hovrätts siffror inom parentes.

Tabell 2.3

År	Svenska	Engelska	Ryska	Totalt
2004	11 (10)	6 (6)	1 (1)	18 (17)
2005	16 (16)	4 (4)	-	20 (20)
2006	8 (8)	8 (8)	-	16 (16)
2007	13 (9)	5 (5)	-	18 (14)
2008	15 (10)	8 (8)	-	23 (18)
2009	6 (5)	8 (6)	-	14 (11)
2010	11 (8)	11 (10)	-	22 (18)
2011	5 (4)	7 (7)	1 (1)	13 (12)
2012	10 (7)	8 (7)	-	18 (14)
2013	11 (8)	8 (8)	-	19 (16)
2014	2 (2)	5 (5)	-	7 (7)
Totalt	108 (87)	78 (74)	2 (2)	188 (163)

⁷ Undersökningen har visat att skiljeförfarandets språk i regel har varit det språk som sedan skiljedomen avfattats på. Undantag har dock förekommit men endast i enstaka fall; likaså har fler språk än ett måst ha använts någon gång. Hänsyn har dock inte tagits till sådana undantag utan beräkningen utgår ifrån att skiljedomsspråket har varit skiljeförfarandets språk. Slutsatsen om vilket språk som har gällt för skiljeförfarandena har grundats i uppskattningsvis fem mål på enbart den information som funnits i handlingarna utan granskning av den angräpnade skiljedomen.

⁸ Utförd av SIFO och införd i SOU 1995:65 s. 51.

Siffrorna visar att de klander mål som har föregåtts av institutionella skiljetvister på engelska har väckts i princip endast vid Svea hovrätt medan de övriga hovrätterna har handlagt klander mål som har föregåtts nästan uteslutande av svenska ad hoc-förfaranden.

2.5.4 Åberopade grunder i klandertvister

Utredningen har också undersökt i vilken omfattning de olika klandergrunderna har åberopats i de 190 inkomna klander målen⁹. I flertalet klander mål har det åberopats flera grunder samtidigt för klandertalan. Sammanlagt har det skett cirka 400 åberopanden som omfattat de LSF angivna grunder och några andra. Fördelningen framgår av tabellerna nedan.

Tabell 2.4

	33 § st. 1 p 1	33 § st. 1 p 2	33 § st. 1 p 3	36 §	Annat/oklart
Antal	10	30	5	20	25
Procent	2,5%	7,5%	1,2%	5%	6,3%
Totalt	45 (11,2%)			20 (5%)	25 (6,3%)

Tabell 2.5

34 §	st. 1 p 1	st. 1 p 2	st. 1 p 3	St. 1 p 4	St. 1 p 5
Antal	50	100 (3/40)	0	10	25
Procent	12,5%	25%	0%	2,5%	6,5%
Totalt	310 (77,5%)				

⁹ Det är av förklarliga skäl i princip omöjligt att presentera exakta siffror i detta avseende; siffrorna är alltså ungefärliga. Sammanräkningen bygger på hur många gånger en specifik grund har åberopats, varvid det inte har beaktats att flera olika omständigheter kan åberopas avseende en och samma grund. Har en och samma omständighet åberopats för fler än en grund har dock alla grunder medräknats. Detta kan naturligtvis kritiseras men turligt nog har detta inte förekommit annat än i några få mål. Att avgöra huruvida en viss omständighet är att hänföra till 34 § st. 1 p 2 eller p 6 är inte alla gånger självklart.

Av de 100 åberopanden avseende 34 § st. 1 p 2 har tre (0,75 procent av det totala antalet åberopanden om 400) avsett påståenden om för sent meddelad skiljedom och 40 (10 procent av det totala antalet åberopanden om 400) avsett påståenden om att ej åberopade rättsfakta har lagts till grunden för skiljedom.

Av de 190 anhängiggjorda klandermaßen har 170 avgjorts. Antalet åberopade klandergrunder i förhållande till de avgjorda klandermaßen framgår av tabellerna nedan.

Tabell 2.6

	33 § st. 1 p 1	33 § st. 1 p 2	33 § st. 1 p 3	36 §	Annat/oklart
Procent	6%	17,5%	3%	11%	15%
Totalt		26.5%		11%	15%

Tabell 2.7

34 §	st. 1 p 1	st. 1 p 2	st. 1 p 3	st. 1 p 4	st. 1 p 5	st. 1 p 6
Procent	30%	60%	0%	6%	15%	73%
Totalt			184%			

Siffrorna visar att klandersmål enligt 34 § är den vanligast förekommande typ av klandersmål, att ogiltighetstalan enligt 33 § har förts i snitt i knappt en tredjedel av alla klandersmål samt att ändringstalan enligt 36 § är än mer sällsynt. Det är vidare vanligt förekommande att fler än en punkt i 34 § åberopas i ett och samma klandersmål samt att minst två av 33 §, 34 § och 36 § åberopas som alternativa grunder i målen. Den i särklass oftast åberopade grunden i de avgjorda klandermaßen har varit 34 § st. 1 p 6, utgörande cirka en tredjedel av alla åberopade grunder. Därefter har åberopats uppdragsöverskridande med stöd av 34 § st. 1 p 2 i nästan var fjärde avgjort klandersmål.

2.5.5 Klanderprocesserna

I det totala antalet inkomna 190 klander mål har det hållits muntlig förberedelse i 20 mål (11 procent), samtliga i Svea hovrätt. Huvudförhandling har ägt rum i 44 mål (23 procent), varav 41 i Svea hovrätt, samt muntlig bevisning har tagits upp i 29 mål (15 procent), varav 27 i Svea hovrätt. I förhållande till antalet avgjorda mål har huvudförhandling hållits i var fjärde mål och muntlig bevisning tagits upp i 17 procent av fallen. I förhållande till de mål som avgjorts genom dom (105 stycken) är dessa siffror 40 procent respektive 27 procent.

Avslutade klandertvister i hovrätterna

Det pågår fortfarande 20 klander mål i hovrätterna, varav 18 i Svea hovrätt. Avgörandena av de 170 klander målen illustreras av tabellen nedan. Cirka 2/3 av klander målen har avgjorts genom dom och cirka 1/3 genom beslut.

Tabell 2.8

	Dom	Beslut	
		Avskrivning efter återkallelse	Avvisning
I antal	105	45	20
I procent	62%	26%	12%
Totalt	105 (62%)	65 (38%)	

Av tabellerna nedan framgår handläggningstiderna för klander målen i hovrätterna.¹⁰ Svea hovrätts siffror visas inom parentes.

¹⁰ De tre klander målen som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen ingår här inte i presentationen. Det är sålunda sammanlagt 167 klander mål som finns i tabellerna.

Tabell 2.9

	Dom	Avskrivning efter återkallelse	Avvisning	Totalt	
				Antal	Antal
0–3 månader	6 (5)	17 (15)		34(31)	20%(22%)
4–6 månader	8 (6)	11 ((6)	11 (11)	21(13)	13%(10%)
7–9 månader	12 (11)	5 (5)	2 (1)	19(18)	11%(12%)
10–12 månader	13 (12)	3 (3)	2 (2)	18(17)	11%(12%)
13–18 månader	34 (31)	4 (2)	2 (2)	37(32)	22%(22%)
19–24 månader	14 (11)	2 (2)	-	16(13)	10%(9%)
25–30 månader	7 (7)	2 (1)	-	9(8)	6%(6%)
>30 månader	8 (7)	1 (1)	-	12(10)	7%(7%)
Totalt			3 (2)	167(143)	

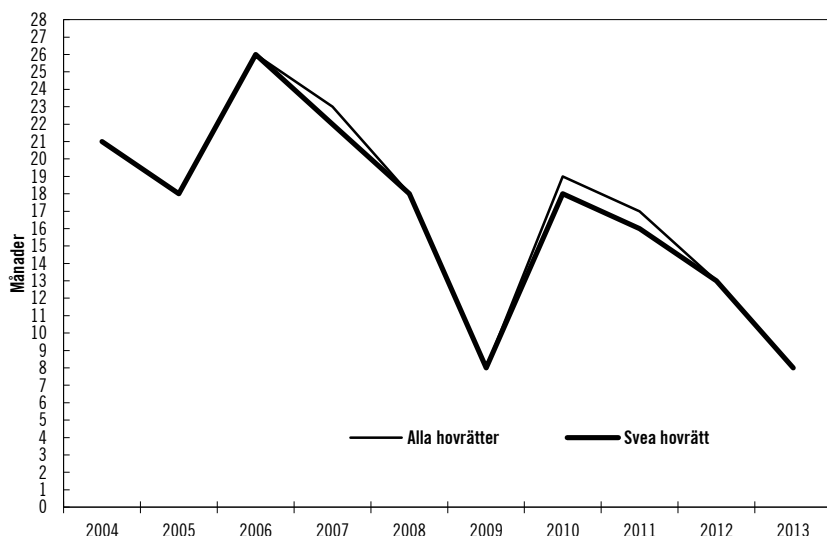
Tabellen nedan illustrerar handläggningstiderna för sådana klander mål som har avgjorts genom dom med Svea hovrätts siffror inom parentes.

Tabell 2.10

	Dom antal	Dom andel
0-3 månader	6 (5)	6%(6%)
4-6 månader	8 (6)	8%(7%)
7-9 månader	12 (11)	12%(12%)
10-12 månader	13 (12)	13%(13%)
13-18 månader	34 (31)	33%(34%)
19-24 månader	14 (11)	13%(12%)
25-30 månader	7 (7)	7%(8%)
>30 månader	8 (7)	8%(8%)
Totalt	102(90)	

Handläggningstiderna för alla typer av avgöranden har växlat mellan 8 dagar till 4 år 5 månader 26 dagar. Medelvärdet för handläggningstiderna för de klander mål som har avgjorts genom dom¹¹ har varit 18 månader (för Svea hovrätt 17 månader). Diagrammet nedan visar dessa medelvärden för per varje år inkomna klander mål. (T.ex. medelvärdet för handläggningstiderna för de klander mål som inkom år 2004 var 21 månader och för dem som inkom år 2013 var åtta månader.)

Diagram 2.3

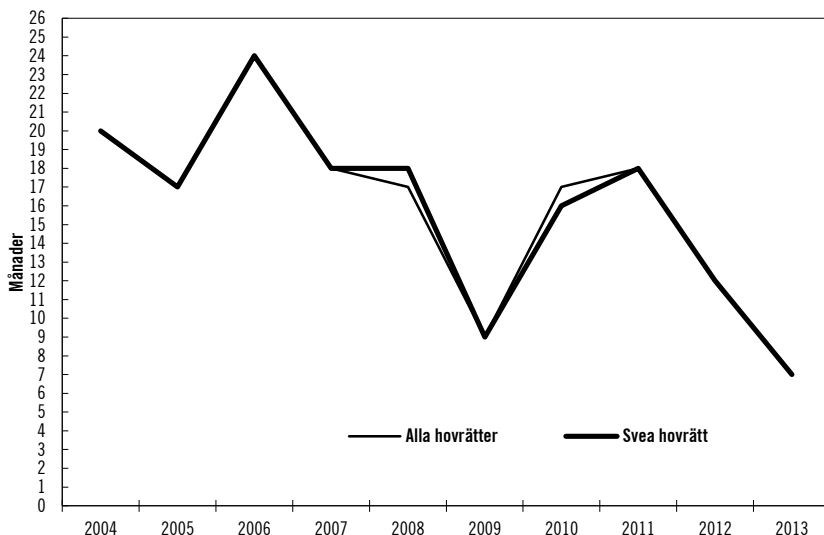
Medianvärdet för handläggningstiderna för de klander mål som har avgjorts genom dom¹² har varit 17 månader (för Svea hovrätt 16 månader). Diagrammet nedan visar dessa medianvärden för hand-

¹¹ De tre mål som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen samt de mål som avgjorts utan att stämning utfärdats, dvs. som hovrätten bedömt som uppenbart ogrundade, och mål som avgjorts genom tredsdom pga. ej inkommet svaromål eller utan att stämning utfärdats, eller där talan medgetts eller eftergetts, är inte medräknade. Stadfästa förlikningsdomar är dock medräknade.

¹² De tre mål som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen samt de mål som avgjorts utan att stämning utfärdats, dvs. som hovrätten bedömt som uppenbart ogrundade, och mål som avgjorts genom tredsdom pga. ej inkommet svaromål eller utan att stämning utfärdats, eller där talan medgetts eller eftergetts, är inte medräknade. Stadfästa förlikningsdomar är dock medräknade.

läggningstiderna för per varje år inkomna klandermål. (T.ex. medianvärdet för handläggningstiderna för de klandermål som inkom år 2004 var 20 månader och för dem som inkom år 2013 var sju månader.)

Diagram 2.4

Det framgår tydligt av undersökningen att handläggningstiderna i hovrätterna blir kortare och kortare.

Beslut

Siffrorna visar att 65 (38 procent) av de 170 avslutade klandermålen har avgjorts av hovrätterna genom ett slutligt beslut, antingen i form av ett avskrivningsbeslut efter återkallelse eller i form av avvisningsbeslut. Cirka var fjärde klandertalan har återkallats och var tionde har avvisats. Det har av det undersökta materialet inte gått att dra några slutsatser om anledningen till det relativt höga¹³ antalet återkallelser.

¹³ Antalet kan sägas vara högt i förhållande till återkallelser i mål om särskilda rättsmedel, som klander av skiljedom har stora likheter med.

Avvisningsbesluten har motiverats av att käranden inte har betalt ansökningsavgift i sju mål, att ombud inte har haft fullmakt i ett mål, att svensk domsrätt inte har förelegat i två mål, att säkerhet inte har ställts i ett mål, att fel part var stämd i två mål, att den klandrade skiljedomen inte var angiven i ett mål, att det klandrade dokumentet inte kunde anses vara en skiljedom i ett mål, att det förelåg res judicata i ett mål, att det förelåg rättegångshinder i form av ett avtal att inte angripa en avvisningsskiljedom i två mål, att klandertalan väckts för sent i ett mål samt att part saknat process-habilitet i ett mål.

Domar

Ogiltigförklaring/upphävande/ändring av en skiljedom helt eller delvis efter sakprövning har skett i tio mål, motsvarande knappt sex procent av alla avgjorda klandermål. Svea hovrätt har stått för nio (några av dem efter en process i HD) och HD för ett av dem.

1. T 2277-04¹⁴: Målet har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen. Tingsrätten upphävde, översatt till LSF, med stöd av 36 §, den angripna skiljedomen i vilken talan avvisats pga. skiljenämndens bristande behörighet. Tingsrätten fastställde samtidigt att det fanns ett giltigt skiljeavtal som var tillämpligt i tvisten. Hovrätten fastställde tingsrättens domslut i överklagade delar. HD meddelade inte pt.
2. T 4390-04: Hovrätten förklarade med stöd av 33 § st. 1 p 3 den angripna skiljedomen i den del som avsåg en av alla skiljemän inte undertecknad rättelse ogiltig. Överklaganderätt medgavs inte.
3. T 6875-04: Hovrätten avslog klandertalan innebärande att skiljedomen kom att stå sig. Överklaganderätt medgavs. Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken upphävde HD skiljedomen med stöd av 34 § st. 1 p 5, eftersom HD fann att det förelegat omständigheter som kunnat rubba förtroendet för skiljenämndens ordförandes opartiskhet.

¹⁴ I den mån målnummer anges i detta avsnitt avser det alltid Svea hovrätts målnummer, om annat inte anges.

4. T 8016-04: Hovrätten upphävde den angripna skiljedomen till en viss del med stöd av 34 § st. 1 p 2, eftersom hovrätten fann att skiljemännen gått utöver yrkandet och grundat avgörandet på omständigheter som inte underkastats deras prövning. Överklaganderätt medgavs. Efter att överklagandena återkallats avskrev HD målet.
5. T 7680-05: Hovrätten upphävde med stöd av 34 § st. 1 p 2 den klandrade skiljedomen, eftersom hovrätten fann att skiljenämnden tog upp en parts talan till prövning trots att partens begäran om skiljeförfarande var villkorad. Överklaganderätt medgavs inte.
6. T 3108-06: Målet handlades enligt den gamla skiljemannalagen. Tingsrätten avlog klandertalan. Med ändring av tingsrättens dom i huvudsaken förklarade hovrätten, översatt till LSF, med stöd av 34 § st. 1 p 1, den angripna skiljedomen ogiltig gentemot en part, eftersom hovrätten fann att det inte fanns något skiljeavtal som band parten. HD meddelade inte pt.
7. T 9424-07: Den klandrade skiljedomen innebar att käromålet avvisades på den grunden att det inte fanns något giltigt skiljeavtal. Hovrätten upphävde med stöd av 36 § skiljedomen i denna del och ändrade den i andra delar, eftersom hovrätten fann att det fanns ett gällande skiljeavtal mellan parterna. Överklaganderätt medgavs. HD fastställde hovrättens domslut avseende den upphävda delen och upphävde själv några andra delar i skiljedomen.
8. T 4548-08: Hovrätten upphävde med stöd av 34 § st. 1 p 2 den angripna skiljedomen i dess helhet eftersom hovrätten fann att skiljemännen lagt ett ej åberopat rättsfaktum till grund för sitt avgörande. Överklaganderätt medgavs inte.
9. T 10060-10: Hovrätten upphävde med stöd av 34 § st. 1 p 1 den klandrade skiljedomen utom såvitt avsåg en punkt, eftersom hovrätten fann att det genom en tredskodom i tingsrätten var slutligt avgjort att det inte fanns något giltigt skiljeavtal mellan parterna. Överklaganderätt medgavs inte.

10.T 1085-11: Hovrätten upphävde med stöd av 34 § st. 1 p 5 den angripna skiljedomen i vissa delar eftersom hovrätten fann att vissa omständigheter var ägnade att rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet. Överklaganderätt medgavs. Efter att överklagandet återkallats avskrev HD målet.

Genomgången visar att skiljedomarna har ogiltigförklarats/upphävts/ändrats i ett fall med stöd 33 § st. 1 p 3 (10 procent), i två fall med stöd av 34 § st. 1 p 1 (20 procent), i tre fall med stöd av 34 § st. 1 p 2 (30 procent), i två fall med stöd av 34 § st. 1 p 5 (20 procent) och i två fall med stöd av 36 § (20 procent). Det är således endast en skiljedom som har förklarats ogiltig med stöd av 33 §. Skiljedomar har vidare upphävts i sju fall med stöd av 34 §. Trots att 34 § st. 1 p 6 har åberopats i cirka 75 procent av alla avgjorda klander mål har inte en enda skiljedom upphävts ens delvis med stöd av denna bestämmelse. Den mest framgångsrika grunden för hävning har i stället varit 34 § st. 1 p 2, p 1 och p 5 i nu nämnd ordning. Ändring av skiljedom med stöd av 36 § har skett i två fall, vilket proportionellt sett framstår som en hög siffra med beaktande av att bestämmelsen åberopats endast i 11 procent av alla avgjorda klander målen.

Bortsett från dessa tio ändrade skiljedomar har Svea hovrätt i övrigt rättskraftigt ogiltigförklarat/upphävt/ändrat sammanlagt åtta skiljedomar helt eller delvis; i fyra mål på grund av förlikning, i två mål på grund av medgivande och i två mål genom tredsakodning.

Ingen av de andra hovrätterna har ogiltigförklarat/upphävt/ändrat någon skiljedom.

Skiljedomar har således stått sig i 87 (90 procent) av de sakprövade 97 målen. Bland dessa 87 mål har hovrätterna funnit klander talan uppenbart ogrundad i åtta fall (9 procent), varav sex i Svea hovrätt. Ogiltigförklaring/upphävande/ändring av skiljedomar helt eller delvis har vidare skett i sammanlagt 18 mål, motsvarande cirka 10 procent av alla avgjorda klander mål under den ifrågasvarande perioden. Siffrorna visar att sannolikheten är knappt sex procent för att en skiljedom inte står sig helt efter en slutlig sakprövning i domstol samt en procent för att en skiljedom ogiltigförklaras eller ändras med stöd av 33 § respektive 36 §.

Överklaganderätt

Av de 170 avgjorda klandermaßen har tre handlagts enligt den gamla skiljemannalagen. Hovrätterna har sålunda haft att ta ställning till medgivande enligt den s.k. ventilen i 43 § LSF av rätten till överklagande i 167 avgöranden, nämligen i 102 domar och i 65 slutliga beslut¹⁵.

I de 102 målen lämnades medgivande till överklagande i åtta domar (8 procent), för övrigt samtliga i Svea hovrätt, medan överklaganderätt nekades i 94 domar (92 procent). I de övriga 65 målen lämnades medgivande till överklagande i 28 beslut (43 procent)¹⁶ medan överklaganderätt nekades i 37 beslut (57 procent).

Handlingarna i målen talar för att det endast i två beslut som det kan anses ha varit befogat att medge överklaganderätt. Det borde således ha meddelats överklaganderätt med stöd av ventilen i endast tio, motsvarar knappt sex procent, av alla avgjorda mål.

I samtliga de fall som överklaganderätt har getts explicit med stöd av 43 § LSF har överklagande också skett till HD. I något enstaka mål har överklagande också skett då hovrätten utan beaktande av 43 § LSF lämnat vanlig fullföljdshänvisning i sitt beslut; alla sådana överklaganden torde dock ha avslagits av HD.

Klandermaßen i HD

Bortsett från de tre klandermaß¹⁷ som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen och som HD därför haft att ta ställning till frågan om prövningstillstånd i, är det således tio klandermaß, varav åtta domar och två slutliga beslut i tvistemål, som har hamnat på HD:s bord¹⁸. Dessa mål är följande.

¹⁵ Det kan här tilläggas att HD inte har meddelat prövningstillstånd i något av de tre klandermaß som har handlagts enligt den gamla skiljemannalagen.

¹⁶ Det är tänkbart att hovrätterna meddelat fullföljdshänvisning i 26 beslut utan beaktande av 43 § LSF av förbiseende men vanlig fullföljdshänvisning kan också ha meddelats med stöd av en lagtolkning enligt vilken 43 § inte ansetts tillämplig på avskrivnings- eller avvisningsbeslut (se numera NJA 2012 s. 761).

¹⁷ T 2277-04, T 4075-04 och T 3108-06.

¹⁸ Mål avseende resning, klagan över domvilla, fastställsetalan enligt 2 §, LSF inlösentvister enligt 14:32 ABL m.m. har som inledningsvis påpekats inte räknats med i undersökningen.

1. T 6875-04: Hovrätten avlog klandertalan innebärande att skiljedomen stod sig. Överklaganderätt medgavs. Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken upphävde HD skiljedomen med stöd av 34 § st. 1 p 5 eftersom HD fann att det förelegat omständigheter som kunnat rubba förtroendet för skiljenämndens ordförandes opartiskhet.
2. T 8016-04: Hovrätten upphävde den angripna skiljedomen till en viss del med stöd av 34 § st. 1 p 2, eftersom hovrätten fann att skiljemännen gått utöver yrkandet och grundat sitt avgörande på omständigheter som inte underkastats deras prövning. Överklaganderätt medgavs. Efter att överklagandena återkallats avskrev HD målet.
3. T 10321-06: Hovrätten avlog klandertalan i sak. Överklaganderätt medgavs. HD fastställde hovrättens domslut i sak.
4. T 9424-07: Den klandrade skiljedomen innebar att käromålet avvisades på den grunden att det inte fanns något giltigt skiljeavtal. Hovrätten upphävde med stöd av 36 § skiljedomen i denna del och ändrade den i andra delar, eftersom hovrätten fann att det fanns ett gällande skiljeavtal mellan parterna. Överklaganderätt medgavs. HD fastställde hovrättens domslut vad avsåg den upphävda delen och som gällde sakfrågan men upphävde själv vissa andra delar avseende kostnader i skiljedomen.
5. T 6798-10: Hovrätten avlog klandertalan. Överklaganderätt medgavs. HD fastställde hovrättens domslut.
6. T 9345-1: Hovrätten avlog klandertalan. Överklaganderätt medgavs. HD fastställde hovrättens domslut.
7. T 245-11: Hovrätten avvisade en talan enligt 36 § eftersom hovrätten fann att det förelåg ett rättegångshinder i form av att parterna avtalat bort rätten att enligt 36 § föra talan mot en avvisningsskiljedom. Överklaganderätt medgavs i beslutet. Målet pågår i HD.
8. T 314-11: Hovrätten avvisade en talan enligt 36 § eftersom hovrätten fann att det förelåg ett rättegångshinder i form av att parterna avtalat bort rätten att enligt 36 § föra talan mot en avvisningsskiljedom. Överklaganderätt medgavs i beslutet. Målet pågår i HD.

9. T 1085-11: Hovrätten upphävde med stöd av 34 § st. 1 p 5 den angripna skiljedomen i vissa delar eftersom hovrätten fann att vissa omständigheter var ägnade att rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet. Överklaganderätt medgavs. Efter att överklagandet återkallats avskrev HD målet.
- 10.T 4487-12: Hovrätten ogillade klandertalan. Överklaganderätt medgavs. Målet pågår i HD.

Genomgången visar att HD har avgjort sju av de av hovrätterna avgjorda 170 klanderfallen, att HD har ändrat hovrättens dom i sak i endast ett mål och fastställt hovrättens domslut i sak i fyra mål samt att HD har avskrivit två klanderfall till följd av återkallelse.

Medelvärdet på handläggningstiderna för de klanderfall som avgjorts i sak i HD har varit 17 månader och medianvärdet 18 månader. För de klanderfall som HD har avgjort i sak har medelvärdet för den sammanlagda handläggningstiden i hovrätten och HD varit 35 månader och medianvärdet 31 månader.

3 Allmänna utgångspunkter

Skiljeförfarande är en form av tvistlösning för näringslivet som fortlöpande har blivit alltmera utbredd och betydelsefull. Särskilt när det gäller större kommersiella tvister har skiljeförfarandet kommit att dominera som tvistlösning. Detta gäller både för svensk del och i sådana länder som vi brukar jämföra oss med, möjligen med visst undantag för de anglosaxiska länderna där skiljeförfaranden i kommersiella tvister visserligen är vanliga men inte lika dominerande som exempelvis i Sverige.

Denna utveckling, som har flera orsaker, har accepterats av statsmakterna, något som framgår av de uttalanden som gjordes både när den gamla skiljemannalagen kom till och vid tillkomsten av den nu gällande lagen om skiljeförfarande. Lagstiftningen vilar på principen att staten inte bör ha något direkt ansvar för skiljedomars riktighet och inte heller i onödan begränsa parternas avtalsfrihet men däremot försöka tillgodose objektiviteten och rättvisan i skiljeförfarandet genom vissa huvudsakligen formella krav.

Vid tillkomsten av LSF noterades också skiljeförfarandets ökande internationalisering. I allt större utsträckning förekommer det att skiljeförfarande i Sverige äger rum mellan parter som saknar svensk anknytning, något som bl.a. sammanhänger med att vardera parten i ett internationellt avtalsförhållande ofta är skeptisk till en domstolsprövning i motpartens hemland. Till detta kommer att skiljeförfarande sedan början av 1900-talet har använts som ett sätt att på fredlig väg lösa konflikter mellan stater eller statliga intressen, en utveckling som från tid till annan snarast har ökat under senare decennier och som det givetvis finns allt skäl att uppmuntra. Sverige har kommit att utvecklas till ett ledande skiljedomsland.

Tanken på olika lagar för inhemska och för internationella tvister – en lösning som förekommer i vissa länder – avvisades emellertid vid tillkomsten av LSF. En annan fråga som upptogs till ingå-

ende överväganden var i vilken utsträckning lagstiftningen borde bygga på modellagen. Slutsatsen av övervägandena innebar att modellagen inte borde läggas direkt till grund för den nya svenska lagstiftningen vare sig dispositions- eller innehållsmässigt. Däremot ansågs det angeläget att i varje delfråga beakta modellagens bestämmelser. Att en viss lösning har stöd i modellagen borde tillmätas stor betydelse och ha ett betydande egenvärde.

Vid en begränsad översyn av det slag som har anförtratts åt utredningen bör det inte komma i fråga att ompröva dessa ställningstaganden, även om de ingalunda är okontroversiella. Utredningen utgår således från att vi fortfarande bör ha en gemensam lag för svenska och utländska förfaranden och att modellagen bör tilläggas stor betydelse vid utformningen av de enskilda bestämmelserna utan att man för den skull bör anse sig bunden till någon fullständig anpassning. Till bilden hör också att flera ledande skiljedomsländer, exempelvis England, Frankrike och Schweiz, inte heller har genomfört någon fullständig anpassning till modellagen.

Såvitt utredningen har kunnat finna är det en allmän uppfattning att LSF på det hela taget har fungerat väl. Även om det finns ett antal diskussionspunkter är även utländska parter och skiljemän i stort sett nöjda med lagens utformning. Man måste dessutom beakta att aktörerna också i stor utsträckning får förutsättas ha vant sig vid de lösningar som i olika hänseenden valdes vid tillkomsten av denna lag.

I direktiven anges vissa frågor som bör bli föremål för en närmare översyn och som behandlas i det följande. Enligt direktiven är utredningen oförhindrad att ta upp även andra frågor. Utredningen har därför strävat efter att fånga upp en del problem som bl.a. SCC och praktiskt verksamma skiljemän har pekat på eller som har uppmärksamrats i den rättsvetenskapliga litteraturen. Direktiven får uppfattas så att ett ledande intresse är att göra skiljeförfaranden ännu mera attraktiva än vad de för närvarande är, inte bara för svenska aktörer utan även för utländska parter och skiljemän. Utredningen har i linje härmed lagt särskild vikt vid frågor med denna inriktning. Det förtjänar tillfogas att flera av de frågor som utredningen tar upp har varit föremål för diskussion i svensk och internationell doktrin. För att inte tynga framställningen alltför mycket ger utredningen inte alltid fullständiga hänvisningar i dessa avseenden.

Det bör emellertid understrykas att LSF täcker ett stort och komplicerat område. Alla problem kan inte lösas lagstiftningsvägen. Det ordinära tvistlösningsförfarandet vid domstol har blivit föremål för en långt mera ingående reglering än skiljeförfarandet. Antalet refererade rättsfall som gäller tillämpningen av rättegångsbalken är varje år ändå mycket högt. Erfarenhetsmässigt förhåller det sig så att antalet problem på det processuella området är i det närmaste outtömligt.

4 Skiljeförfarandet

4.1 Platsen för förfarandet

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om de bestämmelser i LSF som rör platsen för förfarandet bör förtydligas.

Begreppet "platsen" för skiljeförfarandet förekommer i flera bestämmelser i lagen. Exempelvis föreskriver 22 § dels att parterna bestämmer platsen för förfarandet och att skiljemännen annars bestämmer denna plats, dels att skiljemännen dock får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat. I 31 § föreskrivs att platsen för skiljeförfarandet ska anges i skiljedomen.

Enligt 43 § är platsen för skiljeförfarandet av avgörande betydelse för dels vid vilken hovrätt en talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ ska tas upp, dels vid vilken tingsrätt en talan ska tas upp om ersättning till en skiljeman. Även 44 § innehåller regler om platsens betydelse för vid vilken tingsrätt som vissa andra typer av mål med bäring på skiljeförfarande ska väckas.

Det är vidare platsen för skiljeförfarandet som är avgörande för frågan om LSF är tillämplig på förfarandet eller ej. Så t.ex. föreskriver 46 § att LSF tillämpas på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige och i 52 § anges det att en skiljedom anses vara meddelad i det land där platsen för förfarandet är belägen. Synonymt med begreppet "platsen" för skiljeförfarandet används i lagen den terminologin att skiljeförfarandet "skall äga rum", "äger rum" eller "har ägt rum" i Sverige eller på en viss ort i Sverige.

Att tala om en viss plats för skiljeförfarandet leder lätt tankarna till en geografiskt bestämd ort till vilken skiljeförfarandet förutsätts ha anknytning. Det är emellertid tämligen vanligt förekommande att skiljeförfarandets förberedande del äger rum genom skriftväxling mellan skiljemän och parter som fysiskt befinner sig på olika

geografiska platser i ett land eller i olika länder. I fråga om platsen för sammanträden blir ofta praktiska hänsyn avgörande oavsett vilken plats som har bestämts för förfarandet, även om det naturligtvis finns en viss presumtion för att sammanträden ska hållas på den sistnämnda platsen. I skiljedomen ska platsen för förfarandet anges och då brukar det anges att skiljedomen är meddelad på denna plats, även om det ibland kan förhålla sig så att varken skiljemän eller parter har befunnit sig på den orten.

Det har i propositionen till LSF också uttalats att platsen för förfarandet har en närmast juridisk-teknisk karaktär (se prop. 1998/99:35 s. 225). Förarbetena är dock inte alldeles klagande eftersom det såväl i detta sammanhang som på andra ställen i motiven också uttalas att skiljeförfarandets anknytning till platsen visserligen kan vara av mer eller mindre påtaglig karaktär men att det dock måste finnas någon anknytning till den bestämda platsen för förfarandet (se a. prop. s. 113 f. och 225).

Att den nuvarande regleringen i förening med lagmotiven kan väcka tvekan belyses av hovrättsfallet RH 2005:1 som gällde klander av en skiljedom. Parterna hade kommit överens om att platsen för skiljeförfarandet skulle vara Stockholm men skiljeförfarandet hade rent fysiskt inte ägt rum i Sverige och allt arbete hade utförts utomlands. Hovrätten fann sig inte ha domsrätt, ett avgörande som väckt livlig kritik och ansetts strida mot internationell praxis.

Numera är rättsläget klarlagt genom NJA 2010 s. 508, där HD uttalade att det, om parterna har avtalat om att förfarandet ska äga rum i Sverige, saknar betydelse att parterna eller skiljemännen valt att förlägga sammanträden till ett annat land, att skiljemännen inte är från Sverige, att de har utfört sitt arbete i ett annat land eller att tvisten avser ett avtal som i övrigt inte har anknytning till Sverige. I fråga om internationell praxis hänvisade HD till Patricia Shaughnessy, *The Right of the Parties to Determine the Place of an International Commercial Arbitration*, *Stockholm International Arbitration Review* 2005:2, s. 264 ff., och Christer Söderlund i samma tidskrift, s. 275 ff.

Även om alltså innebörden av den gällande regleringen numera får betraktas som klar anser utredningen att ett förtydligande är motiverat. I olika instituts skiljedomregler och även i åtskilliga utländska lagar om skiljeförfarande används termen "the seat of

arbitration” (till skillnad från ”the place of hearings”). Detta är otvivelaktigt en tydligare terminologi än den som används i LSF.

Utredningen föreslår att LSF anpassas till den terminologi som i enlighet härmed är den internationellt sett vanligaste på området. Det innebär att platsen för förfarandet bör ersättas med begreppet sätet för förfarandet. Därmed blir innebörden tydligare inte minst för utländska skiljemän och parter.

Skiljeförfarandets säte måste alltid vara en ort i Sverige för att LSF ska vara tillämplig. Någon annan anknytning till Sverige behöver skiljeförfarandet inte ha för att det ska anses vara fråga om ett svenskt skiljeförfarande och för att svenska klanderregler ska bli tillämpliga. Har å andra sidan sätet för skiljeförfarandet bestämts till en ort utanför Sverige bör LSF aldrig anses tillämplig. Detta torde överensstämma med vad som nu anses gälla, även om det ibland har förekommit någon tvekan i frågan.

I och för sig kan det hävdas att det skulle vara tillräckligt att parterna bestämmer skiljeförfarandets säte till Sverige för att klargöra att det ska anses vara fråga om ett svenskt skiljeförfarande. I praxis är det dock normalt så att man kommer överens om en viss ort. Lagen bör utformas i enlighet härmed.

4.2 Tillämplig materiell rätt

4.2.1 Bakgrund

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om det i LSF bör införas bestämmelser om hur skiljemän ska fastställa den materiella rätt som ska tillämpas på tvisten.

En hörnsten inom skiljedomsrätten är principen om partsautonomi. Denna princip innefattar bl.a. rätten för parterna att själva bestämma vilken rättsordning som ska tillämpas på dels skiljeförfarandet (lex arbitri), dels själva tvisten (lex contractus). I ett svenskt skiljeförfarande måste naturligtvis alltid LSF:s tvingande regler följas. I inhemska skiljeförfaranden är det i övrigt vanligast att parterna bestämmer att skiljeförfarandet ska följa antingen LSF:s eller SCC:s skiljeregler samt att även själva tvisten ska slitas i överensstämmelse med svensk materiell rätt. Har parterna inte uttryckligen bestämt vilka materiella regler som ska följas är det som regel underförstått att svensk rätt ska tillämpas.

Frågor om vilket lands lag som ska tillämpas på skiljeavtalet i internationella förfaranden regleras i 48 §. Av bestämmelsen framgår att det är den lag som parterna har kommit överens om som ska tillämpas på skiljeavtalet samt att om parterna inte har träffat någon överenskommelse om lex arbitri, lagen i det land där skiljeförfarandet äger rum som ska tillämpas.

4.2.2 Parternas överenskommelse om tillämplig materiell rätt

LSF innehåller emellertid ingen bestämmelse om vilken lag eller rättsordning som ska tillämpas materiellt på själva tvistefrågorna. I motsats till LSF innerhåller de viktigaste skiljeinstitutens regler, modellagen och många länders skiljeförfarandelagar bestämmelser till ledning för skiljemännens val av tillämplig materiell rätt.

I avsaknad av reglering i LSF får för närvarande anses gälla att en överenskommelse mellan parterna om tillämplig materiell rätt ska följas. Detta gäller enligt alla kända skiljedomsreglementen och de utländska lagar om skiljeförfarande som reglerar frågan. Parterna torde också ha frihet att välja en annan normordning än en nationell rättsordning, t.ex. den inom EU utarbetade Principles of European Contract Law eller något av UNCITRAL utarbetat regelverk. Denna princip bör behållas och enligt utredningens mening komma till uttryck i LSF. Den bör anses tillämplig oberoende av vilken internationell anknytning förfarandet i övrigt har. En överenskommelse behöver inte vara uttrycklig utan det är tillräckligt att den kan visas vara konkludent. Den omständigheten att parterna har bestämt att själva skiljeförfarandet ska följa svenska regler kan vara en indikation på att de avsett att även den svenska materiella rätten ska tillämpas men är inte i sig tillräcklig för att tillåta en sådan slutsats.

Det förtjänar att anmärkas att skiljeförfaranden regelmässigt undantas från tillämpningsområdet för EU-regler och andra internationella konventioner om tillämplig lag (se t.ex. art. 1.1 e Rom I-förordningen). Inte ens de tvingande bestämmelserna i sådana regelverk (t.ex. art 3.3 och 9 Rom I-förordningen) är tillämpliga. Detta hindrar dock inte att man kanske kan tänka sig fall då en partsöverenskommelse om tillämplig lag strider mot ordre public i sådan grad att den inte bör kunna tillämpas. Något undantag för

sådana fall görs dock inte vare sig i modellagen eller såvitt utredningen har kunnat finna i någon utländsk lag om skiljeförfarande. Utredningen föreslår därför inte något sådant undantag.

I den mån parterna har kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas anses detta som regel böra tolkas så att överenskomsten inte innefattar det ifrågavarande landets lagvalsregler. I art. 28 (1) modellagen anges sålunda att "(A)ny designation of the law or legal system of a given State shall be construed, unless otherwise expressed, as directly referring to the substantive law of that State and not to its conflict of laws rules". Liknande bestämmelser finns i många skiljedomsreglementen, såsom i SCC:s och ICC:s regler, liksom i flera utländska lagar om skiljeförfaranden.

Denna princip är naturlig och tillämpas på många andra områden inom den internationella förmögenhetsrätten. Principen är avsedd att utesluta en tillämpning av läran om s.k. renvoi, dvs. återeller vidareförvisning. När exempelvis någon av lagvalsreglerna i Rom II-förordningen föreskriver att lagen i ett visst land ska tillämpas följer det sålunda av artikel 24 i förordningen att det är det landets materiella regler som ska tillämpas men inte dess lagvalsregler. Bestämmelsen motsvaras av artikel 15 Romkonventionen och artikel 20 Rom I-förordningen. I 1971 års Haagkonvention om tillämplig lag för trafikolyckor och 1973 års Haagkonvention om tillämplig lag för produktansvar finns ingen särskild bestämmelse. Att renvoi utesluts i dessa konventioner framgår istället av att alla lagvalsregler hänvisar till "the internal law" i ett visst land. (Se till det anförda exempelvis Hellner, Rom II-förordningen, s. 277 f.)

Utredningen anser att den nu berörda principen bör tillämpas även för svensk del. Eftersom det i grunden rör sig om en avtals-tolkningsfråga kan det diskuteras om principen behöver komma till uttryck i lagtexten. Så har emellertid skett i de flesta jämförbara utländska lagar om skiljeförfarande, däribland de nordiska lagarna. Utredningen föreslår därför att det i lagen tas in en regel i ämnet. Att märka är att parterna naturligtvis kan träffa en överenskomst som innebär att inte bara ett visst lands interna rätt utan även dess lagvalsregler ska tillämpas¹.

¹ Ett exempel på ett sådant skiljeavtal är följande: "The decision of the arbitration tribunal shall be based on the provision of this Agreement, the national legislation of the party in

En särskild fråga är i vilken utsträckning skiljenämnden ska anses vara bunden av parternas åberopanden även när de inte är ense. Antag att ena parten åberopar landet A:s rättsordning medan andra parten åberopar landet B:s rättsordning som tillämplig lag för tvistefrågorna i ett skiljeförfarande. Skiljenämnden finner dock att tvisten lämpligen borde lösas med tillämpning av landet C:s rättsordning. Skiljenämnden bör då ta upp med parterna om deras inställning ska uppfattas så att nämndens uppdrag är begränsat på det sätt att den endast får välja mellan landet A:s och landet B:s rättsordningar. I så fall torde nämnden – i konsekvens med att den är bunden av parternas inställning när de är ense om tillämplig lag – vara hänvisad till att välja mellan landet A:s och landet B:s lagar. Endast om det står klart att parterna inte avsett att begränsa skiljenämndens möjlighet att välja tillämplig lag torde skiljenämnden, med åberopande av principen ”jura novit curia”, kunna välja t.ex. landet C:s rättsordning trots att ingen av parterna har argumenterat om det valet. Självfallet finns i tveksamma fall dock utrymme för materiell processledning och i enlighet med allmänna principer (jfr NJA 1989 s. 614 och 1999 s. 629) bör skiljenämnden då som regel fästa parternas uppmärksamhet på frågan och bereda dem tillfälle att kommentera den. En försummelse i detta avseende kan dock inte anses utgöra något sådant fel som kan leda till upphävande av skiljedomen efter klander (jfr det sistnämnda rättsfallet).

4.2.3 Fastställande av tillämplig rätt i avsaknad av partsöverenskommelse

Den situationen att parterna inte har kommit överens om att någon viss lag eller något visst regelverk ska tillämpas på den materiella frågan är oreglerad. Det har gjorts gällande att tillämplig lag i sådana fall ska bestämmas med ledning av svensk internationell privaträtt (Lindskog s. 1107 med hänvisningar). Denna princip, om den över huvud taget ska anses gälla, är emellertid inte tillämplig i de alltmör talrika fall där den materiella tvistefrågan saknar varje anknytning till Sverige. Om exempelvis parter i tvisten

whose territory the investment has been made, including the rules of conflict of laws and the universally recognized norms and principles of international law.”

är ett amerikanskt och ett kinesiskt företag som valt Sverige som skiljedomsland ger principen knappast någon ledning. Det förekommer att man i sådana fall försöker fastställa vad den internationella privaträtten innebär i de aktuella länderna, men detta är en vanskelig uppgift och ger inte heller den något säkert svar på frågan vad som ska vara tillämplig rätt. Inte minst med tanke på sådana fall behövs en regel i LSF.

Det finns huvudsakligen två uppfattningar inom den internationella skiljedomsrätten om hur skiljemännen ska fastställa lex contractus i de situationer där parterna inte har träffat någon överenskommelse om den. Enligt den ena uppfattningen, som länge har varit den vedertagna, ska skiljemännen fastställa tillämplig materiell rätt med beaktande av de lagvalsregler som de finner tillämpliga. Detta har kommit till uttryck bl.a. i modellagen². Enligt den andra uppfattningen, som framstår som mer modern, behöver skiljemännen inte gå igenom några lagvalsregler utan kan direkt bestämma tillämplig materiell rätt. Exempel på en sådan reglering erbjuder 22 § i SCC:s Skiljedomsregler, som anger att skiljenämnden ska tillämpa den lag eller de rättsregler som den anser är lämpligast. Som regel torde dessa båda metoder leda till samma resultat. Även direktvalsmetoden torde nämligen normalt tillämpas så att valet sker enligt någon typ av lagvalsprincip, låt vara att denna inte behöver anges uttryckligen.

Utredningen anser att LSF bör, i likhet med modellagen och olika skiljedomsinstituts regler samt flera andra länders skiljeförfarandelagar, innehålla en bestämmelse som ger ledning för skiljemännen om hur den materiella rätten ska fastställas när parterna inte har träffat någon överenskommelse i det avseendet.

När det gäller frågan om hur den materiella rätten ska fastställas anser utredningen att direktvalsmetoden framstår som enklast och mera ändamålsenlig och förordar att lagen utformas i enlighet med den metoden, även med beaktande av att lagarna i Danmark och Norge bygger på lagvalsmetoden. Som framgår av det förut anförda ska skillnaderna mellan de båda metoderna inte överdrivas.

² I modellagen art. 28 (2) anges sålunda "Failing any designation by the parties, the arbitral tribunal shall apply the law determined by the conflict of laws rules which it considers applicable".

Att skiljemännen själva får bestämma tillämplig materiell rätt genom ett direktval innebär naturligtvis inte att skiljemännen får välja den materiella rätten helt diskretionärt. Det är vanskligt att mera detaljerat utforma regler för hur valet av den materiella rätten ska ske i detalj.

Utredningen föreslår att den princip som ska vara den vägledande är den som numera framstår som vedertagen huvudregel inom den internationella privaträtten och som innebär att det är den rättsordning som skiljetvisten har närmast anknytning till som ska gälla som materiell rätt. Detta överensstämmer med regleringen i flera utländska lagar om skiljeförfarande, t.ex. de tyska och de schweiziska lagarna. Denna princip bör alltid beaktas men kan inte i alla lägen vara utslagsgivande. Det kan t.ex. förhålla sig så att den rättsordning med vilken tvisten har närmast samband saknar regler som kan tillämpas på den aktuella frågan.

Utredningen förordar en reglering efter dessa riktlinjer och återkommer till avfattningen och vissa tillämpningsfrågor i författningsskommentaren.

4.3 Skälighet och billighet

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om det i LSF bör införas bestämmelser om i vilken utsträckning skiljemännen ska beakta skälighet och billighet samt parternas avtal och handelsbruk.

Principen om partsautonomi inom skiljemannarätten innebär bland annat, som ovan beskrivits, att parterna har rätt att komma överens om den materiella rätt som skiljemännen ska tillämpa på tvistefrågorna. Internationellt har principen också ansetts innebära att parterna även kan avtala om att skiljemännen ska avgöra deras tvist efter skälighet och billighet, m.a.o. som *amiables compositeurs*, eller *ex aequo et bono*³. Det råder inom skiljemannarätten enighet om att det krävs ett uttryckligt avtalsstöd från parterna för att så ska ske. Klausuler innefattande sådant tillstånd förekommer i skiljeavtal men är sällsynta.

³ Lindskog anser att en sådan överenskommelse in dubio endast innebär att skiljenämnden har ett visst mått av frihet att efter lämplighetsöverväganden avvika från vad som följer av den dispositiva rätten, (se Lindskog, s. 718 f.) Utredningen ansluter sig till denna uppfattning.

LSF saknar bestämmelser om i vilka fall skiljemännen ska avgöra tvisten efter skälighet. 1992 års utredning ansåg att LSF inte skulle innehålla några regler om de rättsliga premisser som skiljemännen skulle avgöra tvisten på och föreslog därför inte heller någon reglering avseende skälighet och billighet (se SOU 1994:81 s. 153 f.). Regeringen anslöt sig till denna slutsats (se prop. 1998/99:35 s. 122 f.).

Regleringar om avgörande efter skälighet förekommer i flera länders skiljelagar, olika skiljedomsreglermenten och i modellagen. Exempelvis föreskriver art 28 (3) i modellagen att skiljenämnden ska döma efter skälighet endast om parterna uttryckligen har tillåtit den att göra så. SCC och ICC har intagit en i princip likalydande bestämmelse i sina reglementen (se § 22 (3) respektive art 21.3). Liknande bestämmelser finns i många utländska lagar om skiljeförfarande. Så t.ex. anger den schweiziska skiljelagen att parterna får tillåta skiljenämnden att döma efter skälighet (se art 187.1). Den finska lagen föreskriver att om parterna så har överenskommit, skiljemännen får grunda sin dom på vad de anser skäligt (se 31 §). Samma innehåll har den danska voldgiftsloven (§ 28 st. 3) och den norska loven om voldgift (§ 31).

Sannolikt förhåller det sig även för svensk del så att en uttrycklig överenskommelse om att skiljenämnden ska eller får döma efter skälighet och billighet är giltig. Eftersom det här är fråga om en internationellt vedertagen princip och en regel i ämnet finns i så många utländska lagar om skiljeförfarande, kan emellertid frånvaron av en bestämmelse i den svenska lagen skapa rättsosäkerhet. Utredningen anser därför att en liknande bestämmelse bör införas även i LSF.

I Peter Westbergs arbete *Civilrättskipning* (Norstedts Juridik 2012, s. 454) ställs frågan om man med en överenskommelse om rätt för skiljemännen att tillämpa skälighet och billighet kan säga att parterna fått en domstolsprövning av sina rättigheter och skyldigheter av det slag som avses i art. 6 i Europakonventionen. Emellertid är det ju så att skiljeförfarande över huvud taget inte godkänns som en "fair trial" enligt denna artikel (se prop. 1983/84:184 s. 9, jfr prop. 2004/05:85 s. 474 och 829). Konventionen hindrar dock inte att parterna avtalsvägen underkastar sig skiljeförfarande eller annan privat rättskipning, och detta måste i förekommande

fall gälla även en överenskommelse att skiljemännen ska tillämpa billighet (se Juridisk Tidskrift 2012–13 s. 962).

Liksom i flertalet utländska lagar om skiljeförfarande bör en regel om rätt för skiljemännen att tillämpa skälighet och billighet kräva en uttrycklig överenskommelse.

I art. 28 punkt 4 modellagen står det att skiljemännen alltid ska beakta parternas avtal och handelsbruk. Av den Explanatory Note till modellagen som publicerats framgår det att den bakomliggande tanken med föreskriften är att klargöra att skiljemännen även när de har befogenhet att döma efter skälighet och billighet e.d. inte får förbise parternas avtal eller handelsbruk.

För svensk del är det självfallet att skiljenämnden ska beakta parternas avtal. Och handelsbruk är ju en erkänd rättskälla även för allmän domstol. Det synes inte finnas anledning att meddela en föreskrift om detta i LSF. Så har inte heller skett i andra länders lagar om skiljeförfarande.

Om en skiljedom explicit skulle ange att den enligt parternas avtal grundas på skälighet och billighet i stället för på lag och skiljemännen saknar stöd i en uttrycklig överenskommelse mellan parterna kan detta vara en klandergrund: skiljemännen får då anses ha överskridit sitt uppdrag. Däremot är det givetvis inte någon klandergrund om skiljemännen i annat fall skulle tillämpa skälighetsresonemang vid sin lagtillämpning. Än mer självfallet är att en skiljedom inte med framgång kan angripas på den grunden att skiljemännen påstås ha bedömt skälighetsfrågan oriktigt.

4.4 Flerpartsförhållanden

4.4.1 Bakgrund

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om LSF bör anpassas ytterligare till förekomsten av flerpartsförhållanden.

LSF bygger på grundtanken att det är två parter som deltar i ett skiljeförfarande och lagen saknar i princip bestämmelser för flerpartsförhållanden. Så förhåller det sig även med t.ex. de övriga nordiska skiljeförfarandelagarna och modellagen medan andra nationella skiljeförfarandelagar, såsom Englands och Frankrikes, samt vissa internationella skiljedomsgregelverk, såsom ICC:s och

UNCITRAL:s, har detaljerade bestämmelser för flerpartsförhållanden.

Ofta förhåller det sig så att det i ett skiljeförfarande på ena sidan finns flera parter med gemensamma intressen. I sådana fall uppkommer inga särskilda problem när det gäller tillämpningen av LSF. Problem kan emellertid uppkomma när det är fråga om flera tvister eller när det är fråga om tre eller flera parter som sinsemellan har motstridiga intressen. Problemen kan bl.a. gälla hur skiljenämnden ska utses och förutsättningarna för att sammanlägga flera förfaranden till ett.⁴

4.4.2 Utseende av skiljemän

LSF föreskriver i 12 § 1 st. att det är parterna som bestämmer hur många skiljemän som ska slita tvisten och hur de ska utses. Om parterna inte har träffat någon överenskommelse i detta avseende ska, enligt andra stycket, 13–16 §§ tillämpas. Enligt dessa bestämmelser gäller, såvitt nu är av intresse, att skiljemännen ska vara tre, att varje part utser en skiljeman och att de valda utser en tredje skiljeman som blir ordförande. Tingsrätten ska utse en skiljeman åt den part som inte inom viss angiven tid utser sin egen skiljeman och på motsvarande sätt utse den tredje skiljemannen om de partsvalda skiljemännen inte inom föreskriven tid utser den tredje skiljemannen. Liknande bestämmelser finns i de nordiska skiljeförfarandelagarna och i modellagen.

Tingsrätten ska dessutom, enligt 12 § 3 st., utse skiljemän i andra situationer än de nyss nämnda, nämligen om parterna har bestämt det och någon av parterna ansöker om det. Denna reglering är den enda i LSF som kan sägas ta sikte på flerpartsförhållanden. Vid införandet av bestämmelsen betonade 1992 års utredning att den kunde vara särskilt användbar i ett skiljeförfarande mellan fler än två parter (se SOU 1994:81 s. 269). Flera parter i ett skiljeavtal kan alltså komma överens om att tingsrätten ska utse

⁴ Problem rörande flerpartsförfaranden behandlas ingående i Heumans och Lindskogs arbeten. Utredningen har dessutom haft nytta av en avhandling på tyska av advokaten Sven Oswald och av ett examensarbete vid Juridiska institutionen i Stockholm, Rasmus Josefsson, *Multi party-anpassning av lagen om skiljeförfarande* (2014) där problemen förtjänstfullt behandlas. I sistnämnda uppsats påvisas bl.a. med statistik från skiljedomsinstitut att antalet flerpartsförfaranden har ökat under senare år.

samtliga skiljemän ifall tvist uppstår mellan dem. Vidare kan parterna tänkas komma överens om att antalet skiljemän ska vara fyra eller fler, om det behövs för att varje part ska kunna utse en skiljeman. Om en sådan överenskommelse inte finns gäller emellertid de nyss beskrivna dispositiva reglerna som endast i begränsad utsträckning kan användas i flerpartsförhållanden.⁵

En grundläggande princip inom såväl den svenska som den internationella skiljemannarätten är att parterna ska behandlas lika (likabehandlingsprincipen). Ett uttryck för denna princip är att varje part anses ha rätt att utse sin egen skiljeman samt att motstående parter eller intressen ska ha möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning. Om emellertid en part – A – påkallar skiljeförfarande mot B och C förutsätts i LSF att B och C ska utse en gemensam skiljeman. B och C kan dock tänkas ha motstående intressen med följd att de inte kan enas om en skiljeman inom föreskriven tid. Den nuvarande regleringen i LSF innebär att A i en sådan situation kan ansöka vid tingsrätten om att tingsrätten utser svarandesidans skiljeman. Om tingsrätten tillmötesgår A:s begäran kommer tingsrättens beslut att innebära att skiljeförfarandet i praktiken inte äger rum på samma villkor för alla parter: A har fått utse en skiljeman medan B och C har betagits möjligheten att påverka skiljenämndens sammansättning. En sådan situation var aktuell i det s.k. Dutco-målet, som handlades enligt fransk rätt (7 January 1992 – XVIII Yearbook Com. Arb. 140 ff.). Cour de Cassation fann i det fallet att en part inte på förhand kunde avstå från rätten att få utse en skiljeman, eftersom en sådan avsägelse skulle strida mot likabehandlingsprincipen och därmed mot ordre public (se Heuman I s. 202 f). Ställningstagandet har fått stort genomslag internationellt.

Bestämmelser avseende utseende av skiljeman i flerpartsförhållanden finns t.ex. i den engelska skiljeförfarandelagen (se 16.7 och 18 i Arbitration Act 1996) som gör det möjligt för alla parter att vända sig till domstol som i sin tur har möjlighet att utse hela skiljenämnden. Den franska regleringen innebär att om parter i ett flerpartsförhållande inte kan komma överens om sättet att utse

⁵ Vid nödvändig processgemenskap finns det i vissa fall materiella regler som löser problemet, se t.ex. lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt, som får anses innebära att om flera parter på en sida inte kan enas om utseende av skiljeman, en god man ska förordnas som i sin tur ska utse skiljeman och företräda parterna i processen.

skiljenämnd ska den som har att utse skiljenämnden, som i vissa fall är en domare, utse skiljemannen eller skiljemännen (se Article 1 453 som Article 1 506 hänvisar till i Code de procédure civile). I de tyska och de nederländska skiljeförfarandelagarna finns en särskild regel för det fall parterna skulle ha avtalat om ett sätt att utse skiljemän som innebär att någon av parterna får ett större inflytande på skiljenämndens sammansättning. I sådant fall kan en motpart påkalla att domstol utser hela skiljenämnden. SCC:s skiljedomregler föreskriver i § 13 (4) att om parterna i ett flerpartsförhållande inte har träffat någon överenskommelse, kändeparterna gemensamt och svarandeparterna gemensamt ska utse skiljemän samt att SCC:s styrelse ska utse hela skiljenämnden om parterna på någon av sidorna underlåter att gemensamt utse en skiljeman. Innehållet i ICC:s skiljeregler, se Artikel 12.6–8, är i huvudsak av samma innehåll med den skillnaden att hela skiljenämnden kan men inte behöver utses av ICC-domstolen. Det är Artikel 10 i UNCITRAL-reglerna som reglerar utseendet av skiljemännen i flerpartsförhållanden. Den innebär att de parter som har intressegemenskap ska tillsammans utse en skiljeman samt att om det inte går ska den utsedde "appointing authority" på ansökan av någon part utse hela skiljenämnden, varvid tidigare nomineringar kan falla bort. Modellagen har inga bestämmelser avseende utseende av skiljeman i flerpartsförhållanden.

För att anpassa LSF till det som numera får anses vara internationell standard föreslår utredningen att det införs en bestämmelse i sista stycke i 14 §, som uttrycker likabehandlingsprincipen som den har kommit till uttryck i Dutco-målet. Bestämmelsen ska avse ett skiljeförfarande där fler än två parter finns och i vilket parterna inte har bestämt hur skiljemännen ska utses. Bestämmelsen ska tillämpas när parterna på den ena eller andra sidan inte kan enas om en skiljeman. I sådant fall ska tingsrätten på parts begäran utse samtliga skiljemän i skiljenämnden, utan hinder av att en av parterna tidigare har valt skiljemän. Genom en sådan konstruktion garanteras att likabehandlingsprincipen följs, eftersom alla parter får samma möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning. Tingsrätten bör i detta fall som regel inte utse den person som tidigare har valts av en av parterna, eftersom det i så fall alltså kan hävdas att parterna inte fått samma inflytande över nämndens

sammansättning (jfr dock Svea hovrätts dom av den 20 mars 2015 i T 8043-13).

4.4.3 Sammanläggning av flera pågående skiljeförfaranden till ett skiljeförfarande (konsolidering)

Konsolidering (kumulation) kan ha stora fördelar genom att processmaterialet behöver framläggas endast en gång samt att bedömningen av materialet blir likformig. Ofta sparas kostnader och processen förenklas för både skiljenämnd och parter.

Det finns ingen reglering i LSF om konsolidering av skiljeförfaranden. I förarbetena till LSF uttalades att det skulle föra alldeles för långt att i lagen reglera olika konsolideringssituationer, att sådan reglering skulle riskera att komma i konflikt med partsautonomi samt att det även i fortsättningen skulle ankomma på parterna att t.ex. i skiljeavtalet ange vad som skulle gälla (se SOU 1994:81 s. 130). Regler om konsolidering saknas även i de övriga nordiska skiljeförfarandelagarna och i modellagen.

Den engelska skiljemannalagen föreskriver i punkt 35 att parterna får komma överens om att skiljeförfaranden skall sammanläggas ("be consolidated") med andra skiljeförfaranden och att skiljenämnden inte utan en sådan överenskommelse får sammanlägga skiljetvister. En reviderad nederländsk lag om skiljeförfarande har trätt i kraft i januari 2015. Den innehåller flera bestämmelser om flerpartsförhållanden, varav en innebär att parterna kan uppdra åt en tredje person att bestämma om sammanläggning samt att denne kan, om alla parter samtycker, också sammanlägga skiljeförfaranden såväl med säte i Nederländerna som med säte utanför Nederländerna.

SCC:s skiljedomsregler föreskriver i § 11 att om ett skiljeförfarande inleds angående ett rättsförhållande beträffande vilket ett skiljeförfarande mellan samma parter redan pågår enligt dessa regler, styrelsen får, på begäran av en part och efter samråd med parterna och skiljemännen, besluta att de nya yrkandena ska sammanläggas med det pågående skiljeförfarandet. Detta kan ske även mot ena partens bestridande. ICC:s skiljeregler, (se artiklarna 7–10) innehåller detaljerade bestämmelser om hur yrkanden i flerpartsförhållanden kan framställas, i vilka fall ett skiljeförfarande kan avse flera avtal samt under vilka förhållanden sammanläggning ("conso-

lidation”) av flera skiljetvister kan ske. Även UNCITRAL-reglerna innehåller bestämmelser som tar sikte på flerpartsförhållanden men ingen reglering finns beträffande sammanläggning av redan pågående skiljeförfaranden.

Utredningen bedömer att det finns klara fördelar med en dispositiv reglering i LSF som, i likhet med de ovan nämnda bestämmelserna, gör det möjligt att sammanlägga skiljeförfaranden. För att minimera möjliga komplikationer bör villkoren för sammanläggning vara att samma skiljemän är utsedda i alla de skiljeförfaranden som ska sammanläggas samt att skiljemännen bedömer att en sammanläggning har fördelar för skiljeförfarandena. Som nyss nämnts innebär SCC:s regler att sammanläggning, om den har begärts av ena parten, kan ske även mot andra partens bestridande. Med hänsyn till partsautonomin anser utredningen att en sådan reglering inte bör införas i LSF. Sammanläggning bör alltså kräva samtliga parter samtycke.

4.4.4 Utvidgning av skiljeförfarandet

ICC:s regler innehåller också detaljerade bestämmelser om i vilka fall en utomstående part kan delta i ett redan pågående skiljeförfarande (s.k. joinder). Detta kan ske genom hänvändelse till ICC innan skiljenämnd har utsetts. Bestämmelser av det slaget är emellertid svåra att förena med en allmän lagstiftning om skiljeförfarande som LSF. Utredningen föreslår därför inga sådana bestämmelser, men självfallet kan dessa följa av skiljeavtal.

Ofta skulle det vara en fördel om skiljemännen hade rätt att pröva anspråk som grundas på ett avtal som har nära samband med det avtal i vilket skiljeklausulen ingår. En reglering av denna innebörd har också förordats av Heuman (Heuman II s. 57 f.). Utredningen är emellertid tveksam till om inte detta skulle innebära en alltför äventyrlig ordning med komplikationer i verkställighets-hänseende och när det gäller förhållandet mellan skiljenämnds-prövning och prövning av allmän domstol. Utredningen har stannat för att inte föreslå regler av detta slag.

4.4.5 Intervention

Rättsfallet NJA 2003 s. 3 gällde frågan om konkursgäldenärens skiljeavtal binder konkursborgenärerna i obligationsrättsliga frågor. I nämnda rättsfall uttalade HD att frågan om interventionsrätt är oreglerad i LSF men att det inte kunde uteslutas att en konkursborgenär skulle ha interventionsrätt vid skiljeförfarande.

Enligt utredningens mening finns det inte något stöd för att det skulle finnas möjlighet att intervensera i ett skiljeförfarande. LSF saknar bestämmelser i ämnet och rättegångsbalkens regler är inte vare sig i detta eller något annat sammanhang subsidiärt tillämpliga.

Utredningen anser inte heller att det bör införas regler om rätt till intervention, en ordning som saknar internationella förebilder och som skulle medföra åtskilliga komplikationer.

Det är emellertid att märka att om parterna skulle vara ense om att en tredje man bör få träda in i skiljeprocessen, ett sådant resultat kan åstadkommas genom att den tredje mannen påkallar skiljeförfarande gentemot parterna och det nya skiljeförfarandet därefter sammanläggs med det tidigare inledda enligt den reglering som utredningen har föreslagit i det föregående.

4.5 Interimistiska beslut

Enligt 25 § 4 st. LSF får skiljemännen, om inte parterna har överenskommit något annat, på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång ska vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som ska prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden ska ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden.

Ett beslut om interimistiska åtgärder enligt denna bestämmelse är inte exigibelt och alltså rättsligt sett oförbindande. En vägran från parts sida att följa ett sådant beslut kan tänkas få rättsverknningar i alla fall på olika sätt.

I 1992 års utredning avvisades tanken på att tillägga skiljemännen befogenhet att meddela verkställbara säkerhetsåtgärder. Att märka är emellertid att sådana åtgärder kan begäras hos domstol med stöd av 15 kap. rättegångsbalken.

I modellagen finns i art. 17 regler om interimistiska beslut av skiljenämnd. Ursprungligen gällde även beträffande sådana beslut att de inte var avsedda att kunna verkställas. Vid 2006 års revision av modellagen har emellertid tillagts bestämmelser i art. 17 H som innebär att, om skiljenämnden inte bestämmer annat, en av nämnden beslutad säkerhetsåtgärd ska vara bindande och kunna verkställas på ansökan till den behöriga domstolen. Flera europeiska länder – dock långtifrån alla – har infört sådana bestämmelser i sina lagar om skiljeförfarande.

Utredningen har samrått med det danska Voldgiftsinstitutet, som har till uppdrag att se över den danska skiljemannalagstiftningen. Voldgiftsinstitutet har till Retsplejerådet överlämnat ett förslag till bestämmelser om rätt för en skiljenämnd att i enlighet med modellagen meddela verkställbara beslut om säkerhetsåtgärder, men förslaget väckte vissa betänkligheter hos Retsplejerådet. Förslaget är nu föremål för omarbetning av en arbetsgrupp inom Voldgiftsinstitutet, och man anser sig ha anledning att utgå från att det kommer att godkännas i det omarbetade skicket. Förslaget ser ut att bli ganska komplicerat.

Utredningen anser att man för svensk del inte för närvarande bör införa generella bestämmelser om rätt för skiljenämnden att meddela verkställbara beslut om interimistiska åtgärder. Ett särskilt skäl för detta är att Sverige – till skillnad från de flesta andra europeiska länder – inte har en ordning som innebär att domstol fattar beslut om exekutiva åtgärder. I modellagen räknar man uppenbarligen med att det ska ankomma på domstol att förordna om verkställighet.

Det bör emellertid tillfogas att flera skiljereglementen innehåller regler i ämnet. Detta gäller exempelvis i fråga om SCC. I § 32 (3) av SCC:s regler anges sålunda att ett förordnande om säkerhetsåtgärd ska ges genom ett beslut eller en skiljedom. Meddelas ett sådant förordnande i form av en särskild skiljedom måste det kunna läggas till grund för verkställighet enligt utsökningsbalkens vanliga regler. En sådan särskild skiljedom är naturligtvis också underkastad vanliga regler om klander.

En förutsättning för detta är emellertid att en skiljenämnd har behörighet att meddela ett interimistiskt förordnande genom särskild skiljedom när detta har föreskrivits i skiljeavtalet. I den juri-

diska litteraturen antas allmänt att detta är fallet, men viss osäkerhet föreligger i frågan.

Enligt utredningens mening bör denna osäkerhet undanröjas. Det finns inte någon anledning att på just detta område frångå principen om partsautonomi. Utredningen föreslår att det införs en uttrycklig regel om att en skiljenämnd, om det har föreskrivits i skiljeavtalet, får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom. En sådan särskild skiljedom är som nyss angetts underkastad vanliga regler om klander och inhibition.

4.6 Avskrivning och avvisning

I 27 § LSF föreskrivs att de frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det enligt paragrafen också genom skiljedom. Det betyder att sådana avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning ska betecknas som skiljedom.

Detta var en nyhet i 1999 års lagstiftning. Tidigare hade i allmänhet avskrivning och avvisning betecknats som beslut. Den ändrade terminologin motiverades med hänvisning till NYK om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Konventionen behandlar bara skiljedomar. Den innehåller emellertid inte någon närmare definition av begreppet skiljedom. Om man i Sverige ger uttrycket skiljedom en snäv avgränsning, efter förebild från rättegångsbalkens domsbegrepp, skulle det enligt propositionen kunna leda till att avgöranden meddelade i Sverige enligt vår lagstiftning skulle komma att kunna verkställas i mindre mån än avgöranden enligt andra länders lagstiftning. Det kunde därför finnas anledning att ge skiljedom en mera vidsträckt innebörd. I propositionen påpekades att detta å andra sidan medförde att vissa såsom skiljedom betecknade avgöranden kanske inte skulle bli att betrakta som skiljedomar enligt NYK.

Det förhållandet att avskrivningar efter återkallelse ska betecknas som skiljedomar föranleder återkommande problem i den praktiska tillämpningen. Sverige är av allt att döma det enda land i världen som kallar en avskrivning för skiljedom. Detta betraktas ibland med stor misstänksamhet av utländska skiljemän och parter som finner denna särlösning obegriplig och ofta fruktar komplika-

tioner i rättskraftshänseende. I skiljereglementen – liksom i utländska lagar – anvisas regelmässigt den ordningen att skiljemännen vid återkallelse ska förklara förfarandet avslutat och reglera kostnaderna. Skiljeförfaranden i Sverige äger inte sällan rum enligt ICC:s eller UNCITRAL:s skiljedomsregler och det anses inte förenligt med dessa regler att beteckna ett avskrivningsbeslut som skiljedom. ICC vägrar att registrera ett sådant avgörande, vilket kan få den konsekvensen att målet inte betraktas som avgjort. Enligt vad utredningen erfarit har SCC flera gånger ställts inför frågan om parterna uttryckligen kan komma överens om att kalla ett avgörande för beslut i stället för skiljedom, när avgörandet bara innefattar ett avskrivningsbeslut. Viss osäkerhet råder i frågan.

Från flera håll har till utredningen framförts önskemålet att terminologin anpassas till den på detta område internationellt vedertagna, vilken ju för övrigt också överensstämmer med den som tidigare tillämpades i Sverige och som används i vanliga rättegångar.

Utredningen har förståelse för dessa önskemål. Det skäl som anfördes för terminologin – att möjliggöra verkställighet enligt NYK – väger enligt utredningens uppfattning inte så tungt att det i sig hindrar en ändring i detta avseende. Farhågan i propositionen att svenska avgöranden skulle kunna verkställas utomlands i mindre mån än avgöranden enligt andra länders lagstiftning är just när det gäller beslut i samband med avskrivningar mindre befogad, eftersom det inte tycks finnas något annat land än Sverige som kallar en avskrivning för skiljedom, låt vara att det i England förekommer att skiljedomar meddelas som bara avser kostnaderna i målet. Själva avskrivningen kan ju inte bli föremål för verkställighet utan endast rättegångskostnadsbeslut som meddelas i samband därmed. När det är fråga om avskrivning i ett internationellt förfarande har skiljemännen, samt vid institutionella skiljeförfaranden även skiljedomsinstituten, praktiskt taget alltid säkerhet för sin ersättning. Vad som kan komma i fråga för verkställighet är då skyldigheten för en part att helt eller delvis ersätta motpartens kostnader, när avskrivningsbeslutet någon gång förenas med ett förordnande av denna innebörd. Detta fall är sällsynt och det är en öppen fråga huruvida det skulle gå att få verkställighet utomlands enligt konventionen, om fallet skulle uppkomma.

Utredningen har därför allvarligt övervägt om man inte borde återgå till att beteckna avskrivningar som beslut. Emellertid måste fördelarna med en sådan ordning vägas mot de nackdelar som det skulle innebära att ändra en terminologi som åtminstone de flesta numera torde ha vant sig vid. Detta talar starkt för att behålla den nuvarande terminologiska lösningen.

Till detta kommer att de komplikationer som den år 1999 ändrade terminologin har fört med sig i viss mån förutsågs av lagstiftaren. I propositionen konstateras att det i skiljedomsreglementen kan förekomma en terminologi som avviker från den i Sverige fastslagna, även om det givetvis är önskvärt att en anpassning till svenska regler kommer till stånd. Även i övrigt får man räkna med att lagens termer inte alltid kommer till korrekt användning. Detta kan enligt propositionen självfallet inte bilda grund för angrepp mot ett visst avgörande. En annan sak är att parterna inte redan genom att använda andra begrepp kan åstadkomma andra rättsverkningar än om lagens termer hade tillämpats. I propositionen påpekas att parternas termer måste "översättas" till lagens beteckningar vid tillämpning av lagens regler.

Tanken förefaller således ha varit att, om det följer av ett skiljedomsreglemente eller annan överenskommelse att en avskrivning ska betecknas som beslut, så är det möjligt att göra detta varvid beslutet emellertid ska behandlas som en skiljedom vid tillämpning av lagstiftningen. Till förebyggande av de besvär samt den irritation och tidsutdräkt som nu ofta uppstår anser utredningen att den sålunda förutsatta ordningen uttryckligen bör anges i lagen. Lämpligen bör där anges att, om skiljemännen avslutar skiljeförfarandet utan att avgöra sakfrågorna, detta ska ske genom skiljedom, om det inte av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem följer att avgörandet ska ske i form av ett beslut. Betecknas avgörandet som beslut bör beträffande sådant beslut gälla vad som i lagen föreskrivs om skiljedom.

Vad som nu har anförts har närmast tagit sikte på avskrivning efter återkallelse men gäller naturligtvis också när avskrivning sker av annat skäl, såsom då målet har blivit desert eller i en eller annan form abandonerats av någon av parterna.

De synpunkter som nu har anförts gör sig däremot inte gällande vid avvisning. Även om terminologin på området inte är enhetlig

internationellt, betecknas ett sådant avgörande normalt skiljedom – Award – även i internationella sammanhang.

5 Överprövning av domstol av skiljemännens behörighet innan skiljedom meddelats

5.1 Nuvarande ordning

För närvarande gäller enligt 2 § LSF att skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte en domstol från att pröva frågan på begäran av en part. En part anses nämligen när som helst under förfarandet kunna väcka en positiv eller negativ fastställsetalan vid tingsrätt angående skiljemännens behörighet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande. Enligt ett avgörande av Svea hovrätt den 17 februari 2015 (Ö 4508-14) är det bara frågorna om skiljeavtalets giltighet och tillämplighet som kan prövas genom en fastställsetalan med stöd av 2 § LSF.

Skiljenämnden anses emellertid kunna uppskjuta prövningen av sin behörighet till själva skiljedomens. Skiljedomens kan då klandras under påståendet att skiljemännen inte har varit behöriga.

Regleringen kompletteras genom en föreskrift i 34 § 2 st. om att en part inte har rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Det innebär att en part under skiljeförfarandet måste göra invändning om att han eller hon inte anser skiljenämnden behörig för att få angripa skiljedomens på denna grund.

Av det anförda följer att en part anses kunna väcka fastställsetalan vid tingsrätten angående skiljeavtalets giltighet och tillämplighet vid valfri tidpunkt, således antingen före skiljeförfarandet eller också medan förfarandet pågår. När slutlig skiljedom väl är meddelad går det inte längre att väcka en sådan talan utan i stället

måste skiljedomen angripas genom klander om skiljedomen innebär att nämnden har funnit sig behörig. Ett beslut under förfarandet enligt vilket skiljenämnden har funnit sig behörig kan däremot inte angripas genom någon talan till hovrätten. Detta gäller även om beslutet skulle betecknas som särskild skiljedom, vilket någon gång förekommer.

Det bör tillfogas att skiljeavtalets giltighet eller tillämplighet dessutom ofta kommer under domstols bedömning genom att svaren vid tingsrätten framställer invändning om att tvisten är föremål för ett skiljeavtal.

5.2 Modellagen

Även enligt modellagen gäller att skiljenämnden får pröva sin egen behörighet antingen genom ett särskilt beslut under förfarandet eller också i själva skiljedomen. Regleringen i modellagen skiljer sig emellertid från den svenska genom att ett ställningstagande från skiljenämndens sida i fråga om behörigheten som meddelats genom ett beslut under förfarandet ska kunna överprövas särskilt av domstol på begäran av part. Detta ska ske inom trettio dagar från att parten fått del av beslutet. Domstolens beslut ska inte kunna överklagas.

Vid utformningen av modellagen blev ett förslag att tillåta part domstolsprövning av behörighetsfrågan vid valfri tidpunkt – således den ordning som nu gäller i Sverige – inte antaget, eftersom det ansågs medföra stora risker för obstruktion och då det befanns inte harmoniserat med principen om skiljenämndens rätt att pröva sin behörighet (se SvJT 2013 s. 741).

5.3 Regleringen i några andra länder

En del europeiska länder har valt modellagens lösning. I bl.a. Danmark, Norge och Tyskland gäller sålunda att, om skiljenämnden har funnit sig behörig genom ett särskilt beslut, en part som är missnöjd med det har att begära domstolsprövning inom trettio dagar.

I England får domstolsprövning begäras med motpartens eller skiljenämndens samtycke (i det senare fallet bara om det sker utan dröjsmål).

I Belgien, Frankrike och Schweiz får sedan skiljeförfarande har inletts inte domstolsprövning begäras annat än genom klander av en skiljedom i vilken skiljenämnden funnit sig behörig.

I Finland saknas reglering i ämnet men finsk rätt har antagits i stort överensstämma med den svenska (Lindskog s. 266).

Enligt den federala skiljemannalagen i USA gäller en principiellt sett annorlunda konstruktion. Om den påkallande partens motpart bestrider giltigheten av ett skiljeavtal har den påkallande parten möjlighet att göra en ansökan till domstol i ämnet. Motparten får högst fem dagar på sig att yttra sig över en sådan ansökan, vilket tyder på att proceduren är avsedd att vara mycket snabb. Finner domstolen att skiljeavtalet är giltigt utfärdas en order till parterna att processa genom skiljeförfarande.

5.4 Motiveringen till den nuvarande svenska ordningen

I motiven till LSF avvisades tanken på att efter mönster av modellagen införa ett eninstansförfarande beträffande frågor om skiljemännens behörighet. 1992 års utredning hade i den delen särskilt hänvisat till angelägenheten av prejudikatbildning på området.

Även tanken att ett beslut av skiljemännen under förfarandets gång om att de är behöriga att pröva tvisten skulle kunna vinna rättskraft, om det inte angrips vid domstol inom viss tid, avvisades i motiven till LSF. 1992 års utredning – som var starkt kritisk till modellagens lösning i denna del – betecknade denna som närmast provokativ. Den part som ansåg att skiljemännen inte var behöriga kunde känna sig pressad att fullfölja talan mot beslutet, eftersom detta annars skulle vinna rättskraft. Eftersom parten kunde tänkas klandra en senare meddelad skiljedom på andra grunder, skulle följderna kunna bli två processer i stället för en. Vidare ansågs det både i utredningsbetänkandet och i propositionen lämpligast att – på samma sätt som gällde enligt den gamla skiljemannalagen – låta parterna bestämma om de vill föra en talan angående behörigheten

under förfarandets gång eller vänta tills skiljedom meddelats. (Se till det anförda SOU 1994:81 s. 104 ff. och prop. 1998/99:35 s. 76 ff.)

Den föreslagna regleringen gav upphov till invändningar från Lagrådets sida. Lagrådet påpekade att, om skiljemännen meddelar skiljedom medan frågan om skiljemännens behörighet prövas av domstol, en klandertalan kanske måste avvisas på grund av lis pendens med hänsyn till den första processen. För att undvika detta förordade Lagrådet att skiljemännen inte skulle få meddela skiljedom förrän domstolen avgjort frågan. Regeringen godtog dock inte detta förslag med hänvisning främst till att snabbheten i förfarandet därmed skulle allvarligt äventyras. Det kunde inte uteslutas att en skiljedom skulle kunna komma att försenas, kanske i flera år, om skiljemännen var tvungna att avvakta utgången av ett domstolsförfarande.

5.5 Utredningens överväganden

Vad som nu i all korthet har anförts visar att den nu aktuella frågan om samspel mellan skiljeförfarande och domstolsprövning är komplicerad och att olika länder valt skilda lösningar. Det synes dock såvitt känt inte finnas något annat land än Sverige samt möjligen Finland och Österrike som tillämpar en ordning som innebär en praktiskt taget obegränsad rätt för en part att föra fastställsetalan vid domstol angående ett skiljeavtals giltighet innan skiljedom har meddelats (jfr Finn Madsen i SvJT 2013 s. 741 ff.). Denna ordning har visat sig medföra problem.

Utredningen anser det självfallet att en part måste kunna väcka fastställsetalan vid domstol angående ett skiljeavtals giltighet eller tillämpbarhet – positiv eller negativ – *innan* skiljeförfarande har påkallats. I den delen gäller vanliga processuella principer enligt 13 kap. 2 § RB. Vad som främst vållar problem är när en sådan talan väcks under pågående skiljeförfarande. Det inträffar förhållandevis ofta att tingsrättsprocessen inte är avslutad när skiljedom meddelas. Skiljedomens klandras ofta i detta läge både med åberopande av skiljemännens bristande behörighet och på annan grund. Man får då just den situation som 1992 års utredning ville undvika, nämligen dubbla processer. Denna situation synes inte eller åtminstone mycket sällan uppkomma med tillämpning av de lösningar som

gäller i andra länder¹. Det är därför erfarenhetsmässigt mycket svårt att förklara den svenska ordningen för utländska skiljemän och ombud.

Vad som i synnerhet är svårt att få förståelse för är den inte sällan förekommande situationen att exakt samma fråga – nämligen frågan om skiljemännens behörighet – kan vara föremål för prövning i två olika instanser samtidigt, dels på grundval av en fastställsetalan som prövas av tingsrätt och dels på grundval av klander mot skiljedomen som prövas i hovrätt i samma hänseende. Detta synes av utländska skiljemän och ombud uppfattas som en ren anomali. Därtill hör att sådana processer tenderar att bli mycket tidskrävande.

Även enligt utredningens mening gäller att en sådan situation är ett tecken på något av ett systemfel i regleringen, sammanhängande med dels att rätten att föra fastställsetalan i frågan gjorts i princip obegränsad i tid, dels att man vid 1999 års reglering inte fullt ut dragit konsekvenser av att hovrätten gjorts till forum i klander mål. Situationen för med sig problem i en mängd hänseenden och det finns olika meningar bland skiljemän och i den juridiska litteraturen om hur dessa bör bemästras.

Dessa problem skulle undvikas om skiljenämnden – i linje med Lagrådets nyssnämnda synpunkter – vilandeförklarar skiljeförfarandet i avvaktan på att domstolsprocessen angående skiljeavtalets giltighet har avslutats. Detta förekommer ibland men långtifrån alltid eller ens oftast. Regeringens argument mot en sådan ordning ter sig övertygande: skiljeförfarandet skulle inte sällan kraftigt försenas.

Problemen skulle också kunna undvikas genom en reglering av innebörd att det över huvud taget inte skulle vara tillåtet för en part att väcka talan vid domstol om skiljeavtalets giltighet och därigenom om skiljemännens behörighet när skiljeförfarandet väl har påkallats. Detta är den ordning som, såvitt får förstås, tillämpas i bl.a. Belgien, Frankrike och Schweiz. Helt eliminerar man därmed inte problemen eftersom en före påkallandet väckt fastställsetalan givetvis måste få slutbehandlas av domstol, men problemen skulle minska i betydande grad.

¹ I Österrike, vars reglering liknar den svenska, har motsvarande problem kunnat förekomma, dock inte lika ofta som i Sverige.

Ett argument mot denna lösning är dock att det kan röra sig om ett skiljeförfarande som är mycket omfattande samtidigt som frågan om skiljeavtalets giltighet är svårbedömd. I sådana fall kan det – även om domstolsprövningen tar lång tid – vara en fördel såväl för parterna eller åtminstone någon av dem som för skiljenämnden att behörighetsfrågan är rättskraftigt avgjord innan skiljeförfarandet kommer igång eller i varje fall slutförs.

Problemen skulle emellertid även kunna undvikas eller i varje fall kraftigt minskas om regleringen utformas i huvudsak enligt modellagens system, nämligen som ett slags överklagande av ett positivt beslut från skiljemännens sida angående deras behörighet som måste göras inom viss kortare tid. Som redan nämnts avvisades denna lösning vid tillkomsten av LSF. Vissa av de argument som därvid anfördes är dock inte längre aktuella. 1992 års utredning utgick från att en sådan talan skulle väckas hos tingsrätt och därefter skulle kunna fullföljas till hovrätt och Högsta domstolen. I överensstämmelse med vad som gäller om klander enligt nuvarande ordning och det som utredningen föreslår avseende prövningstillstånd bör emellertid med en sådan lösning talan väckas direkt i hovrätten med en s.k. ventil och med krav på prövningstillstånd vad avser överklagande till Högsta domstolen. De två övriga argument som anfördes – att regleringen skulle kunna uppfattas som provokativ och kunna ge upphov till dubbla processer – kan inte anses tala emot en lösning efter dessa linjer, eftersom utvecklingen har visat att sådana invändningar i minst lika hög grad drabbar den nuvarande ordningen.

Utredningen stannar därför för den lösningen att Sverige, liksom bl.a. Danmark och Norge, bör välja den ordningen att, om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, en part som är missnöjd med beslutet får begära att frågan prövas av hovrätten. En sådan talan bör då i enlighet med modellen ha väckts senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen bör få fortsätta skiljeförfarandet och även meddela skiljedom i avvaktan på hovrättens avgörande. För möjlighet att överklaga hovrättens avgörande till HD bör gälla samma begränsningar som i fråga om klandertalan.

Förs ingen talan inom trettiodagarsfristen blir det avgjort att skiljemännen har behörighet. Av allmänna principer får dock anses följa att ett beslut under förfarandet varigenom skiljemännen

funnit sig behöriga kan omprövas av skiljemännen under förutsättning att någon part inte begärt överprövning av domstol.

Talan bör få föras endast om skiljemännen i ett formellt beslut har förklarat sig behöriga. Om skiljemännen, utan ett formellt beslut väljer att trots invändning fortsätta förfarandet i syfte att först i skiljedomen ta ställning till behörighetsfrågan, kan skiljenämndens agerande inte angripas genom någon talan vid domstol enligt ovan. Det blir i så fall senare genom en eventuell klandertalan som skiljemännens avgörande avseende sin behörighet kan föras.

Med denna lösning bör en fastställsetalan vid allmän domstol angående skiljemännens behörighet inte få väckas sedan skiljeförfarandet har påkallats. Från den principen synes emellertid ett undantag vara nödvändigt. Enligt Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal får inte en konsuments rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder upphävas genom att man kräver att konsumenten för tvister enbart till skiljeförfarande. Ett förbud att föra fastställsetalan vid domstol för en konsument som i strid med 6 § LSF blir utsatt för skiljeförfarande skulle kunna hävdas stå i strid med direktivet. Ett undantag från förbudet för sådana fall bör därför införas.

Utredningen förordar en reglering i enlighet med det anförda.

Denna bör vara ägnad att påskynda ett slutligt avgörande avseende frågan om skiljemännens behörighet och att motverka sådana processuella komplikationer som förut har berörts.

För att ytterligare motverka att två mål om skiljeavtals giltighet kommer att vara anhängiga samtidigt, det ena vid tingsrätt och det andra i hovrätt, skulle man kunna tänka sig en ordning enligt vilken en fastställsetalan i en sådan fråga skulle väckas direkt i hovrätten även i det fallet att skiljeförfarandet inte har påbörjats. Detta skulle otvivelaktigt vara förenat med fördelar från den angivna synpunkten men skulle avvika från den vanliga uppgiftsfördelningen mellan domstolsinstanserna. Sedan lång tid tillbaka har den principiella utgångspunkten varit att tyngdpunkten i domstolsprövningen ska ligga i första instans, dvs. tingsrätt (se t.ex. prop. 2013/14:219 s. 74). I och med att lagstiftaren utpekat hovrätt som första instans i klandermål måste avvikelse kunna göras från denna princip i sådana fall då det föreligger en dom eller ett beslut från en skiljenämnd, men så är inte förhållandet i den nu diskuterade situationen. Utredningen förordar därför att en fastställsetalan rör-

ande frågan om ett skiljeavtals giltighet som nu ska väckas vid tingsrätt, om skiljeförfarandet inte har inletts.

6 Klanderprocessen m.m.

6.1 Tidsfristen för klander

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om den klanderfrist på tre månader som nu gäller bör förkortas med hänsyn bl.a. till intresset av ett snabbt slutligt avgörande.

En av skiljeinstitutets viktigaste fördelar jämfört med domstolsprocess är att skiljeprocessen i regel erbjuder ett snabbt och effektivt förfarande för parterna. Det gynnar därför parterna och stärker skiljeinstitutets ställning om även den klanderprocessen som följer ett skiljeförfarande blir snabbt och effektivt handlagd. Längden på klanderfristen är i detta sammanhang naturligtvis av betydelse.

En skiljedom kan, såvitt nu är av intresse, angripas enligt LSF antingen genom klander enligt 34 § eller genom ändringstalan enligt 36 §. Båda bestämmelserna föreskriver att talan ska väckas inom tre månader från den dag då parterna fick del av skiljedomen.

I 21 § 3 st. gamla skiljemannalagen föreskrevs att klanderfristen var sextio dagar. Klanderfristen hade sänkts vid den gamla skiljemannalagens tillkomst från nittio dagar till sextio dagar (se NJA II 1929 s. 52). 1992 års utredning anmärkte att modellagen, liksom de flesta andra moderna europeiska lagarna, hade en frist om tre månader för att angripa skiljedomen. 1992 års utredning ansåg vidare att fristen borde bestämmas så att den skulle passa såväl för nationella som internationella förfaranden och att den lämpligen borde sättas till tre månader (se SOU 1994:81 s. 180). Regeringen anslöt sig till denna bedömning (se prop. 1998/99:35 s. 149).

Modellagens bestämmelse i Artikel 34 (3) om klanderfrist på tre månader är oförändrad. Klanderfristen är lika lång i de nordiska skiljemannalagarna som i LSF och i modellagen. Den tyska skiljemannalagen föreskriver att klanderfristen är tre månader, om parterna inte kommer överens om annat (se § 1 059 punkt 2 (3)). Den

engelska skiljemannalagen stadgar en klanderfrist på 28 dagar (se punkt 70 (2)) medan den franska skiljemannalagen föreskriver en klanderfrist om en månad för både inhemska och internationella skiljeförfaranden. Även den schweiziska skiljemannalagen stadgar en klanderfrist om 30 dagar.

Utredningen konstaterar att en ändring av klanderfristen från tre månader till t.ex. två eller en månad naturligtvis skulle påskynda klandeprocessen. Detta måste dock vägas mot att erfarenheten visar att utarbetandet av klagoskriften avseende en skiljedom i regel kan vara tidskrävande när det är fråga om utländska parter. Till detta kommer den tid som i förekommande fall kan åtgå för att skaffa och instruera platsombud. Även med beaktande av att dagens moderna teknik möjliggör en mycket snabbare kommunikation mellan huvudmän och ombud m.fl. än förut framstår vid dessa förhållanden en klanderfrist om tre månader inte som anmärkningsvärt lång för sådana fall. Vid det närmast jämförbara rättsmedlet enligt rättegångsbalken – klagan över domvilla – är talefristen sex månader. Till detta kommer att en klandertalan är ett extraordinärt rättsmedel som inte hindrar verkställighet.

För förfaranden där alla parter är svenska är skälen för en sådan relativt lång klanderfrist mindre vägande. Detta innebär att det skulle kunna räcka med en kortare klanderfrist än tre månader med avseende på inhemska skiljeförfaranden. Utredningen bedömer dock att en bestämmelse med olika långa klanderfrister för olika typer av skiljeförfaranden skulle medföra gränsdragningsproblem och strida mot principen om en enhetlig reglering. Till detta kommer också att det har ett egenvärde att man från svensk sida följer modellagen.

Ett ytterligare skäl för den nuvarande klanderfristen är att en part inte efter klanderfristens utgång får åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan (se 34 §). Man skulle naturligtvis kunna tänka sig att ändra denna reglering på sådant sätt att en part skulle kunna få anstånd om en eller två månader med att vid behov komplettera sin talan avseende grunder. En sådan konstruktion förekommer emellertid inte i andra klandermål och har avvisats i rättspraxis (jfr NJA 1996 s. 751).

Utredningen stannar sammantaget därför för att klanderfristens längd även i fortsättningen bör vara tre månader. För att låta partsautonomin få genomslag är det dock lämpligt att göra det möjligt

för parterna att avtala om en kortare klanderfrist på samma sätt som gäller i Tyskland.

6.2 Forum för klandertalan

För närvarande gäller att talan om ogiltighet och klander av en skiljedom ska tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. I direktiven har uttryckligen angetts att det inte ligger i utredningens uppdrag att överväga förändringar som innebär att annan domstol än hovrätt blir behörig att i första instans pröva en klandertalan.

I propositionen till LSF (prop. 1998/99:35 s. 173 ff.) diskuterades om inte Svea hovrätt borde utgöra exklusivt forum i klandermål på samma sätt som gäller vid ansökan om verkställighet av utländska skiljedomar. Tanken avvisades huvudsakligen med argumentet att detta skulle kunna vara olägligt för parter som valt att förlägga skiljeförfarandet långt från Stockholm, exempelvis till Norrland eller Skåne.

En vedertagen uppfattning är att specialdestinering av måltyper till viss domstol som huvudregel bör undvikas (se t.ex. prop. 2008/09:165 s. 105 och Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol, SOU 2010:44). Fördelarna med att alla domstolar handlägger alla typer av mål är nämligen att alla domstolar får en hög och allmän kompetens. Denna huvudregel anses dock kunna frångås i undantagsfall om det finns speciella skäl. Koncentration av mål är enligt Målutredningen ett ändamålsenligt sätt att uppnå särskild kompetens. Även Regeringen har accepterat att koncentration i vissa undantagssituationer kan komma i fråga i syfte att säkerställa att mål och ärenden i domstol avgörs effektivt och med hög kvalitet. (se Förslag till statens budget för 2012, prop. 2011/12:1, Utgiftsområde 4, s. 27.) Det råder ingen tvekan om att handläggningen av klandermålen kräver särskild kompetens.

Enligt utredningens förslag blir skriftligt förfarande huvudregeln i klandermål. Parterna kommer således inte att behöva komma till domstolen i samma omfattning som om handläggningen förutsatte muntliga förhandlingar. Det skäl som var avgörande för ställningstagandet år 1999 är därför inte lika framträdande som

förut. Till detta kommer att direktiven lägger stor vikt vid snabbheten och effektiviteten i klanderprocessen. Utredningens statistiska undersökning visar att antalet klandermål vid Svea hovrätt är ojämförligt mycket större än vid de övriga hovrätterna tillsammans. Det betyder att de övriga hovrätterna inte har möjlighet att förvärva samma vana som Svea hovrätt vid de ofta mycket intrikata processrättsliga problem som uppkommer i mål av detta slag.

Mot denna bakgrund skulle det vara ägnat att främja snabbheten och effektiviteten i klandeförfarandet om målen koncentreras till Svea hovrätt. De särskilda insatser som behöver göras för att målen ska kunna handläggas på engelska synes dessutom inte lämpligen kunna spridas till alla hovrätter med hänsyn till det förhållandevis blygsamma antalet klandermål med utländska parter som förekommer i andra hovrätter än Svea hovrätt.

Det anförda talar med styrka för att avsteg ska göras från huvudprincipen att alla hovrätter ska handlägga alla typer av mål och att klandermålen i stället ska koncentreras till Svea hovrätt. Utredningen förordar denna lösning.

6.3 Ogiltighets- och klandergrunder m.m.

6.3.1 Direktiven

Utredningen har fått i uppgift att överväga om förutsättningarna för att angripa en skiljedom i domstol bör förändras. I direktiven pekas därvid särskilt på risken för att en förlorande part angriper en skiljedom i syfte att fördröja verkställigheten trots att han eller hon inser att det inte finns några förutsättningar för framgång.

Utredningen instämmer i att det inte sällan torde förekomma att talan om upphävande av en skiljedom förs av den förlorande parten trots att utsikten till framgång är tämligen liten. Orsaken är nog inte främst att parten önskar fördröja verkställigheten; en skiljedom kan ju för övrigt verkställas utan hinder av att klander-talan väcks, såvida inte hovrätten meddelar inhibitionsbeslut. Det vanligaste skälet är snarare att parten spekulerar i möjligheten att åstadkomma en förlikning på bättre villkor än skiljedomen och därvid vill utnyttja klandret som påtryckningsmedel (jfr Heuman I s. 587).

Dessa olägenheter kommer man nog aldrig från. Enligt utredningens mening är reglerna om upphävande av skiljedomar i det stora hela ändamålsenliga. I det följande föreslås emellertid vissa ändringar särskilt med hänsyn till önskvärldheten att förkorta tiden under vilken ovisshet råder om en skiljedomslutgiltighet och att underlätta tillämpningen för utländska parter.

6.3.2 Ogiltighetsgrunder

Enligt 33 § 1 st. LSF är en skiljedom ogiltig

1. om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän,
2. om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller
3. om skiljedomen inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § 1 st.

Paragrafen torde ha avsetts innefatta en uttömmande uppräkningslista av ogiltighetsgrunder (SOU 1994:81 s. 174). Frågan är dock om det förhåller sig så; bl.a. anges det i motiven att avgöranden som över huvud taget inte är att betrakta som skiljedomar faller utanför uppräkningslistan.

Det har gjorts gällande att avgränsningen mellan fall som omfattas av ogiltighetsregeln och sådana fall då ett avgörande över huvud taget inte kan anses utgöra någon skiljedom är något godtyckligt. Så t.ex. är ett icke undertecknat utkast till skiljedom ogiltigt enligt punkt 3 medan en självdom – dvs. en skiljedom som tillkommit genom ett organ för den ena av parterna – saknar verkan som skiljedom (jfr Heuman I s. 597). Om en part vill föra talan i frågan huruvida ett visst avgörande ska anses sakna verkan som skiljedom torde gälla att talan ska föras vid tingsrätt.

Skillnaden mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder har avsetts vara att ogiltighetsreglerna är uppställda för att tillvarata andra intressen än parternas. Denna tanke är dock inte fullt konsekvent genomförd så till vida som endast parterna och således inte exempelvis det allmänna kan föra talan om ogiltighet. En talan om

ogiltighet är inte begränsad till viss tid och ogiltigheten ska beaktas även utan yrkande av en part.

Den skillnad som den svenska lagen gör mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder har inte stöd i modellagen och synes inte förekomma i någon annan utländsk rättsordning än den finska. Det är tänkbart att detta kan ha samband med att det i andra länder vanligen förhåller sig så att en fråga om verkställighet ska prövas av domstol, vilket innebär en större möjlighet att utan uttryckligt stöd i regleringen underkänna en som skiljedom betecknad handling som exekutionstitel.

Det har uppgetts att utländska parter ofta ställer sig frågande till regleringen; man undrar om det inte någonsin kan bli klarlagt om en svensk skiljedom gäller eller inte. Även från svenska praktikers sida är det ett starkt önskemål att man överger uppdelningen mellan ogiltighets- och klandergrunder. Det kan därför finnas skäl att överväga en enklare och mera pedagogisk reglering.

Om en som skiljedom betecknad handling innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, kan det ifrågasättas om det över huvud taget rör sig om ett dokument som kan betecknas som skiljedom. Som exempel angavs i 1994 års betänkande en skiljedom om vårdnad eller faderskap. Det är självklart att ett sådant dokument inte har verkan som en skiljedom. Detsamma gäller i fråga om en skiljedom som inte är utfärdad i skriftlig form eller inte vederbörligen undertecknad. Det rör sig här närmast om vad som kan betecknas som nulliteter. Utredningen anser att det inte är nödvändigt att ta upp dessa fall som ogiltighetsgrunder. Att sådana dokument eller förklaringar saknar verkan som skiljedom torde stå klart utan särskild föreskrift.

Större principiellt intresse har fall då en skiljedom eller det sätt på vilket den tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige. En sådan ordre public-bestämmelse var en nyhet i 1999 års lagstiftning. Bestämmelsen åberopas inte så sällan – oftast i samband med klander på annan grund – men den har inte, i vart fall under de sista drygt tio åren eller såvitt känt dessförinnan heller, någonsin tillämpats.

Ordre public-bestämmelser är vanliga i konventioner eller andra regleringar som handlar om verkställighet av utländska domar. Exempel erbjuder NYK och Bryssel II-förordningen. Däremot förekommer inte i andra sammanhang att man ställer upp ett ordre

public-förbehåll när det gäller inhemska domar. Det finns exempelvis ingen regel som hindrar verkställighet i Sverige av en svensk dom av allmän domstol på den grunden att den skulle strida mot ordre public.

Frågan kan då ställas varför en ordre public-bestämmelse behövs just beträffande skiljedomar. Svaret är väl att staten på andra sätt har kontroll över det offentliga domstolsväsendet men saknar motsvarande garantier när det gäller sådan privat rättskipning som skiljeförfaranden. Utredningen vill därför inte ifrågasätta behovet av en sådan bestämmelse. Att märka är också att utredningen i det föregående har föreslagit att ett skiljeavtal som uttryckligen ålägger skiljemännen att döma efter skälighet ska ha giltighet i Sverige liksom andra länder. Detta kan tala för att man behåller en ordre public-bestämmelse som ett slags säkerhetsventil.

Inga andra länder än Sverige och Finland har emellertid ordre public-bestämmelser som kan ligga till grund för en talan om upphävande under obegränsad tid. I modellagen förutsätts att en sådan bestämmelse ska åberopas som grund för upphävande inom den tid som i allmänhet gäller för talan mot en skiljedom. Detta är också den lösning som har valts av de övriga länder som över huvud taget har en ordre public-bestämmelse som grund för en befogenhet för domstol att upphäva en skiljedom, exempelvis Danmark, Norge, Tyskland och Belgien.

Det förhållandet att ordre public enligt LSF kan åberopas under obegränsad tid skapar en besvärande osäkerhet om när en svensk skiljedom är slutgiltig. Som förut sagts har den nuvarande ordningen motiverats med att ordre public avses tillvarata även andra intressen än parternas. Detta är naturligtvis riktigt men kan i större eller mindre mån sägas även om sådana grunder om upphävande som nu hänförs till klandergrunder. Utredningen anser inte att detta argument är tillräckligt starkt för att motivera den nuvarande ordningen. Som förut påpekats är tanken inte heller fullt konsekvent genomförd så till vida som endast parterna och således inte exempelvis det allmänna kan föra talan om ogiltighet.

Enligt utredningens mening bör ordre public-bestämmelsen flyttas till den paragraf – 34 § – som behandlar upphävande efter klander, med följd att den måste ligga till grund för en klandertalan inom den tid som i allmänhet gäller för klander. Därigenom skulle

LSF på detta område anpassas till vad som får anses utgöra internationell standard¹.

Med dessa utgångspunkter finns det inte längre behov av en paragraf i lagen om skiljedomars ogiltighet. Utredningen förslår att 33 § upphävs.

Det kan emellertid tänkas att någon av parterna vill föra fastställelsetalan i frågan om en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling över huvud taget ska ha verkan som skiljedom². Utredningen föreslår att en regel om detta tas in i lagen. En sådan regel bör vara tillämplig bl.a. i mera flagranta ordre public-fall. Utredningen återkommer i författningskommentaren till tillämpningsfrågor beträffande en regel av detta slag. I enlighet med den huvudprincip som gäller i fråga om uppgiftsfördelningen mellan domstolsinstanserna bör en sådan talan väckas vid tingsrätt.

En följdändring bör göras i 3 kap. 16 § utsökningsbalken. Det bör där anges att, om det finns skäl att anta att en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling inte har verkan som skiljedom, Kronofogdemyndigheten ska förelägga sökanden att inom en viss tid väcka talan i saken mot svaranden, om inte rättegång om detta redan pågår.

6.3.3 Talan mot avgöranden som innebär avvisning eller avskrivning

För närvarande gäller att talan mot en skiljedom som innebär avskrivning eller avvisning ska föras i särskild ordning enligt 36 §. Bestämmelsen innebär att hovrätten ska göra en förnyad prövning av den genom skiljedomen avgjorda frågan, dvs. avskrivnings- eller avvisningsbeslutet. Hovrättens ställningstagande har alltså inte samma karaktär av en extraordinär prövning som en prövning efter klander.

¹ Här kan hänvisas till Lars Heumans framställning i ämnet (Heuman II s. 441 ff.), där Heuman med en utförlig motivering kommer till samma slutsats.

² Jfr t.ex. art. 612 i den Österrikiska lagen om skiljeförfarande: "Die Feststellung des Bestehens oder Nichtbestehens eines Schiedsspruchs kann begehrt werden, wenn der Antragsteller ein rechtliches Interesse daran hat." (Eng. "Where the requesting party has a legal interest therein, it may request a declaration on the existence or non-existence of an arbitral award.").

Reglerna om klander i den gamla skiljemannalagen talade uttryckligen endast om skiljedomar. I rättspraxis hade emellertid slagits fast att reglerna om klander kunde tillämpas analogiskt på en skiljenämnds beslut att avsluta förfarandet utan att pröva tvisten (se rättsfallen NJA 1975 s. 536 och 1990 s. 419). Domstolen kunde då pröva såväl bedömningen av den processuella frågan om förfarandets avslutande som handläggningen av denna. En skiljenämnds beslut att avvisa eller avskriva en tvist och som innebär att de frågor som hänskjutits till skiljemännen inte avgjordes kunde alltså prövas i sak av domstolen inom ramen för klanderförfarandet.

När man nu i 1999 års lagstiftning övergick till att beteckna avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning som skiljedomar skulle, mot den bakgrunden, enligt utredningens mening ha varit naturligt att man även i fråga om avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning hade replierat på klanderprocessen.

Syftet med regleringen i 36 § – som inte är klart uttryckt i lagmotiven – har i den juridiska litteraturen emellertid antagits vara att skapa större garantier för att en skiljedomsrättigad part inte genom ett oriktigt avvisnings- eller avskrivningsbeslut från skiljenämndens sida ska betas sin rätt till tvistlösning genom skiljeförfarande (Lindskog s. 943 not 5). Det kan dock ifrågasättas om det i normala fall skulle bli någon skillnad mellan en prövning enligt de nuvarande reglerna i 36 § och en prövning efter klandertalan. Om det exempelvis visas att skiljenämnden felaktigt uppfattat ett uttalande av en part som en återkallelse av talan ska naturligtvis en skiljedom som innebär avskrivning under alla förhållanden upphävas, på samma sätt som skedde med felaktiga avskrivningsbeslut enligt den gamla skiljemannalagen. Och när reglerna om skiljeförfarande innebär att parterna överlämnar den materiella frågan till prövning av skiljemän, kan det vara svårt att motivera varför det krävs ett särskilt rättssäkerhetsskydd just mot felaktiga avskrivnings- eller avvisningsbeslut, som normalt innebär endast att käranden blir hänvisad till att anlita domstolsvägen.

Regleringen i 36 § skapar emellertid problem i de inte så få fall då en skiljenämnd finner att käromålet ska avvisas av annat skäl än att skiljemännen saknar behörighet enligt ett gällande skiljeavtal. Fråga är då om ett rättegångshinder hänförligt till själva saken. Nämnden finner exempelvis att käranden inte har saklegitimation, att den förda talan är prekluderad i ett eller annat hänseende eller,

vid fullgörelsetalan, att den avser ett anspråk som inte är förfallet till betalning. En avvisning i ett sådant fall ligger i praktiken mycket nära ett ogillande, och det kan inte sällan vara föremål för diskussion vilken lösning som bör väljas.

Det föreligger osäkerhet i praxis om 36 § är tillämplig i fall av det här slaget. Lagmotiven talar närmast för att paragrafen är tillämplig och detta synes också vara den dominerande uppfattningen. I en vanlig rättegång är det ofta tämligen likgiltigt för parterna om domstolen väljer att avvisa eller ogilla talan. Om man antar att reglerna i 36 § är tillämpliga även när skiljenämnden har funnit ett rättegångshinder hänförligt till själva saken föreligga inträder emellertid i ett skiljeförfarande den skillnaden att en avvisningsdom ska prövas i sak efter en talan enligt 36 § medan en ogillande dom kan prövas endast om det finns klandergrund. Det är mycket svårt att förklara denna reglering för utländska skiljemän, särskilt som den skarpa skillnad som i svensk rätt görs mellan avvisning och ogillande ofta saknar motsvarighet i utländska rättssystem³.

Utredningen har övervägt om man kunde undvara den särlösning som för närvarande gäller i fråga om avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning och alltså upphäva 36 §, vilket skulle innebära att klander blir det rättsmedel som här liksom i andra fall står den förlorande parten till buds. Utredningen har emellertid stannat för uppfattningen att det inte finns tillräckligt starka skäl för att frångå den lösning som valdes i samband med 1999 års lagstiftning. Till utredningens ställningstagande har bidragit att möjligheten att kunna föra talan i ordinär väg mot ett beslut varigenom skiljemännen funnit sig sakna behörighet enligt skiljeavtalet uppskattas, enligt vad utredningen erfarit, av utländska parter. Den ändringen bör emellertid göras i förhållande till nuvarande ordning att ett avgörande som innefattar avvisning ska kunna angripas utan klander endast när beslutet grundas på att skiljemännen funnit sig sakna behörighet. I fråga om avskrivning bör nuvarande ordning behållas.

³ På engelska där båda avvisa och ogilla brukar uttryckas med "dismiss" försöker man ofta lösa detta genom att beteckna en avskrivning eller en avvisning som att karendens talan blir "dismissed without prejudice", men detta sker förstås ingalunda alltid.

6.3.4 Klandergrunder

Av vad som föreslagits under 6.3.2 följer att det som en ny klandergrund bör föreskrivas att skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige.

De nuvarande klandergrunderna i 34 § motsvarar i stora delar vad som gäller enligt modellagen och flertalet utländska skiljemannalagar. Utredningen finner endast anledning att ta upp de klandergrunder som avses i första stycket punkterna 1, 2 och 6.

Enligt punkt 1 är det en klandergrund att en skiljedom inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna. Detta var en nyhet i 1999 års lagstiftning. Enligt den gamla skiljemannalagen ledde det förhållandet att skiljeavtal mellan parterna saknades till ogiltighet. Skälet till förändringen angavs vara att grunden inte var betingad av något allmänt intresse eller tredje mans intresse; en part borde genom att träffa ett nytt skiljeavtal eller genom sitt handlande under förfarandet kunna läka brister i skiljeavtalet (SOU 1984:81 s. 174).

En klandergrund bestående i att skiljeavtal saknas har inget direkt stöd i modellagen och, såvitt utredningen kunnat finna, inte heller i någon utländsk lagstiftning. Förklaringen torde vara att en sådan "skiljedom" betraktas som en nullitet. Regleringen i den gamla skiljemannalagen byggde på samma synsätt. Det kan diskuteras om inte detta borde vara det riktiga synsättet. Utredningen finner emellertid inte tillräckliga skäl att i detta avseende frånga det ställningstagande som gjordes i samband med 1999 års lagstiftning.

I punkt 2 föreskrivs som en klandergrund att en skiljedom ska upphävas om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag.

Utredningen anser att man i en förändrad reglering bör skilja mellan fall då skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den av parterna bestämda tiden och sådant uppdragsöverskridande som rör skiljedomens innehåll. I det förra fallet ska skiljedomen efter klandertalan i princip alltid upphävas, bortsett naturligtvis från fall då den klandrande parten genom konkludent handlande får anses ha medgett förlängning. Huruvida förseningen påverkat utgången saknar av naturliga skäl betydelse i detta fall.

I fråga om annat uppdragsöverskridande bör enligt utredningens mening – på samma sätt som enligt nuvarande punkt 6 – ställas upp det principiella kravet att felet sannolikt har inverkat på utgången. Det har gjorts gällande att en sådan reservation gäller redan enligt nuvarande ordning men detta är omdiskuterat⁴. Utredningen har t.o.m. mött synpunkten att en part för att få bifall till en klander-talan borde ha skyldighet att *visa* att felet sannolikt har inverkat på utgången. Detta torde emellertid vara att gå för långt, eftersom full bevisning rörande ett framtida hypotetiskt förhållande knappast kan föras.

Om skiljenämndens domslut sträcker sig längre än det bakomliggande yrkandet bör det normalt anses föreligga ett uppdragsöverskridande som ska medföra bifall till en klandertalan. Om däremot ett icke framställt yrkande ogillas kan felet inte anses ha inverkat på utgången.

Till ett uppdragsöverskridande är enligt lagmotiven också avsett att hänföra fall då skiljemännen har lagt en omständighet som inte åberopats till grund för sitt avgörande. Därvid hänvisas till 17 kap. 3 § RB. Enligt motiven ter det sig i en tvist mellan svenska parter normalt särskilt naturligt att luta sig mot rättegångsbalkens regler och begrepp, eftersom parterna kan antas utgå från detta. Större försiktighet sägs i motiven vara påkallad i internationella tvister, eftersom man då inte kan räkna med en bundenhet till den svenska processuella begreppsapparaten.

Det synes således vara avsett att två olika standarder ska gälla, en i tvister mellan svenska parter och en – med ett något obestämt innehåll – i internationella tvister. Detta är inte någon riktigt lycklig lösning och den bäddar för rättsosäkerhet. Dessutom uppkommer allehanda gränsdragningsvårigheter. Hur gör man t.ex. om en av parterna är svensk och motparten utländsk och hur ska man

⁴ I T 8016-04 kom Svea hovrätt fram till att ett uppdragsöverskridande hade skett enligt 34 § 1 st. p 2 samt tillade att "Det kan tilläggas att felet har haft en direkt betydelse för utgången i den här delen av tvisten..." Även i T 4548-08 fann Svea hovrätt att ett uppdragsöverskridande hade skett enligt 34 § 1 st. p 2 och tillade att en bedömning enligt bestämmelsen inte förutsätter att felet sannolikt har inverkat på utgången samt att "Det anses dock finnas ett sådant krav bl.a. mot bakgrund av att ett undanröjande av en skiljedom inte bör ske om man på förhand kan se att utgången inte skulle blivit en annan även om något uppdragsöverskridande inte förekommit (jfr Heuman I, s. 609 ff.)." Hovrätten fann att det kunde "i vart fall inte uteslutas att felet inverkat på utgången" och upphävd skiljedomen.

resonera om inte parterna men skiljemännen är utländska? Utländska parter kan ju för övrigt tänkas anlita svenska advokater.

Den aktuella regeln i 17 kap. 3 § RB – att domstolen i dispositivt mål inte får grunda domen på omständighet som parten inte åberopat till grund för sin talan – saknar motsvarighet i LSF och än mindre finns det i LSF täckning för den begreppsbildning som i Sverige har byggts upp kring den angivna regeln.

Modellagen (Artikel 34 (2) (a) iii) talar i detta avseende endast om att en skiljedom får upphävas om "the award deals with a dispute not contemplated by or not falling within the terms of the submission to arbitration, or contains decisions on matters beyond the scope of the submission to arbitration".

Utredningen har mött synpunkten att det inte borde vara en klandergrund att skiljenämnden dömt över ej åberopade omständigheter. Trots att det inte uttryckligen framgår vare sig av LSF eller modellagen måste dock enligt utredningens mening i princip gälla att skiljenämnden inte får döma över annat än vad parterna har hänfört sig till. Annars skulle man åsidosätta dispositionsprincipen, som är grundläggande för ett skiljeförfarande. Det är emellertid inte tillfredsställande att detta inte framgår av lagens lydelse.

Rättegångsbalkens regel och tillämpningen av denna karakteriseras av en betydande stränghet och en begreppsbildning som är främmande för flertalet utländska rättsordningar. Så t.ex. anses det vid tillämpningen av rättegångsbalken inte tillräckligt att en part har åberopat en viss omständighet; parten måste ha åberopat den som en s.k. omedelbart relevant omständighet och inte endast som ett bevisfaktum, och det räcker i princip inte heller om parten åberopat en omständighet i sin argumentering när det inte klart framgår att det avses vara fråga om ett rättsfaktum.

Utredningen anser för sin del att det i LSF bör komma till uttryck att en skiljenämnd bara får döma över vad en part har hänfört sig till men att tillämpningen bör vara något mera liberal än i ett domstolsförfarande enligt svenska regler och således motsvara vad man enligt nuvarande ordning tänkt sig för internationella tvister. Det avgörande bör vara om den aktuella omständigheten förts in i förfarandet på ett sådant sätt att motparten måste ha förstått att den skulle kunna ligga till grund för skiljedomen.

Med utgångspunkt i dessa överväganden förordar utredningen att det i 34 § i en särskild punkt anges att en skiljedom ska helt eller

delvis upphävas på talan av en part, om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt. I en följande punkt bör som klandergrund anges att skiljemännen dömt över annat än vad parterna yrkat eller hänfört sig till eller annars har överskridit sitt uppdrag, under förutsättning att detta sannolikt har inverkat på utgången. Utredningen återkommer till den närmare innebörden av förslaget i författningskommentaren.

I punkt 6 anges för närvarande som en grund för upphävande att det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången. Denna grund åberopas ofta, till synes i långt större utsträckning än som kan antas vara avsett, vilket på sina håll anses ha lett till en överdriven försiktighet och omständlighet hos skiljemän när det gäller rena bedömningsfrågor. Utredningen föreslår att det i regeln uttryckligen anges att det måste vara fråga om ett allvarligt fel i handläggningen för att punkten ska vara tillämplig.

6.4 Processordning i hovrätten

Under handläggningen i hovrätten av klandermål tillämpas enligt 53 kap. 1 § RB reglerna om rättegång vid tingsrätt i 42–44 kap. Detta innebär att hovrätten ska utfärda stämning och hålla huvudförhandling, varvid utgångspunkten är att allt som ska läggas till grund för avgörandet måste åberopas vid huvudförhandlingen. I princip ska även muntlig förberedelse äga rum.

Som anförs i direktiven till utredningen är denna ordning inte särskilt lämplig. Reglerna är inte tänkta för ett fall då saken redan har avgjorts genom ett judiciellt förfarande – i detta fall skiljedomen – och hovrättens prövning inte avser materiella förhållanden. Över huvud taget framstår det som främmande för hovrätten att tillämpa de regler som gäller för rättegången vid tingsrätt.

Typiskt sett gäller klandermålen påstådda procedurfel. Den av hovrättens måltyper som mest liknar klandermålen är väl klagan över domvilla. I sådana mål hålls praktiskt taget aldrig förhandling. Men i klandermålen förekommer det inte sällan att skiljenämndens ordförande eller något av partsombuden ska höras som vittne. Att hålla förhandling kan även i andra fall vara lämpligt, och med hän-

syn till art.6 i Europakonventionen torde förhandling som regel böra hållas om det begärs av part.

Huvudprincipen i en framtida reglering bör dock vara att rättsgången i klandermålen ska vara skriftlig. Detta torde vara ägnat att underlätta handläggningen och främja snabbheten i förfarandet. Den reglering som ska vara tillämplig bör innehålla bestämmelser om ansökan och kommunikation liksom en möjlighet att underlåta kommunikation när en ansökan är ogrundad samt om förhandling med möjlighet att ta upp muntlig bevisning.

I direktiven nämns den lösningen att man skulle låta lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen) vara tillämplig i stället för rättegångsbalken. Utredningen håller med om att ärendelagen skulle vara lämpligare än rättegångsbalkens regler för tingsrättsmål. Men inte heller ärendelagen är idealisk. Att märka är till en början att lagens tillämpning enligt dess 1 § har avsetts vara begränsad till sådana rättsvårdsärenden som ska tas upp av en tingsrätt, och detta passar ju inte alls på klandermålen.

Ärendelagen har emellertid kommit att tillämpas inom en del nya områden. Bl.a. är att märka att lagen numera som huvudregel ska tillämpas i fråga om förfarandet när det gäller sådana mål som inleds i mark- och miljödomstolarna genom överklagande från förvaltningsmyndighet. Denna ordning grundade sig på ingående överväganden som redovisades i prop. 2009/10:215 s. 158 ff. I det sammanhanget avisades rättegångsbalken som processordning eftersom det ansågs att balken tog sikte på sådan rättskipning där det normalt skulle bedömas vad som har hänt i förfluten tid och där parterna skulle beredas möjlighet att åberopa komplicerade grunder. Mark- och miljödomstolarnas verksamhet i de mål som överklagas från förvaltningsmyndigheter ansågs huvudsakligen vara av ett annat slag.

Liknande överväganden redovisades när ärendelagen gjordes tillämplig i mål angående överprövning av arrendenämnds avgöranden (prop. 2005/06:10 s. 50). Även här betonades att utgångspunkten i ett ordinärt tvistemål regelmässigt är ett rättsförhållande som uppstått före processen och att det i målet typiskt sett gäller att ta ställning till vad som har förekommit i förfluten tid medan en ärendelagsprocess är typiskt sett framåtsyftande.

Utgår man från de överväganden som gjordes i dessa sammanhang skulle otvivelaktigt rättegångsbalkens regelsystem ligga när-

mare till hands än ärendelagens. Prövningen avser nämligen vad som har hänt i det förflutna och inte är av sådant framtidsyttande slag som mark- och miljödomstolarnas ärenden. Därtill kommer att bedömningen däremot ofta innefattar komplicerade grunder och är mycket likartad med den som sker vid en extraordinär prövning av ett avgörande i ett dispositivt tvistemål.

Ärendelagen innehåller inte några regler som är avpassade för ett extraordinärt rättsmedel som klander, om man bortser från 42 § som emellertid tar sikte på det fallet att ett domstolsärende tidigare har blivit avgjort. Flera av lagens regler skulle bli något missledande för ett extraordinärt förfarande i ett dispositivt mål och tillämpningen riskerar att bli osäker. Till detta kommer att det för hovrätten liksom för närvarande skulle bli fråga om ett i stort sett främmande regelsystem.

Som utredningen ser saken skulle det vara lämpligast om handläggningen sker i enlighet med de procedurregler som gäller för hovrätten vid prövning av klagan över domvilla. För sådana mål gäller vissa grundläggande bestämmelser enligt 59 kap. RB och i övrigt 52 kap. RB (i realiteten 3–12 §§ i nämnda kapitel) och dessa bestämmelser kompletteras i förekommande fall av andra regler i RB. Inte heller de reglerna är alltigenom väl avpassade för klander målen, men de torde ändå bilda en godtagbar ram för klanderprocessen. Det bör dock för tydlighetens skull uttryckligen anges i LSF att förhandling alltid ska hållas om det begärs av part.

Utredningen anser att det i LSF lämpligen kan anges att talan i klandermål ska väckas genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt och att förfarandet ska följa de regler som gäller för handläggning av ärenden om klagan över domvilla. Vidare bör anges att förhandling alltid ska hållas om part begär det samt att hovrättens avgörande sker genom beslut.

6.5 Överklagande till HD

I 43 § LSF föreskrivs att hovrättens avgörande av frågor om ogiltighet, klander och ändring av skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ inte får överklagas. Det står numer klart att detta överklagandeförbud omfattar inte bara avgöranden i sak utan även beslut under rättegång och avvisnings- och avskrivningsbeslut (jfr NJA 2012

s. 761). Det finns dock en s.k. ventil: hovrätten får tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Om hovrätten lämnar ett sådant tillstånd krävs inte prövningstillstånd i Högsta domstolen. Prövningstillstånd behövs nämligen bara för sådana mål eller ärenden som har väckts vid tingsrätt (54 kap. 9 § RB). Högsta domstolens ledamöter har i april 2005 gett in ett förslag till Justitiedepartementet om att det skulle införas ett generellt krav på prövningstillstånd i HD i mål och ärenden som väckts i hovrätt (med undantag för vissa brottmål). Förslaget har emellertid inte lett till något resultat.

Ofta förhåller det sig så i klanderfallen att det bara är en viss fråga som har prejudikatintresse. Hovrätten har emellertid inte möjlighet att begränsa ett tillstånd till överklagande till att gälla en sådan fråga. Motsvarande ordning gäller även i sådana mål där det ankommer på hovrätten själv att meddela prövningstillstånd. Ett sådant prövningstillstånd får inte, på samma sätt som nu gäller för HD i klanderfall, begränsas till att gälla en prejudikatfråga.

Denna ordning medför att HD måste pröva hela målet, således även i de delar som saknar prejudikatintresse, när hovrätten meddelar tillstånd till överklagande av ett hovrättsavgörande som avser klander av skiljedom eller motsvarande. Nämda förhållande har föranlett HD:s ledamöter att i ett remissyttrande över Målutredningens betänkande SOU 2010:44 föreslå att mål av här aktuellt slag ska omfattas av kravet på prövningstillstånd i Högsta domstolen.

Förslaget från HD:s ledamöter ligger i linje med de generella strävandena att begränsa HD:s arbete till prejudikatfrågor. Det intresse som ligger till grund för förslaget bör därför tillgodoses. Samtidigt står det klart att den nuvarande ordningen med ett principiellt fullföljdsförbud i förening med ventil för hovrätten bör behållas, eftersom den har fungerat bra. Det finns emellertid inte något principiellt hinder mot att förena ett fullföljdsförbud med ventil och ett krav på prövningstillstånd. Så har skett exempelvis i 18 kap. 4 § äktenskapsbalken, 20 kap. 12 § föräldrabalken och 5 kap. 5 § i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Utredningens statistiska undersökning visar att Svea hovrätt, avseende de under den senaste tioårsperioden inkomna och avgjorda klanderfall, har meddelat ett tillstånd till överklagande beträffande 8

av 102 domar samt 2 av 65 slutliga beslut, där hovrätten har motiverat sitt tillstånd med prejudikatintresse i enlighet med 43 § 2 st. LSF⁵. Det kan därför knappast sägas att HD belastas alltför mycket av detta slags överklaganden. Ett krav på prövningstillstånd skulle därför endast ha till syfte att ge HD möjlighet att begränsa prövningen till en prejudikatfråga. Samtidigt skulle ett sådant krav kunna sägas stå i strid med den princip som har lagts fast i 54 kap. 9 § RB, dvs. att prövningstillstånd i HD behövs bara för sådana mål eller ärenden som har väckts vid tingsrätt.

Av skäl som nu har anförts har utredningen övervägt om inte det intresse som ligger till grund för förslaget från HD:s ledamöter skulle kunna tillgodoses genom att man direkt i LSF föreskriver att HD får begränsa prövningen till en prejudikatfråga utan att därför införa ett krav på prövningstillstånd. En annan tänkbar lösning skulle vara att hovrätten skulle kunna begränsa ett tillstånd till överklagande. Båda dessa lösningar saknar emellertid förebilder och riskerar därför att leda till svårigheter i tillämpningen.

Utredningen har således stannat för den lösningen att ett krav på prövningstillstånd vid överklagande till HD bör införas och föreslår att en regel om detta förs in i LSF.

6.6 Rättegångsspråk i klanderprocesser

6.6.1 Uppdraget

Utredningen har fått i uppdrag att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta för icke svensktalande parter i klanderprocessen, däribland främst om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättegångsspråk under klanderprocessen. Även om bedömningen görs att övervägande skäl talar mot att tillåta engelska som rättegångsspråk ska utredningen redovisa vilka åtgärder som skulle krävas för att möjliggöra en sådan reform och lämna förslag på nödvändiga författningsändringar.

Termen rättegångsspråk är inte något alldeles klart begrepp. Utredningen har ansett sig oförhindrad att överväga en ordning

⁵ Det kan tilläggas att ingen av de andra hovrätterna har lämnat tillstånd till överklagande av någon dom eller slutligt beslut med hänvisning till prejudikatintresse avseende den ifrågasatta perioden.

som innebär att engelska skulle kunna användas som rättegångsspråk i vissa delar av processen. Utredningen har emellertid tolkat direktiven så att utredningen under alla förhållanden har att presentera ett alternativ som innebär att engelska helt och hållet kan bli rättegångsspråk om parterna begär det.

6.6.2 Nuläge

Redan i dag förekommer det i betydande omfattning att handlingar ges in på engelska i klanderprocesser. Är skiljedomen avfattad på engelska torde det numera inte förekomma att hovrätten förelägger parten att ge in en översättning till svenska av hela domen. Ibland låter emellertid parten självantagligen översätta skiljedomen till svenska och det förekommer också att hovrätten under hand överenskommer med partens ombud att vissa särskilt viktiga delar av domen översätts. Skriftlig bevisning på engelska som åberopats i skiljeförfarandet ges också i allmänhet in i sitt originalskick utan översättning.

Det är inte känt att det förekommit att någon utomstående begärt att få ut sådana handlingar (med undantag för personer inom branschen). Om detta skulle inträffa har framförts den uppfattningen att hovrätten inte har skyldighet att översätta handlingarna till svenska, utan att offentlighetsprincipen är tillgodosedd genom att den som begär handlingarna får dem i det skick som de finns i akten.

I vart fall vid Svea hovrätt förekommer det ibland att hovrätten tillskriver parterna på engelska. Det kan också inträffa att Svea hovrätt visserligen håller huvudförhandlingen på svenska men godkänner att ett vittne hörs utan tolkning direkt på engelska, om alla i målet är överens om det och ingen åhörare finns i salen. Erfarenheten visar att hovrättens ledamöter i regel behärskar engelska så pass väl att de kan tillgodogöra sig förhör samt inlagor inkl. den angripna skiljedomen på engelska.

Det skulle naturligtvis underlätta för utländska parter som deltagit i skiljeförfaranden på främmande språk att få fortsätta att använda skiljeförfarandets språk i klanderprocessen. I praktiken rör det sig här om engelska; antalet klandrade svenska skiljedomar som meddelats på annat främmande språk är försumbart. Vad som fram-

står som särskilt angeläget är att skriftlig bevisning kan inges på engelska samt att parts- och vittnesförhör kan hållas på engelska.

Att inte få fortsätta att processa på skiljeförfarandets språk innebär bl.a. både merkostnader och förlust av tid. Att göra det möjligt för parterna att undvika sådan merkostnad och tidsutdräkt och att i stället få fortsätta klandertvisten på skiljeförfarandets språk skulle sannolikt öka Sveriges goodwill och konkurrenskraft som skiljedomsland. I vilken utsträckning en sådan ordning skulle medföra att flera utländska parter väljer Sverige som skiljedomsland är naturligtvis svårt att beräkna, men det är utan tvekan en omständighet bland flera som ofta kommer att beaktas.

Utredningens statistiska undersökning visar att engelska har använts som skiljeförfarandespråk i cirka 42 procent av de fall då skiljedomen har angripits i en klanderprocess. Det finns goda skäl att anta att klandertvister i ungefär lika stor omfattning kommer att handläggas på engelska om engelska tillåts som rättegångsspråk i klanderprocesser. Baserat på utredningens statistiska undersökning innebär detta högst 8 mål i genomsnitt per år. Resten av klandertvisterna skulle även i fortsättningen handläggas på svenska. Dessutom framgår det av undersökning att cirka 26 procent av klander målen avskrivs efter återkallelse och att cirka 12 procent av dem avvisas, vilket innebär att endast cirka 62 procent avslutas genom dom. Det finns således goda skäl att utgå från att endast cirka fem klandertvister med engelska som rättegångsspråk kommer att avslutas genom en prövning i sak per år.

6.6.3 Vissa uppgifter om engelska som rättegångsspråk i andra utomanglosaxiska länder

Till de länder som ofta anlitas som skiljedomsländer i internationella förfaranden hör Hong Kong och Singapore. I båda dessa länder tillhör engelska de officiella språken vilket innebär att engelska är tillåtet som rättegångsspråk i alla mål.

Huvudprincipen i europeiska länder är att rättegången måste äga rum på landets officiella språk. Flertalet länder tycks ofta tillåta att engelskspråkiga handlingar åberopas som bevis utan översättning. I viss omfattning förefaller man också utan stöd i lag tillåta att för-

handlingen eller delar av den äger rum på engelska, något som ofta sägs bero på domaren och ämnet för rättegången⁶.

I flera länder pågår strävanden att mera generellt godta engelska som rättegångsspråk. Sådana strävanden är alltså inte inriktade specifikt på klanderprocesser utan på kommersiella processer i allmänhet med internationell anknytning. I det följande lämnas några exempel.

Frankrike⁷

Enligt den franska konstitutionen är franska det enda officiella språket i Frankrike. I Code Civil anges emellertid numera att domstolen inte är skyldig att använda tolk om den behärskar parternas språk. Med stöd av denna bestämmelse har Tribunal de Commerce de Paris inrättat särskilda avdelningar där rättegången kan äga rum på engelska, tyska eller spanska, beroende på domarnas kunskaper. Domar och beslut ska dock alltid meddelas på franska. Motsvarande ordning tillämpas ibland även i andra franska domstolar i kommersiella mål. Det är dock tveksamt om annat främmande språk än engelska därvid har tillåtits.

Schweiz⁸

I Schweiz är domstolsspråket det officiella språket eller något av de officiella språken i den berörda kantonen. De officiella språken i en kanton kan vara tyska, franska, italienska och rätoromanska.

Det har traditionellt varit möjligt att lägga fram dokument på ett främmande språk utan översättning, om domstolen och parterna är överens om det. En uttrycklig regel om detta föreslogs bli intagen i den nya federala civilprocesslagen men blev inte antagen. Det anses emellertid fortfarande möjligt att använda ett främmande språk med parternas och domstolens samtycke. Exempelvis accepterar handelsdomstolen i Zürich skriftliga bevis på engelska utan

⁶ Enkät svar till European Justice Portal tyder på detta.

⁷ Uppgifterna angående Frankrike och Schweiz har hämtats från artikeln English as a court language in continental courts av Christoph A. Kern i Erasmus Law Review, Volume 5, Issue 3 (2012)

⁸ Se föregående not.

översättning, och en del domare genomför förlikningsförsök på engelska. Skrivelser med överklagande eller liknande liksom inlagor i ett mål kan emellertid inte avfattas på engelska och domstolens avgöranden skrivs aldrig på engelska.

Tyskland⁹

Enligt den tyska rättegångsbalken ska tyska vara domstolsspråk. Lagstiftningen medger dock att undantag görs för själva förhandlingen, som kan hållas på engelska. En förutsättning är att båda parterna samtycker och att de avsäger sig sin rätt till tolk. Dessutom måste tvisten ha en internationell koppling. Inlagor, protokoll och domar måste dock, med dagens lagstiftning, vara avfattade på tyska.

Detta nyssnämnda undantaget har domstolarna i Köln och Hamburg tagit fasta på. I dessa domstolar görs sedan några år försök med engelska som förhandlingsspråk vid särskilda avdelningar. Parterna i dessa mål kan alltså välja att den muntliga förhandlingen hålls på engelska.

I Tyskland pågår en debatt om hur den inhemska rättens internationella konkurrenskraft ska kunna stärkas.

En intressegrupp har bl.a. tagit fram broschyren "Law made in Germany" som beskriver det tyska domstolssystemets fördelar. I anslutning här till har utarbetats ett förslag enligt vilket en viss typ av processer ska kunna föras helt på engelska. Om förslaget genomförs kommer det att bildas särskilda enheter som kommer att ha hand om internationella kommersiella civilmål. Sådana specialenheter ska enligt förslaget finnas i både första och andra instans ("Oberlandesgericht"). Parterna i dessa mål ska kunna välja engelska som språk för hela domstolsförfarandet. Rätten i första instans föreslås bestå av en lagfaren domare samt två nämndemän med näringslivsbakgrund. I Oberlandesgericht ska rätten bestå av bara lagfarna domare. Dessa kommer även vara behöriga att (i första instans) avgöra tvister om klander av skiljedom.

Reformförslaget presenterades första gången under år 2010 i samband med att det förut nämnda försöksprojektet sjuöppades i

⁹ Uppgifterna har lämnats till utredningen av advokaten Alexander Foerster och biträdande juristen Johanna Carlsson.

Köln. Förslaget röstades dock ner av parlamentet. Under år 2014 har förslaget emellertid återuppväckts och allt fler tycks ställa sig bakom en sådan modernisering. Vid de tyska juristdagarna i Hannover i september 2014 röstade merparten av de närvarande juristerna för förslaget.

Förslagets huvudsyfte är att stärka det tyska rättsväsendets konkurrenskraft och att underlätta processandet för parter och ombud. Motståndare till förslaget har bl.a. pekat på de svårigheter som kan uppstå för domstolarna och på de inskränkningar i offentligheten som ett genomförande av förslaget i praktiken skulle kunna medföra.

6.6.4 Bör engelska tillåtas som rättegångsspråk i hovrätten?

Om man vill underlätta för utländska parter att processa i klander tvister talar starka skäl för att det bör införas en möjlighet för hovrätten att medge att engelska åtminstone till en del får vara rättegångsspråk, förutsatt att parterna är ense om det. Frågan är emellertid hur långt man bör gå i detta avseende.

Mest angeläget är, som redan har konstaterats, att skriftväxlingen får ske på engelska, att skriftliga bevis får åberopas på engelska och att eventuella parts- och vittnesförhör kan hållas på engelska. I de flesta fall torde detta utan alltför stora besvär redan i dag kunna hanteras av hovrätten.

Vad som ytterligare skulle kunna diskuteras är om engelska ska kunna tillåtas som rättegångsspråk i klandermål vid handläggningen och i övrigt vid förhandlingar samt om protokoll, olika beslut under rättegång och slutliga avgöranden ska kunna avfattas på engelska. Betydelsen för parterna av att klanderprocessen i sin helhet kan handläggas på engelska – och i förlängningen den ökning av Sveriges attraktivitet som skiljedomsland som detta skulle kunna medföra – måste vägas mot en del andra faktorer.

För det första bör beaktas att det i dag knappast skulle vara praktiskt möjligt att införa en sådan ordning utan särskilda utbildningsinsatser för hovrättens ledamöter. Men utbildning skulle inte vara tillräcklig. Särskilt för att skriva ett avgörande på engelska med de anspråk som måste ställas på ett hovrättsavgörande krävs långvarig erfarenhet. Man skulle under överskådlig tid vara beroende av

att i förekommande fall adjungera exempelvis advokater med erfarenhet på området för hjälp med att leda förhandlingar och skriva beslut och avgöranden, något som inte är oproblematiskt med hänsyn till intresset av dels hovrättens integritet, dels hovrättens kollegiala samarbete. Även jävssynpunkter kan bli besvärande. På längre sikt skulle man naturligtvis kunna tänka sig att kunskaper i engelska och erfarenhet av rättskipning i anglosaxiska länder tilläggs ett särskilt meritvärde vid rekrytering till hovrätten.

Ett hovrättsavgörande skrivs inte enbart för parterna utan det har också ofta betydelse till ledning för rättsutvecklingen. Detta gäller naturligtvis särskilt om avgörandet refereras men även i andra fall och i synnerhet i klanderfall där hovrätten utgör den sista instansen för domstolsprövning om hovrätten inte medger klagorätt. Det är från denna synpunkt mindre lämpligt om hovrättens avgörande inte skulle vara avfattat på svenska. Till detta kommer att hovrättens avgörande, även om det är fråga om ett mål med internationell anknytning, ibland ska ligga till grund för verkställighet även i Sverige.

Ytterligare måste beaktas de principer som har kommit till uttryck i språklagen (2009:600). I 4 och 5 §§ nämnda lag föreskrivs att svenska är huvudspråk i Sverige samt att svenskan är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Av 6 § följer att det allmänna har ett särskilt ansvar för att det svenska språket används och utvecklas. I 10 § föreskrivs, såvitt nu är av intresse, att språket i domstolar är svenska. Domstolar ska således arbeta på svenska, både skriftligt och muntligt. Bestämmelsen har tillkommit för att säkerställa att principen om offentlighet har en reell innebörd (se prop. 2008/09:153 s. 29). Som utgångspunkt gäller därför att en allmän handling hos en svensk myndighet ska vara skriven på svenska. Det är dock möjligt att genom lag eller förordning införa undantag från språklagen.

Klanderprocesser har en viss särställning när man överväger hur dessa principer ska tillämpas. Den huvudsakliga proceduren – skiljeförfarandet – kommer i de mål som det här gäller under alla förhållanden att handläggas på främmande språk, normalt engelska, utan insyn från allmänheten, och man kan se klanderprocessen som ett slags fortsättning på skiljeförfarandet. Dessutom förhåller det sig ju så att de allra flesta skiljedomar inte blir föremål för klander

och därmed i princip inte kommer till utomståendes kännedom annat än om de skulle refereras exempelvis i någon internationell tidskrift.

Någon större risk finns därför knappast för att ett undantag från principen om svenska som rättegångsspråk i de mycket få mål som det här gäller skulle påverka den svenska språkutvecklingen och sådant bildande av ny svensk terminologi som domstolarna enligt 12 § språklagen har ett särskilt ansvar för.

Utredningen bedömer att de klandertvister i vilka engelskan kan komma att användas som rättegångsspråk har en mycket begränsad betydelse ur en offentlighetsaspekt. Detta gäller särskilt som målen mycket ofta gäller endast utländska parter och utländska förhållanden utan annan anknytning till Sverige än att Sverige valts till skiljedomsland.

Även med beaktande av det anförda är det självfallet att en ordning där själva avgörandet avfattas på engelska utan någon översättning till svenska skulle innebära ett från principiella synpunkter mycket långtgående undantag från de principer som språklagen vilar på.

6.6.5 Utredningens förslag

Sammanfattningsvis anser utredningen att hovrätten bör få möjlighet att tillåta att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska, om det begärs av någon av parterna och motparten samtycker till det. Hovrätten bör därvid regelmässigt pröva om skriftväxlingen ska kunna ske på engelska, om skriftliga bevis ska kunna vara avfattade på engelska och om förhör med vittnen och/eller parter ska kunna tas upp på engelska. Skulle målet undantagsvis vara av sådant allmänt intresse att det kan förutses att utomstående svenska åhörare kommer att närvara vid förhandlingen och/eller begära att få ut handlingar i större omfattning ur akten bör hovrätten inte tillåta engelska som rättegångsspråk.

Enligt utredningens mening bör med hänsyn till principerna i språklagen protokoll, eventuella beslut under rättegång samt slutliga avgöranden alltid avfattas på svenska. Den servicen bör dock lämnas parterna att, om någon av dem begärt det, dessa dokument ska finnas på engelska i anslutning till att de upprättas respektive

meddelas. Ett slutligt avgörande får t.ex. av sekretesskäl inte lämnas till översättning förrän det är meddelat. Även om översättning sker på snabbast möjliga vis måste parterna räkna med att det kan dröja några dagar mellan det slutliga avgörandet på svenska och dess översättning till engelska. Från parternas synpunkt bör denna lösning vara ändå praktiskt taget lika ändamålsenlig som om de ursprungligen skrivits på engelska. Självfallet blir denna översättning inte den officiella versionen av hovrättens avgörande.

6.6.6 Översättning av handlingar, tolkning m.m.

I motiven till språklagen anges som nämnts att det för att bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet i realiteten ska fylla sin funktion är väsentligt att de handlingar som blir allmänna är skrivna på svenska. Av sammanhanget framgår att man då endast avser sådana allmänna handlingar som myndigheten själv producerar. Handlingar skrivna på ett annat språk än svenska som *lämnas in* till myndigheten blir ju också allmänna handlingar, men i fråga om sådana handlingar sägs det i motiven att de ska översättas ”i rimlig utsträckning”, om de inte bedöms sakna betydelse. (Prop. 2008/09:153 s. 29.)

Kärnområdet för denna huvudregel är språkanvändningen i sådana förfaranden som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten, såsom bl.a. domstolsförhandlingar, domar, protokoll och beslut. Utanför kärnområdet är regleringen mera flexibel.

Om, i enlighet med vad utredningen föreslår, engelska ska få tillåtas som rättegångsspråk i den utsträckning hovrätten finner lämpligt, blir detta en särreglering i förhållande till språklagen. Detta hindrar emellertid inte att principerna i språklagen så långt möjligt bör beaktas.

I kommersiella mål, patentmål och en del andra måltyper, förekommer för närvarande ofta att bevisning och andra handlingar av betydelse som är avfattade på engelska lämnas in till domstolen utan översättning. Det står domstolen fritt att förelägga parten att översätta handlingen till svenska, men detta sker inte alltid eller ens oftast, i den mån domstolen och parterna utan svårighet kan tillgodogöra sig innehållet. Översättning av alla handlingar skulle

dessutom riskera att fördröja handläggningen på ett många gånger oacceptabelt sätt.

Såvitt utredningen känner till förekommer det inte i praktiken att av parterna ingivna handlingar, avfattade på engelska, översätts vare sig under målets handläggning eller efter det att målet avslutats, enbart för att tillgodose allmänhetens eventuella intresse av att få tillgodogöra sig handlingarnas innehåll på svenska. Förhållandet torde vara likartat vid andra myndigheter som med språklagens terminologi tillhör kärnområdet. Det skulle behövas regler och medel för detta ändamål, om man vill att tankarna bakom språklagen ska få fullt genomslag. Det kan inte ankomma på utredningen att lösa detta problem som har en räckvidd som går långt utöver klander målen.

I klandermålen lämnas som nämnts ofta skiljedomen och relevanta handlingar från skiljeförfarandet in på engelska. Det förekommer ibland att hovrätten ber parten att låta översätta vissa centrala partier men i övrigt torde ingen översättning ske, om inte parten själv skulle ha gjort det. Ofta är det här fråga om mycket vidlyftigt material; en skiljedom kan vara på flera hundra sidor.

Övergången till att i större eller mindre utsträckning använda engelska som rättegångsspråk i de mål som det här gäller innebär enligt utredningens mening inte att sådana handlingar behöver översättas i vidare mån än som nu sker. Från de principer som ligger till grund för språklagen är det naturligtvis en fördel om detta sker i rimlig utsträckning, men detta är en del av det större problemområde som nyss berördes.

När det gäller det material på engelska som skulle tillkomma enligt utredningens förslag gör sig olika synpunkter gällande beroende på om det är fråga om en förhandling som helt eller delvis hålls på engelska eller om skriftligt material.

Utredningen räknar med att hovrätten inte förordnar om engelska som rättegångsspråk i annat fall än när rätten själv är beredd att tillgodogöra sig förhandlingen utan tolkning. Fråga är emellertid om och i så fall på vilket sätt förhandlingen ska göras tillgänglig för eventuella utomstående åhörare utan kunskaper i engelska. En utväg skulle kunna vara att vad som sägs på detta språk översätts genom tolk på det sätt som är vanligt i rättegångar, s.k. konsekutiv tolkning. Detta kan i princip ske redan nu utan stöd av någon särskild lagstiftning. Men man förlorar ju då poängen med en nyord-

ning. Däremot skulle fördelarna i stort sett behållas, om simultantolkning arrangeras.

Nackdelarna med att repliera på tolkning är att det i det helt övervägande antalet fall torde komma att förhålla sig så att det inte finns någon närvarande i rättssalen som önskar lyssna till tolkningen. Såvitt känt hittills brukar inga andra än personer med intresse i saken eller ibland personer inom branschen närvara vid muntliga förhandlingar i rättssalen eller visa intresse för klander målen i övrigt. Dessa personer kan förutsättas vilja ta del av rättegången utan tolkning. Eftersom föranmälan till en offentlig rättegång inte kan krävas, kan hovrätten emellertid inte veta om det undantagsvis skulle förhålla sig så att någon som inte förstår engelska är närvarande. I den mån tolk har engagerats skulle denne i flertalet – kanske samtliga fall – inte behöva göra någon insats alls. Men har man valt denna lösning kan han eller hon inte skickas tillbaka, eftersom det ju är teoretiskt tänkbart att någon person som inte förstår engelska träder in i rättssalen medan förhandlingen pågår.

En från denna synpunkt mera praktisk ordning skulle vara att förhandlingen spelas in i den utsträckning som den äger rum på engelska. Om någon vill ta del på svenska av vad som har sagts skulle förhandlingen eller delar av den i rimlig utsträckning kunna översättas i efterhand. Nackdelen är naturligtvis att den som inte förstår engelska och som är närvarande i rättssalen då förlorar möjligheten att på svenska ta del av förhandlingen i realtid.

Det är emellertid också tänkbart att någon som är närvarande i rättssalen inte har tid eller lust att ta del av någon översättning eller tolkning men gärna vill ha närmare upplysningar om vad rättegången gäller. Sådana önskemål bör hovrätten kunna tillgodose inom ramen för sin serviceskyldighet genom exempelvis den tjänstgörande fiskalen.

Även när det gäller skriftligt material kan man tänka sig olika situationer. Det kan tänkas att någon vill ta del av allt material och att detta i rimlig utsträckning bör översättas, men det kan också tänkas att en mera allmän information är fullt tillräcklig. Att märka är att hovrättens protokoll, beslut under rättegång och slutliga avgörande enligt utredningens förslag alltid ska skrivas på svenska. Åtminstone något av dessa dokument kommer att utgöra en sammanfattning av vad som förekommit i målet och ofta vara tillräck-

ligt för den enskildes behov av insyn och information. Det övriga skriftliga material som hovrätten själv skulle producera på engelska torde, som i andra mål, till största delen utgöras av förelägganden att inkomma med yttrande inom viss tid samt kallelser och liknande, som naturligtvis utan svårighet vid behov skulle kunna översättas till svenska. Utredningen anser dock att det inte är rimligt att allt material rutinmässigt översätts från engelska till svenska, enbart med sikte på eventuella framtida fall då någon skulle tänkas efterfråga dokumenten i svensk översättning. En annan sak är att översättning i rimlig utsträckning skulle kunna ske om det i efterhand visar sig att någon efterfrågar materialet på svenska.

Skriftligt material som ges in till hovrätten kan ibland röra yrkeshemligheter eller liknande som är underkastade sekretess. Översättning synes inte behöva ske, om sådant material begärs utlämnat och bedömningen görs att sekretess hindrar utlämnande.

Om skriftlig bevisning på främmande språk har ingetts är det självfallet originaldokumentet som utgör allmän handling, men även en eventuell översättning blir allmän handling i den mån den kommer in till domstolen, expedieras eller omhändertas för arkivering.

Av vad som nu i all korthet har anförts framgår att man kan tänka sig olika fall med helt skilda förutsättningar. Det kan inte gärna i lag slås fast vilka rutiner som bör gälla för de olika fallen, utan detta måste ankomma på hovrätten själv att bestämma. I LSF bör emellertid införas en allmän regel om att, i den mån förhandlingen äger rum på engelska, hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt ska sörja för att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

6.6.7 Principen om kostnader

Utredningen återkommer i det följande till en mer ingående redovisning av de kostnader som den föreslagna ordningen för med sig men anser sig redan här böra ta upp den principiella frågan om det ska ankomma på parterna eller på staten att stå för de ökade kostnader som ibland skulle uppstå i den mån engelska används som rättegångsspråk.

Även om det här rör sig om förhållandevis blygsamma kostnader har utredningen en allmän förpliktelse att anvisa en modell för kostnadstäckning. Två tänkbara lösningar synes erbjuda sig: antingen läggs kostnaden på parterna eller den part som har begärt att rättegången ska äga rum på engelska eller också tillgodoses intresset av kostnadstäckning genom en allmän höjning av ansökningsavgiften för klander.

Den förstnämnda lösningen blir naturligtvis mest rättvis. Den senare lösningen kan sägas ha de fördelarna att den sticker mindre i ögonen på utländska parter och ombud och medför något mindre bestyr för hovrätten. Den kan dock inte utformas på det sättet att en högre ansökningsavgift skulle gälla bara för de mål där engelska i större eller mindre omfattning används som rättegångsspråk. Ansökningsavgiften ska ju betalas när målet kommer in och då kan man inte veta hur det blir med rättegångsspråket, eftersom detta enligt förslaget blir beroende av hovrättens prövning. I stället skulle en högre avgift kunna få drabba alla ansökningar om upphävande av en skiljedom efter klander. Det är dock mycket svårt att göra en rimlig beräkning av storleken på en höjning av ansökningsavgiften, eftersom man inte vet i vilken utsträckning parter och ombud kommer att vilja utnyttja de nya reglerna om rättegångsspråk. I nuläget anser utredningen därför att det ligger närmast till hands att lägga kostnaden på de parter eller den part som har begärt att rättegången ska äga rum på engelska.

Utredningen har emellertid mött den synpunkten att den betydande ökning av Sveriges goodwill som skiljedomsländ som en nyordning förhoppningsvis för med sig i någon mån motverkas av en regel om skyldighet för part att ersätta merkostnaderna, en ordning som av utländska skiljemän och parter skulle kunna uppfattas som uttryck för en omotiverad snålhet. Utredningen har stor förståelse för denna synpunkt och menar för sin del att det skulle vara en fördel om kostnaderna kan bäras av det allmänna.

6.6.8 Lagtext

I enlighet med det anförda synes en regel i LSF lämpligen kunna formuleras på följande sätt.

På begäran av en part får hovrätten under förutsättning av motpartens samtycke bestämma att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska. Är ansökningen skriven på engelska och meddelar hovrätten inte tillstånd till skriftväxling på engelska ska detta inte föranleda att ansökan inte anses inkommen.

I den mån rättegången äger rum på engelska ska hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

Hovrättens avgörande ska alltid skrivas på svenska. På begäran av en part ska hovrätten se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Vad som nu har sagts gäller också i fråga om beslut under rättegång och protokoll. Den part som begärt en sådan översättning ska ersätta staten för kostnaden. Den part som begärt att rättegången ska äga rum på engelska ska också i övrigt ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande.

Det synes inte nödvändigt att komplettera denna reglering med en ändring i rättegångsbalken (jfr t.ex. 5 kap. 6 § och 12 kap. 2 §), eftersom LSF i nu aktuell del får anses vara en specialreglering i förhållande till balken. Den blir också att betrakta som en specialreglering i förhållande till språklagen.

6.6.9 Alternativt förslag

Utredningen har som förut nämnts tolkat direktiven så att utredningen under alla förhållanden har att presentera ett alternativ som innebär att engelska helt och hållet kan bli rättegångsspråk om parterna begär det. Detta betyder i förhållande till utredningens ovan presenterade förslag att även hovrättens protokoll, alla slags avgöranden och beslut i övrigt ska avfattas på engelska. Med hänsyn till språklagens principer bör rätten i så fall sörja för att en översättning till svenska av dessa dokument ska finnas tillgänglig i anslutning till att de upprättas respektive meddelas.

En bestämmelse i ämnet kunna formuleras på följande sätt.

Om parterna begär det ska engelska vara rättegångsspråk samt protokoll och avgörandet avfattas på engelska. Rätten ska i så fall se till att en översättning till svenska finns tillgänglig i anslutning till att protokollet upprättas respektive avgörandet meddelas.

Parterna ska ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett förordnande om att engelska ska vara rättegångsspråk.

6.6.10 Rättegångsspråk i Högsta domstolen

De principer som nu har berörts bör tillämpas även i fråga om rättegången i HD. Har hovrätten tillåtit engelska som rättegångsspråk för skriftväxlingen i hovrätten, bör parterna kunna utgå från att detta gäller även i HD, men det står naturligtvis HD fritt att förordna annorlunda.

Så länge nuvarande rekryteringsprinciper behålls kan man utgå från att det inom HD finns ett antal tidigare advokater med mycket goda kunskaper i engelska och stor vana vid förhandlingar på detta språk. Det finns således inte några praktiska problem med att engelska används som rättegångsspråk i HD.

Eftersom HD:s avgörande som regel refereras i de fall då prövningstillstånd har meddelats, bör emellertid enligt utredningens mening HD:s avgörande alltid avfattas på svenska. Detta gäller även med det alternativa förslaget. HD bör emellertid liksom hovrätten ombesörja att en översättning till svenska finns tillgänglig i anslutning till att avgörandet meddelas, om detta har begärts.

6.6.11 Beräkning av kostnader

Utredningens förslag innebär vissa marginella besparingar. Om som utredningen föreslår huvudprincipen i klanderprocesserna ska vara skriftlig handläggning minskar antalet huvudförhandlingar i dessa mål. Vissa av förslagen, bl.a. förslaget till ändring av 2 § andra stycket LSF, kan leda till en viss minskning av antalet mål vid tingsrätterna.

Förslagen i betänkandet bedöms inte medföra andra kostnader än sådana som har samband med rättegångsspråket i klanderprocessen.

Utredningen har föreslagit att hovrätten, med parternas samtycke och i den omfattning hovrätten finner det lämpligt, får besluta att rättegångsspråket ska vara engelska. Hovrättens protokoll, alla slags beslut och avgöranden ska alltid avfattas på svenska men ska översättas till engelska om någon av parterna begär det. Utredningen har i detta sammanhang upplysts om att SCC regelmässigt och utan kostnad översätter alla hovrättsavgöranden i klandermål till engelska och publicerar dessa på sin hemsida under Swedish Arbitration Portal.

Utredningens förslag torde innebära en viss minskning av kostnaderna för tolkning i de aktuella målen. Men förslaget kan också innebära kostnader.

Skriftväxling på engelska skulle underlättas om hovrätten förfogade över en speciell mallbank i vilken olika förelägganden och enklare beslut m.m. skulle ingå. Att ta fram en mallbank bör kunna ske genom en insamling ur klandermål av vanligt förekommande dokument som först översätts och som sedan återanvänds. En engångskostnad för översättning torde vara mycket blygsam och kan beräknas understiga 10 000 kronor.

För det fall hovrätten ska tillhandahålla en översättning av sitt avgörande till engelska föreslår utredningen att den eller de parter som har begärt översättning ska ersätta staten för översättningskostnaderna. Några kostnader i den delen uppkommer därför inte för det allmänna.

Utredningen har också förutsatt att den eller de parter som begärt att förfarandet ska äga rum på engelska också i övrigt ska ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande. Det betyder att exempelvis eventuella kostnader för tolkning inte kommer att belasta staten.

Man får räkna med att vissa översättningskostnader kan uppkomma sedan hovrätten skilt målet från sig, om någon begär att få ut vissa handlingar på svenska och informationsbehovet inte kan tillgodoses på annat lämpligt sätt. Dessa kostnader kan inte rimligen övervältras på parterna. Det är mycket svårt att beräkna sådana kostnader men allt talar för att de är försumbara.

Kostnaden för en utbildningsdag per termin med en inbjuden expert och med deltagande av 4 eller 5 domare beräknar utredningen till 36 000–40 000 kronor per termin.

Utredningen har också lämnat ett *alternativt* förslag innebärande att rättegångsspråket, inklusive hovrättens protokoll, beslut under rättegång och avgöranden, alltid skulle vara engelska, i den mån parterna begärt det. I detta fall ökar behovet av utbildningsinsatser. I stället för en endagskurs får man tänka sig en kurs på fem dagar, vilket skulle leda till en kostnad om cirka 200 000 kronor per termin.

Detta förslag skulle generera även vissa andra kostnader. Anledningen är framför allt att det krävs långvarig erfarenhet för att kunna skriva ett avgörande på engelska med de krav som måste ställas på i synnerhet hovrättsavgöranden. Utredningen bedömer att detta inom de närmaste åren skulle kräva adjunktion av t.ex. advokater med erforderlig kompetens. Helst borde en sådan adjungerad ledamot finnas på heltid på avdelningen, men detta kan vara svårt att åstadkomma. Om man i stället tänker sig att extern adjunktion sker i enstaka mål torde kostnaderna för hovrätten komma att uppgå till cirka 500 000 kronor per år. Denna kostnad bortfaller givetvis om adjunktionen kan planeras på ett sådant sätt att den adjungerade ledamoten kan tjänstgöra som en fullvärdig ledamot.

Därtill kommer översättning av hovrättens protokoll, beslut under rättegång och avgöranden till engelska. Vid ett antagande om att det rör sig om fem avgöranden per år om 10 sidor vardera samt ett antal övriga dokument på några få sidor som ska översättas, skulle kostnaderna för översättning enligt nu gällande priser uppgå till cirka 39 600–55 800 kronor per år. Den lägre siffran utgår från priset 1,1 kronor per ord och den högre från priset 1,55 kronor per ord.

Slutligen måste man räkna med att hovrätten i viss utsträckning behöver arrangera simultantolkning för ledamöternas behov. Kostnaden för en tolk för sådan tolkning kan beräknas till 1 600–2 000 kronor beroende på arvodesnivå, exklusive mervärdesskatt, per rättegångsdag. Det är vidare lämpligt att anlita två tolkar för förhandlingar som pågår längre än en dag. Därtill kan komma hyra av tolkutrustning, t.ex. i form av en s.k. guideväska, för cirka 2 000 kronor per rättegångsdag. Erfarenheten visar att tolkar föredrar

den tolkutrustning som redan finns i rätten. Hovrätten skulle därför kunna köpa in en tolkutrustning, som t.ex. med två mikrofoner och sex mottagare med 20 laddstationer kostar cirka 55 000 kronor. Det kan diskuteras om dessa tolkningskostnader bör betalas av parterna, i den mån tolkning sker endast för hovrättens behov.

Till den kostnaden för översättning och tolkning kommer det merarbete som uppkommer för administrativ personal i form av kontakter med förmedlingsfirmor och översättare. Det är mycket svårt att uppskatta omfattningen av detta.

På längre sikt skulle man kunna tänka sig att kunskaper i engelska och erfarenhet från internationell rättskipning tilläggs ett särskilt meritvärde vid rekrytering till Svea hovrätt.

Utredningen vill emellertid understryka att den avstyrker tanken på att engelska på begäran skulle vara rättegångsspråk med avseende på hela klanderprocessen inkl. författandet av avgörandet och inte anser att de insatser som nu i all korthet skisserats skulle garantera ett tillfredsställande resultat.

7 Vissa rättegångskostnadsfrågor

7.1 Skiljemännens rätt att besluta om ersättning till sig själva

Enligt 37 § LSF får skiljemännen i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättning till dem för arbete och utlägg. Part som är missnöjd med skiljedomen avseende ersättningens storlek är enligt 41 § hänvisad till att föra talan vid tingsrätt. Ersättningen till skiljemännen bestäms i ad hoc-förfaranden av dem själva medan det i institutionella skiljeförfaranden i regel är de handläggande skiljedomsinstituten som bestämmer storleken av skiljemännens arvoden.

Utredningen har diskuterat om den ordning som i enlighet härmed gäller för ad hoc-förfaranden är lämplig, eftersom skiljenämnden härigenom kan sägas döma i egen sak. Ett alternativ skulle kunna vara att skiljemännen, i egenskap av uppdragstagare åt parterna, i vanlig ordning skulle få fakturera parterna och i förekommande fall göra sig betalda ur ställd säkerhet. Skiljedomen skulle alltså i sådant fall inte innehålla något beslut om ersättning till skiljemännen som i stället skulle ha en vanlig penningfordran på parterna.

Emellertid har utredningen inte kännedom om att reglerna missbrukats eller att det finns någon spridd uppfattning att regleringen skulle vara olämplig. Samma ordning som i Sverige gäller i Danmark, Norge och Finland samt dessutom i bl.a. England och Tyskland¹. En övergång till en annan ordning skulle dra med sig en hel del följdändringar och kunna leda till vissa tillämpningssvårigheter när kostnaderna ska fördelas mellan parterna.

¹ Däremot inte Frankrike, Schweiz och USA.

7.2 Förbudet för skiljemännen att hålla inne skiljedomen i avbidan på betalning

Enligt 40 § LSF får skiljemännen inte hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas. Skiljemännen har således inte detentionsrätt i skiljedomen. Denna föreskrift, som ursprungligen tillkom i samband med den gamla skiljemannalagen, riktade sig mot en dåförtiden förekommande praxis, enligt vilken skiljemännen ibland inte lämnade ut en färdig skiljedom annat än mot betalning (NJA II 1929 s. 56).

Numera fyller bestämmelsen knappast någon funktion, eftersom parternas ersättningsskyldighet gentemot skiljemännen får anses uppkommen först i och med att ersättningsskyldigheten fastställs i skiljedomen. En bestämmelse i ämnet skulle för att vara meningsfull få avfattas så att den förbjuder skiljemännen att begära ytterligare säkerhet när skiljedomen är beslutad. Men det möter även med denna utgångspunkt svårigheter att formulera en bestämmelse så att den blir effektiv. Den omständigheten att skiljemännen vid överläggning till dom finner att målet är betydligt mer tidskrävande än vad de antog när säkerheten inledningsvis bestämdes bör ju inte hindra dem från att begära ytterligare säkerhet. Möjligen skulle en bestämmelse kunna formuleras så att ytterligare säkerhet inte får begäras när skiljedomen är underskriven, men huruvida så är fallet kan inte utomstående kontrollera, och dessutom kan ju skiljemännen, även när underskrift har skett, ändra uppfattning till dess att skiljedomen är utgiven.

Det anförda har lett utredningen till den uppfattningen att 40 § bör upphävas.

7.3 Regressrätt när ena parten underlåter att ställa säkerhet för skiljedomskostnader

Enligt 38 § första stycket LSF får skiljemännen begära säkerhet för sin ersättning. Har en part inte inom den tid som skiljemännen bestämt ställt sin andel av begärd säkerhet, får motparten ställa hela säkerheten. Ställs inte begärd säkerhet, får skiljemännen helt eller delvis avsluta förfarandet.

I SCC:s regler liksom i flera andra skiljedomsgreglementen finns en särskild bestämmelse för det fall då en part underlåter att betala ett begärt förskottsbelopp. Bestämmelsen innebär att, om motparten betalar det begärda beloppet, skiljenämnden på begäran av den parten får meddela en särskild skiljedom angående ersättning för betalningen.

Från skiljemannahåll har utredningen fått förslag om att införa en motsvarande bestämmelse i LSF, eftersom man menar att detta skulle vara en praktisk lösning.

Frågan har övervägts förut. Den diskuterades av 1992 års utredning som emellertid förklarade att det dök upp åtskilliga komplikationer vid en granskning av hur de tilltänkta reglerna närmare borde utformas. Problemet hade enligt utredningen inte en sådan dignitet att det skulle motivera en omfattande och komplicerad reglering (SOU 1994:81 s. 199). Regeringen synes inte ha gjort någon annan bedömning (prop. 1998/99:35 s. 165).

Frågan har därefter varit föremål för ett avgörande av Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2000 s. 773. Fallet gällde ett ad hoc-förfarande där således inte något skiljedomsgreglemente var tillämpligt. HD konstaterade att en temporär regressrätt för den part som betalat hela förskottet inte skulle vara oproblematisk. Den skulle inte vara förenlig med det förhållandet att part inte, i egentlig mening, är betalningsskyldig för beloppet i förhållande till skiljemännen. En temporär regressrätt av nu diskuterat slag ansågs vidare ge upphov till vissa rättstekniska komplikationer, bl.a. på grund av att olika exekutionstitlar kunde komma att utfärdas beträffande samma belopp, liksom avseende regleringen då säkerhet ställs i annan form än förskott. Under dessa förhållanden ansågs det inte vara ändamålsenligt att i rättspraxis införa en regel om temporär regressrätt utan att samtidigt kunna lösa de problem som en sådan regressrätt för med sig i olika hänseenden.

Utredningen är för sin del benägen att instämma med 1992 års utredning. Om man i själva lagen skulle införa regler om regressrätt för den part som ställt hela säkerheten bör man också lösa de följdfrågor som uppkommer, vilka inte på samma sätt är nödvändiga att lösa i ett skiljedomsgreglemente som parterna förutsätts själva ha underkastat sig.

Den besvärligaste frågan är otvivelaktigt den som hänger samman med att man måste undvika att olika exekutionstitlar utfärdas

med avseende på samma belopp, dels i den särskilda skiljedomen, dels – under förutsättning att den part som betalat in hela säkerheten vinner målet – i den slutliga domen. Detta skulle nämligen utgöra ett rättegångsfel som medför risk för att skiljedomen undanröjs eller i varje fall inte kan verkställas, något som i vissa jurisdiktioner skulle drabba skiljedomen i dess helhet. (Åtminstone ett sådant fall lär ha inträffat.)

Man kommer knappast runt detta problem genom att i den slutliga domen föreskriva att det som kan ha betalats på grundval av den särskilda skiljedomen ska avräknas. Så t.ex. kan det ju tänkas att verkställighet enligt den slutliga skiljedomen begärs först. En annan möjlighet skulle vara att skiljenämnden i den slutliga skiljedomen själv avräknar det som har dömts ut genom den särskilda skiljedomen, något som emellertid medför den olägenheten att verkställighet måste begäras av två exekutionstitlar.

Mera logiskt skulle vara att skiljenämnden i den slutliga skiljedomen undanröjer den särskilda skiljedomen (på samma sätt som en tingsrätt brukar göra när ett utslag i mål om betalningsföreläggande har utfärdats på det belopp som tingsrätten dömer ut). Detta skulle också ge en lösning på de problem som uppkommer, om det är den part som inte har betalat in sin andel av säkerheten som vinner målet. Men detta förutsätter en reglering som inte är helt oproblematisk.

Utredningen stannar alltså för sin del i samma slutsats som 1992 års utredning, nämligen att problemet inte har den digniteten att det motiverar en sådan reglering som skulle bli nödvändig. Utredningen har kännedom om att en kommitté inom SAA vid sina diskussioner av denna fråga kom till samma slutsats.

7.4 Talan beträffande ersättning till skiljemännen

7.4.1 Ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut

I 41 § LSF föreskrivs att en part eller en skiljeman hos tingsrätten får föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen och att sådan talan av part skall väckas inom tre månader från den dag parten fick del av domen.

I förarbetena anfördes att bestämmelsen i 41 § LSF tar sikte på beslut om ersättning som skiljemännen själva har fattat samt att, i

de fall ett beslut om ersättning till skiljemännen har fattats av någon annan instans än skiljemännen och tagits in i domen, detta beslut inte omfattas av bestämmelsen. Som exempel nämndes fall då skiljeförfarandet administreras av ICC. Enligt förarbetena behövde detta inte uttryckligen framgå av lagtexten. (Prop. 1998/99:35 s. 169 och 241 samt SOU 1994:81 s. 301.)

Vad som i enlighet härmed hade uttalats i förarbetena till LSF antogs länge vara ett uttryck för gällande rätt. I rättsfallet NJA 2008 s. 1118 fann emellertid HD att bestämmelsen i 41 § LSF var tillämplig även på sådana ersättningsbeslut som fattats av ett skiljedomsinstitut men som i en eller annan form tagits in i skiljedomens domslut. Detta ställningstagande väckte på sin tid upprördhet både hos SCC och bland en del utländska skiljemän som ofta anlitas av SCC. Även i den juridiska litteraturen har HD:s ställningstagande blivit föremål för kritik. Här kan hänvisas till Franke & Öhrström JT 2008–09 s. 677 ff; jfr Ramberg & Lazareff, *Essays in Honour of Ulf Franke*, s. 417 ff, Söderlund, samma arbete s. 497 f. och Öhrström SAR 2008:3 s. 251, Andersson, Isaksson, Johansson. "Arbitration in Sweden" 2011 och Jarvin, JT 2008–09 s. 915 ff. HD:s avgörande försvaras däremot bl.a. av Lindskog, s. 1 011 not 19 och Håstad, *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland* 2011 s. 481 ff.

SCC har i en framställning till utredningen hemställt om en ändring av 41 § LSF så att paragrafen inte längre ska omfatta beslut om ersättning som fattas av ett skiljedomsinstitut men som tagits in i skiljedomens. Detta bör enligt framställningen inte hindra att talan förs på annat sätt. En sådan ändring skulle enligt framställningen ligga i linje med regleringen i andra länder och innebära ett ställningstagande för Sverige som ett skiljedomsvänligt land.

Utredningen får för sin del anföra följande.

Enligt 37 § LSF får skiljemännen i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem jämte ränta. Enligt 39 § gäller inte detta om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemännen. En överenskommelse om att skiljetvisten ska administreras av ett skiljedomsinstitut är normalt en sådan överenskommelse som sätter 37 § ur spel. Ersättningen till skiljemännen fastställs nämligen då regelmässigt av institutet och utbetalas ur den säkerhet som parterna har ställt.

Den nuvarande möjligheten att föra talan mot ett beslut om ersättning till skiljemännen är begränsad till sådana fall då ersättningen tas in i skiljedomen. Om exempelvis ett ersättningsbeslut meddelas av ett skiljedomsinstitut utan att det tas in i domen – ersättningen avräknas i stället formlöst mot det förskott som parterna har betalat – är en missnöjd part hänvisad till att föra talan mot skiljedomsinstitutet (eller möjligen skiljemännen) i civilrättslig ordning.

Skälet till den speciella regleringen enligt vilken en part får föra talan mot ett i skiljedomen intaget ersättningsbeslut är att skiljemännen dömer i egen sak när de fastställer ersättning till sig själva. Detta skäl gör sig inte gällande när ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut i enlighet med vad parterna har kommit överens om i skiljeavtalet. Av allmänna principer följer att beslutet, om det i skiljedomen har tagits in som ett betalningsförpliktande som är möjligt att verkställa i exekutiv väg, ändå måste kunna angripas (jfr t.ex. prop. 1980/81:8 s. 282 f). Om däremot skiljedomen bara innehåller ett besked om vad skiljedomsinstitutet har bestämt gör sig knappast detta skäl gällande.

Enligt utredningens mening bör därför några betänkligheter inte möta mot att införa ett undantag från rätten att föra talan mot ett ersättningsbeslut när det gäller fall då ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något verkställbart förpliktande för parterna att betala ersättningen. Med hänsyn till den vikt som den aktuella frågan har tillagts av SCC och på många andra håll vill utredningen förorda att ett undantag av denna innebörd förs in i LSF.

En sådan reglering hindrar inte att parterna eller någon av dem för talan mot skiljedomsinstitutet i civilrättslig ordning (jfr rättsfallet NJA 2001 s. 511).

Det skulle kunna hävdas att den nu föreslagna lösningen borde gälla för alla fall då ersättningen har fastställts av någon annan än skiljemännen själva. Detta var den ordning som föreslogs i 1994 års betänkande. Med tanke på den eventuella möjligheten till missbruk anser utredningen dock inte att man lämpligen bör gå så långt utan man bör begränsa lagändringen till fall då ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut.

Utredningen har mött synpunkten att det borde vara möjligt att läsa HD:s motivering i rättsfallet NJA 2008 s. 1 118 på det sättet

att den endast tar sikte på sådana fall då ett ersättningsbeslut tagits in i skiljedomen som ett verkställbart förpliktande för parterna att betala ersättningen. I så fall skulle en lagändring vara överflödig. Utredningen anser det dock svårt att ge rättsfallet denna tolkning, eftersom HD talar om sådana ersättningsbeslut som fattats av ett skiljedomsinstitut men som ”i en eller annan form tagits in i skiljedomens domslut”. I praxis har rättsfallet inte heller ansetts ha en sådan begränsad innebörd som nyss berörts.

7.4.2 Talan förs samtidigt om upphävande av skiljedomen

Om en klandertalan förs mot skiljedomen är det ofta naturligt att den klandrande parten önskar att, för det fall att klandret bifalls, även beslutet om ersättning till skiljemännen ska upphävas. Med dagens ordning har parten emellertid inte rätt att yrka detta i hovrätten, där klandertalan ska föras, utan måste väcka talan mot skiljemännen vid en eller flera tingsrätter i den ordning som anges i 41 § LSF. Om en sådan talan vid tingsrätt grundas endast på samma omständigheter som de som ligger till grund för klandret vilandeförklaras i allmänhet målet i avvaktan på att hovrätten har prövat klandertalan.

Denna ordning kan naturligtvis synas ytterligt opraktisk. Om det förslag som utredningen har lagt fram i föregående avsnitt genomförs blir frågan inte aktuell för det fall att ersättningen har bestämts av ett skiljedomsinstitut. Problemet kvarstår emellertid beträffande ad hoc-skiljedomar. När det gäller sådana fall kan det naturligtvis hävdas att det skulle vara mest praktiskt att talan kan föras samtidigt när det gäller skiljedomen i sak och beträffande ersättningen till skiljemännen. Utredningen har emellertid inte kunnat se någon annan lösning på problemet än att även en talan rörande ersättning till skiljemännen ska föras i hovrätt. Man kan nämligen knappast tänka sig en lösning som skulle innebära att hovrätt skulle bli behörig i vissa fall och tingsrätt i andra, eftersom denna ovillkorligen skulle leda till tillämpningssvårigheter och gränsdragningsproblem.

I och för sig skulle det inte alls vara otänkbart att låta det ankomma på hovrätt att i första instans pröva även frågor om ersättning till skiljemännen. Utredningen hesiterar emellertid för

en sådan lösning, eftersom den skulle innebära en ökad belastning på hovrätterna och detta med mål som typiskt sett inte är av den arten att de behöver prövas av hovrätt som första instans. Med viss tvekan har utredningen således stannat för att dagens ordning i denna del bör behållas.

8 Påståendedoktrinen

Enligt 2 § LSF får skiljemännen pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Det kan då visa sig att en och samma omständighet är av betydelse såväl för deras behörighet som för själva saken (s.k. dubbelrelevanta rättsfakta; efter tyskans "doppelrelevante Tatsachen"). Vid sin prövning anses skiljemännen då ha att tillämpa den s.k. påståendedoktrinen. Kärnan i påståendedoktrinen anses vara att skiljenämnden, när den prövar sin behörighet, inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet. Vid behörighetsprövningen ska skiljenämnden utgå från att dessa rättsfakta föreligger. Påståendedoktrinen har utvecklats bl.a. på grundval av rättsfallen NJA 1973 s. 1, NJA 1984 s. 705 och NJA 2005 s. 586 samt från den juridiska litteraturen Lars Welamson i Svensk Juristtidning 1964, s. 278 ff., Lars Heuman och Peter Westberg, Argumentationsformer inom processrätten, 2 uppl., 1996, s. 27 ff., Stefan Lindskog, s. 186 f. och Lars Heuman I, s. 75 ff.

Påståendedoktrinen har på senare tid belysts i två rättsfall från Högsta domstolen, NJA 2008 s. 406 och 2012 s. 183.

Rättsfallet NJA 2008 s. 406 avsåg ett legalt skiljeförfarande i form av en investeringstvist under åberopande av kirgisisk Foreign Investment Law ("FIL"). I en skiljedom avvisade en skiljenämnd, som hade säte i Sverige, bolaget Petrobarts talan mot Republiken Kirgizistan på grund av bristande behörighet. Som skäl för beslutet anförde skiljenämnden att Petrobart inte hade företagit en investering i den mening som åsyftas i FIL. Detta uppfattades som en förutsättning för att skiljenämnden skulle ha behörighet att pröva tvisten vid svarandens bestridande av behörigheten.

Svea hovrätt, som prövade talan mot skiljedomen enligt 36 § LSF, övervägde om skiljenämndens ställningstagande rörande tolkningen av FIL varit riktig. Hovrätten fann att Petrobart inte kunnat

visa på sådana omständigheter som skulle föranleda slutsatsen att nämnden gjort en felaktig bedömning av investeringsbegreppet i FIL. Därmed fanns inte skäl att ändra avvisningsbeslutet.

Petrobart klagade och begärde bl.a. att avvisningsbeslutet skulle upphävas. HD konstaterade att det var en etablerad grundsats i svensk rätt att skiljemän vid prövning av sin behörighet ska tillämpa påståendedoktrinen. Påståendedoktrinen fick anses gälla på samma sätt oavsett om ett skiljeförfarande var grundat på lag eller avtal. Om skiljemännen hade tillämpat påståendedoktrinen skulle de enligt HD ha lagt de rättsfakta som Petrobart åberopat till grund för prövningen av sin behörighet. Enligt HD var det därför felaktigt att avvisa Petrobarts talan på den grunden att dessa rättsfakta inte förelåg. Petrobart fick därför bifall till sin talan om skiljedomens upphävande.

I rättsfallet NJA 2012 s. 18 yrkade bolaget Concorp vid tingsrätten att Karelkamen skulle förpliktas att till Concorp betala 12 miljoner kronor. Som grund för käromålet angav Concorp att bolaget beviljat Karelkamen ett lån på 16 miljoner kronor. Lånet sattes enligt Concorp genom avtal senare ned med ett belopp om 4 miljoner kronor, varefter 12 miljoner kronor jämte ränta återstod att betala.

Karelkamen yrkade att talan skulle avvisas. Som grund för yrkandet anförde Karelkamen bl.a. att den aktuella fordringen omfattades av ett samarbetsavtal, med tillhörande tilläggsavtal, varigenom Karelkamen hade förvärvats samt att det i såväl samarbets- som tilläggsavtalet föreskrevs att tvister som härrör från eller har samband med avtalet skulle avgöras av skiljemän. Tingsrätten var därför inte behörig att pröva käromålet.

Concorp bestred avvisningsyrkandet och gjorde gällande att dess fordran inte omfattades av samarbetsavtalet, att Karelkamen inte var part i detta samt att Karelkamen inte heller kunde grunda någon rätt på samarbetsavtalet gentemot Concorp.

Tingsrätten lämnade Karelkamens yrkande om avvisning av käromålet utan bifall. Hovrätten fann däremot att den omtvistade fordringen omfattades av samarbetsavtalet och avvisade därför Concorps talan mot Karelkamen.

HD noterade att Concorp inte hade lagt vare sig samarbets- eller tilläggsavtalet till grund för sin talan. I stället hade Concorp gjort gällande att fråga är om ett återbetalningskrav på grund av en

försträckning som gjordes redan innan dessa avtal ingicks. Efter-
som Concorp gjorde gällande att fordringsanspråket var en följd av
ett annat rättsförhållande än de avtal som omfattas av skiljeklausu-
lerna, medförde klausulerna inte att allmän domstol var obehörig
att pröva anspråket på den åberopade grunden.

Av intresse är också två rättsfall från senare tid rörande skilje-
mäns behörighet i vilka påståendedoktrinen inte nämndes, NJA
2007 s. 475 och 2008 s. 120.

Det förstnämnda av dessa båda rättsfall gällde ett nyttjanderätts-
avtal i vilket det angavs att eventuella tvister skulle avgöras enligt
”lag om skiljedom”. Markägaren, som förde talan om skadestånd,
hade i tredje hand gjort gällande att skadan hade orsakats av brott.

HD konstaterade att även om käranden påstått att ersättnings-
anspråket inte grundade sig på avtalet utan avsåg ett anspråk grun-
dat på vållande genom brott, så hade de faktiska omständigheter
som åberopades direkt anknytning till nyttjanderättsavtalet. Med
anledning av detta och att kärandens övriga grunder skulle prövas
av skiljemän, borde även den tredje grunden anses omfattad av
skiljeklausul.

I NJA 2008 s. 120 hade en färjeoperatör, BornholmsTrafikken,
med Ystads hamns slutit ett avtal som reglerade ersättning för
kapitalkostnader till följd av investeringar som hamnen verkställt
och som godkänts och därmed betalas av för att möjliggöra trafik
med katamaran på leden Ystad-Rønne. Avtalet innehöll skiljeklau-
sul. BornholmsTrafikken yrkade vid allmän domstol nedsättning av
avgifterna under åberopande av den kommunala självkostnadsprin-
cipen. HD fann att, till den del den yrkade nedsättningen avsåg
avgifter som regleras i investeringsavtalet, yrkandet hade så stark
anknytning till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfat-
tad av skiljeklausulen, trots att investeringsavtalet inte åberopades
som grund. Allmän domstol var därför inte behörig att pröva
BornholmsTrafikkens talan.

De nu berörda rättsfallen har kommenterats på skilda håll i den
juridiska litteraturen. I detta sammanhang finns anledning att sär-
skilt hänvisa till Madsens framställning i artikeln Påståendedoktrin
eller anknytningsdoktrin, SvJT 2013 s. 730 ff. Madsen anser att
NJA 2007 s. 475 och 2008 s. 120 å ena sidan är svåra att förena med
NJA 2008 s. 406 och 2012 s. 183 å den andra. Madsen
ifrågasätter om det är riktigt att vid bedömningen av huruvida en

viss tvist omfattas av ett skiljeavtal endast ta hänsyn till vad kändanden har åberopat (vilket sägs innebära en prima facie-bedömning medan principen om full review är praxis i en del andra länder vid en behörighetsprövning). Vidare ställer Madsen frågan om påståendedoktrinen, i den utformningen att enbart kändandens påståenden ska beaktas vid behörighetsprövningen, har någon motsvarighet i andra framträdande skiljedomsjurisdiktioner eller är att uppfatta som en avvikande svensk reglering, något som skulle vara olyckligt.

Påståendedoktrinen har tillagts något varierande innehåll i olika sammanhang. Utredningen har uppfattat de fyra rättsfallen sammanställda med varandra på det sättet att en skiljenämnd, när den prövar sin behörighet, inte skall ta ställning till existensen av den rättighet som den påkallande parten gör gällande, eftersom detta anses vara en fråga som rör själva saken. Däremot ska skiljenämnden vid sin bedömning av behörighetsfrågan pröva om den påstådda rättigheten – för såvitt den existerar – kan hänföras under det aktuella skiljeavtalet (eller, vid legalt skiljeförfarande, under lagens rekvisit). Har man denna utgångspunkt synes rättsfallen gå att se som förenliga med varandra.

Däremot är det svårt att vinna klarhet i frågan i vad mån påståendedoktrinen skulle accepteras i andra länder. Såvitt utredningen har kunnat finna saknas det beträffande skiljedomsfrågor vägläggande internationella rättsfall på den punkten. Som påvisas i Pålssons artikel Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet, SvJT 1999 s. 315, är däremot påståendedoktrinen vedertagen i flera europeiska länder, t.ex. Tyskland och Schweiz, liksom av EU-domstolen när det gäller prövning av frågor som rör domstols behörighet. Det kan emellertid hävdas att situationen inte är densamma vid skiljeförfaranden, eftersom det då i första hand är fråga om att ta ställning till själva skiljeavtalets räckvidd.

Även om det ingalunda saknas utrymme för fortsatt diskussion i den aktuella frågan anser utredningen att det inte finns underlag för att föreslå några lagändringar när det som här gäller en fråga som flera gånger och med utförliga motiveringar har prövats av Högsta domstolen. Kvarstående frågetecken torde vara bäst ägnade att lösas i rättstillämpningen. Utredningen har därför funnit sig böra avstå från att föreslå några ändrade regler i nu aktuellt hänseende.

9 Konsekvensanalys

9.1 Inledning

I detta avsnitt beskriver utredningen de konsekvenser som ska redovisas i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474), förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och utredningens direktiv.

Sverige har länge haft en stark tradition som skiljedomsland, både nationellt och internationellt. Sverige har således av internationella aktörer betraktats som ett framstående land att välja som säte för skiljeförfaranden. Konkurrensen om skiljeförfaranden har emellertid ökat allt mer med tiden på den internationella arenan där många länder, t.ex. England, Schweiz, Tyskland, Frankrike och Hong Kong, är på dynamisk frammarsch. Om Sverige inte håller jämna steg med andra skiljeförfarandeländer finns det risk att Sverige förlorar sin ställning som ett framstående skiljedomsland. Regeringen har bedömt att en översyn av LSF bör ske just i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform.

9.2 Vilka berörs generellt av utredningens förslag?

Det är enskilda, såsom svenska och utländska privatpersoner och företag, samt staten genom domstolsväsendet som berörs av utredningens förslag. Betonas måste dock att Sverige mera generellt påverkas i positiv riktning ju mer vi uppfattas av internationella aktörer som ett ledande, konkurrenskraftigt och skiljedomsvänligt land. Den omständigheten att internationella skiljetvister förläggs till Sverige innebär ju att stora internationella företag anlitar och arvoderar svenska ombud samt att de besöker och tillbringar viss tid i Sverige. Härigenom ökar intäkterna för de ifrågavarande

advokatbyråerna och framför allt för tjänstesektorn inom t.ex. hotell- och restaurangbranschen. Utredningens statistiska undersökning visar att det är Stockholmsregionen som berörs mest i detta avseende. Utredningen skulle ha kunnat inhämta underlag för att beräkna dessa ökade intäkter men valt, med hänsyn till att förslagen bedöms påverka de enskilda och domstolsväsendet endast marginellt, att avstå från detta. Det står dock klart att Sverige har mycket att vinna på att LSF uppfattas av omvärlden som en modern och attraktiv skiljeförfarandelag.

9.3 En mer detaljerad analys av de föreslagna ändringarna

Utredningen har föreslagit författningsändringar i LSF som berör domstolens möjlighet att ingripa i ett skiljeförfarande i 4 §, kravet på skiljemäns oberoende i 8 §, motparternas möjlighet att få tingsrätten att utse samtliga skiljemän i 14 §, ersättandet av begreppet platsen till säte i 22 § och alla andra relevanta bestämmelser, möjligheten att beteckna en avskrivning som beslut i 27 §, bestämmande av tillämplig materiell rätt i 27 a §, möjligheten att beteckna ett beslut om säkerhetsåtgärd som särskild skiljedom, möjlighet för parterna att avtala om kortare frist än tre månader för klander m.m. i t.ex. 34 §, möjligheten till ändringstalan i 36 § samt talan mot skiljemännens ersättning i 41 §. Dessa ändringsförslag är huvudsakligen lagtekniska i syfte att förtydliga bestämmelserna eller föranledda av ett behov att underlätta tillämpningen och anpassa LSF till det som gäller internationellt. Förslagen torde medföra vissa kostnadsbesparingar men i övrigt sakna ekonomiska eller några större praktiska konsekvenser för enskilda aktörer och domstolsväsendet.

Detsamma gäller för utredningens förslag avseende utsökningsbalken.

Utredningen har vidare föreslagit att skiljemännens positiva beslut om sin behörighet ska kunna prövas av domstol på talan av part inom 30 dagar. Detta förslag innebär att man (med ett mindre undantag) avskaffar systemet med dubbla processer som i dag kan fortgå i form av dels en klandertalan i hovrätt där skiljemännens behörighet angrips, dels en fastställsetalan vid tingsrätt på samma

grund. Avskaffandet av detta system och förslaget för en ny ordning i övrigt antas leda till kortare handläggningstider både i skiljeförfarandena som i processerna i allmän domstol. Vid dessa förhållanden är det rimligt att förvänta sig att kostnaderna för både parter och domstol kommer att minska. Hur stor kostnadsminskning förslagen i detta avseende skulle leda till är mycket svårbedömt.

Utredningen har också föreslagit möjlighet för part att utse ny skiljeman i fall då parten enligt dagens regler behöver vända sig till domstol. Även detta förslag innebär att skiljeförfarandena i vissa fall kommer att effektiviseras och handläggas snabbare. Dessutom försvinner denna typ av ärenden delvis från tingsrätterna. Förslaget innebär således även här en viss kostnadsminskning för parter och domstolar.

Även vad avser utredningsförslaget om möjlighet till kumulation kan det antas att skiljeförfarandena i vissa fall kan effektiviseras med minskade kostnader för parterna som följd.

Utredningen har också föreslagit att ogiltighetsreglerna upphävs och att klandergrunderna ändras. Ändringarna i dessa avseenden bör leda till att processerna i hovrätten förenklas. Att nya effektrekvisit införs avseende vissa klandergrunder får vidare antas leda till en minskning av klanderprocesser, vilket i sig medför minskade kostnader för parter och domstol. Effektivare klanderprocesser och snabbare handläggning antas bli följden av utredningens förslag även avseende införandet av 52 kap. RB som styrande för hovrättsprocessen. Förslaget om att en talan om ett avgörandes verkan som skiljedom ska kunna väckas vid tingsrätt kan antas medföra endast en marginell kostnadsökning för tingsrätterna, eftersom sådan talan förväntas bli ytterst sällsynt. Dessutom uppvägs denna eventuella kostnadsökning av att processerna om ogiltighet i hovrätten avskaffas.

Utredningen har också föreslagit att Svea hovrätt blir specialdomstol för alla klandertvister och mål som handlar om angripna behörighetsbeslut från skiljenämnd. Baserat på utredningens statistiska undersökning kan det konstateras att förslaget inte kommer att innebära någon nämnvärt större arbetsbörda för Svea hovrätt, som därmed inte heller kommer att drabbas av ökade kostnader. Parter som i dag har att vända sig till hovrätter som ligger dem närmare än Svea hovrätt får dock räkna med ökade kostnader som

föranleds av att de är tvungna att i vissa fall åka till Stockholm. Samtidigt bör förslaget om skriftlig handläggning i hovrätt som huvudregel för klander mål motverka en eventuell kostnadsökning.

Utredningens förslag att krav på prövningstillstånd införs för att Högsta domstolen ska pröva ett klander mål efter att hovrätten har meddelat tillstånd till överklagande innebär en ökad arbetsbörda för HD så till vida att dessa mål måste föredras för avgörande av prövningstillståndsfrågan. Mot bakgrund av utredningens statistik får det dock antas att hovrätten även i fortsättningen kommer att medge överklaganderätt i klander mål endast undantagsvis. Att Högsta domstolen i sådana fall ska pröva frågan om prövningstillstånd kommer naturligtvis innebära en viss förlängning av handläggningen av klander målen i Högsta domstolen med viss kostnadsökning för parterna som följd. Detta uppvägs emellertid mer än väl av att de mål i vilka HD inte meddelar prövningstillstånd bortfaller, något som innebär en betydlig kostnadsminskning för både parterna och Högsta domstolen.

Utredningen har slutligen föreslagit att Svea hovrätt ska få besluta att rättegångsspråket ska vara engelska men att hovrättens protokoll, alla slags beslut och avgörande alltid ska avfattas på svenska med översättning vid behov till engelska om någon av parterna begär det.

Mot bakgrund av utredningens statistiska undersökning får det antas att det endast högst i ett fåtal klander mål, nämligen cirka fem per år, som parterna kommer enas om att engelska ska vara rättegångsspråk. Det troliga är att endast i något enstaka fall av dessa som någon svensk part kommer att beröras. Utredningen utgår därför från att förslaget inte påverkar svenska enskilda.

Förslaget torde innebära en viss minskning av kostnaderna för tolk i de aktuella målen såväl i Svea hovrätt som i Högsta domstolen. För det fall hovrätten ska tillhandahålla en översättning av sitt avgörande till engelska föreslår utredningen att den eller de parter som har begärt översättning ska ersätta staten för översättningskostnaderna. Några kostnader i den delen uppkommer därför inte för det allmänna. Utredningen har också förutsatt att den eller de parter som begärt att förfarandet ska äga rum på engelska också i övrigt ska ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande. Det betyder att exempelvis eventuella kostnader för tolkning inte kommer att belasta staten. I övrigt framgår

utredningens beräkning i detalj av förslagets ekonomiska konsekvenser i avsnitt 6.6.11.

9.4 Avslutande synpunkter

Förhoppningsvis kommer utredningens förslag, i synnerhet att engelska delvis ska vara rättegångsspråk, leda till att Sveriges goodwill som skiljeförfarandeland stärks. Detta kan i sin tur leda till att Sverige kommer att anlitas som skiljedomsland i större omfattning än i dag. I så fall kommer, som ovan nämnts, vissa ökade samhällsintäkter att genereras, huvudsakligen inom hotell- och restaurang, transport och övrig tjänstesektor.

Utöver de kostnader och intäkter som utredningen redogjort för innebär förslagen ingen påverkan avseende kostnader eller intäkter för staten, landssting eller kommun. Bortsett från de marginella ekonomiska konsekvenserna för parterna saknar förslagen andra samhällsekonomiska konsekvenser än vad utredningen berört.

Förslagen har inga övriga konsekvenser av det slag som anges i 15 § kommittéförordningen (1998:1474).

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Utredningen har i vissa bestämmelser som inte anges nedan gjort smärre redaktionella ändringar som inte bedömts motivera några särskilda författningskommentarer.

Utredningen föreslår ingen ändring i 1 § men vill göra några kommentarer.

I andra stycket anges för närvarande att parterna får låta skiljemännen komplettera ett avtal utöver vad som följer av tolkning av avtal. Sådan avtalskomplettering – s.k. gap filling – är i praktiken inte ovanlig. Bland skiljemän förekommer uppfattningen att det är en självklarhet att skiljemännen har en sådan behörighet och att den därför inte skulle behöva nämnas i lagen. Meningarna om detta är emellertid delade. Enligt uppgift till utredningen har regeln av utländska parter och skiljemän betraktats som mycket värdefull. Utredningen anser därför inte att den bör slopas. Regeln är idag formulerad på det sättet att den ställer krav på en överenskommelse mellan parterna, något som möjligen kan leda till tillämpnings-svårigheter och ge upphov till en onödig klandergrund (jfr Heuman I s. 169). Utredningen har övervägt en ändrad formulering men stannat för att regeln bör behållas i sin nuvarande lydelse.

Även tredje stycket, enligt vilket skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna, har i förslaget behållits oförändrat. Att det är förenligt med EU-rätten att skiljemän prövar konkurrensfrågor får anses framgå av EU-domstolens dom den 1 juni 1999 i målet *Eco Swiss China Time Ltd* mot *Benetton International NV*. Stycket behövs emellertid fort-

farande om man vill behålla nuvarande rättsläge, eftersom konkurrensfrågor inte kan anses fullt ut dispositiva.

Om en som skiljedom betecknad handling innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän är dokumentet i den delen att betrakta som en nullitet. Detta får anses stå klart utan särskild föreskrift. Se utredningens överväganden i övrigt i detta avseende under 36 a §.

Om emellertid skiljemännen har avvisat ett käromål därför att det har befunnits röra en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän eller inte omfattas av ett skiljeavtal mellan parterna har avgörandet inte innefattat en prövning av nämnda fråga. Det avgörande genom vilket käromålet avvisats ska då betecknas som skiljedom och har rättslig giltighet.

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.

Har skiljemännen i ett beslut under skiljeförfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten får den part som är missnöjd med beslutet genom ansökan begära att frågan prövas av domstol. En sådan ansökan ska ha kommit in senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Medan skiljeförfarandet pågår får talan vid domstol om skiljemännens behörighet inte väckas i annan ordning än som anges i andra stycket. Detta gäller dock inte i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten vill föra talan om att skiljeavtal gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §.

I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.

Andra stycket tar sikte på det fallet att skiljemännen genom ett särskilt beslut under förfarandet har förklarat sig behöriga. Den part som är missnöjd med skiljenämndens beslut har då 30 dagar på sig att begära att frågan om behörighet ska prövas av domstol. Talan ska väckas genom ansökan och av 43 § första stycket följer att den ska väckas vid Svea hovrätt. Väcks ingen sådan talan är det avgjort att skiljemännen har varit behöriga. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på hovrättens avgörande.

Av allmänna principer får anses följa att ett beslut under förfarandet varigenom skiljemännen funnit sig behöriga kan omprövas av skiljemännen under förutsättning att någon part inte begärt överprövning av domstol.

Enligt *tredje stycket* gäller som huvdregel att talan vid domstol om skiljemännens behörighet inte får väckas i annan ordning än som avses i andra stycket medan skiljeförfarandet pågår. Taleförbudet gäller även före skiljemännens beslut. Däremot ska en talan om skiljeavtalets giltighet som väckts före skiljeförfarandets påkallande prövas. En sådan talan väcks med stöd av 13 kap. 2 § RB i enlighet med vad som nu gäller vid tingsrätt. I stycket har gjorts undantag för det fallet att en konsument vill föra talan om att skiljeavtal gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §. Även i sådant fall väcks talan i enlighet med vad som nu gäller vid tingsrätt.

4 §

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän. En domstol får inte heller ingripa i förfarandet i andra fall än som följer av denna lag eller annan författning.

En invändning om skiljeavtal ska framställas första gången en part ska föra talan i saken vid rätten. Invändningar som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal ska beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av Kronofogdemyndigheten i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

Under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller innan dess får en domstol oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

I *första stycket* har tillagts att en domstol inte får ingripa i ett skiljeförfarande i andra fall än som avses i lagen eller i annan författning. En sådan föreskrift rekommenderas i modellagen och har tagits in i flera utländska lagar om skiljeförfarande. Den omständigheten att en sådan föreskrift saknas i LSF har därför uppgetts leda till osäkerhet hos utländska aktörer.

8 §

En skiljeman ska vara opartisk och oberoende.

En skiljeman ska på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet eller oberoende. En sådan omständighet ska alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanslutning som är part eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller

4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.

I *första stycket* har tillagts att en skiljeman ska vara inte bara opartisk utan även oberoende. Detta är internationellt sett det vedertagna kravet på en skiljeman och formuleringen förekommer såväl i modellagen som i de allra flesta utländska lagar om skiljeförfarande. Förslaget medför inte någon ändring i sak eftersom uttrycket opartisk i den nuvarande lydelsen självfallet måste tolkas så att det innefattar även oberoende. En följdändring har gjorts i *andra stycket*.

14 §

Ska parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, ska tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Har skiljeförfarande påkallats mot flera motparter och kan de inte enas om valet av skiljeman, kan motparterna inom den frist som anges i första stycket begära att tingsrätten utser skiljemän för alla parter. Den påkallande partens val av skiljemän gäller då inte längre.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 4.4.2.

16 §

Om en skiljeman inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, ska den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Om en skiljeman i annat fall avgår eller skiljs från uppdraget, ska tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman, om inte motparten till den som ursprungligen haft att göra valet medger att denne utser den nya skiljemannen. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som ska utse skiljemannen har fått kännedom om det.

I denna paragraf görs för närvarande liksom i den gamla skiljemannalagen en skillnad mellan det fallet att en skiljeman inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet och det fallet att omständigheterna förelåg redan vid valet. I det förra fallet ska den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman medan frågan i det sistnämnda fallet ska hänskjutas till tingsrätten. Avsikten med regleringen är att förebygga obstruktion på det sättet att en part gång på gång utser skiljemän som parten vet vara jäviga.

1992 års utredning pekade på det förhållandet att den skillnad som görs beroende på orsaken till skiljemannens avgång är okänd för modellagen och flertalet moderna utländska lagar om skiljeförfarande. Utredningen framhöll vidare att regleringen kan ge upphov till tveksamheter och att den form av obstruktion som regeln är avsedd att förhindra sällan förekommer i praktiken. Mot bakgrund härav ansåg utredningen att det alltid borde tillkomma den eller dem som utsett den ursprungliga skiljemannen att välja ersättare, oavsett skälen till skiljemannens avgång.

Svea hovrätt avstyrkte utredningens förslag och detta fördes inte vidare (NJA II 1999 s. 88).

Skiljeförfarandeutredningen är benägen att instämma i vad som anfördes av 1992 års utredning. Så t.ex. är det ett ganska vanligt fall när motparten till den som utsett skiljemannen gör gällande att denne inte är opartisk att skiljemannen bestrider detta samtidigt som han eller hon förklarar sig inte vilja medverka i ett förfarande där hans eller hennes opartiskhet ifrågasätts, i följd varav han eller hon avgår. Parten är då i allmänhet beredd att omedelbart utse en ny skiljeman, men om detta är förenligt med lagen kan både i detta och i en rad andra fall diskuteras. Av förarbetena framgår klart att den aktuella regeln är dispositiv i den meningen att den kan frångås av ett skiljedomsinstitut. Sannolikt ska den uppfattas som dispositiv även så till vida att parterna kan frånga den under förfarandet om de är ense, men detta framgår inte av avfattningen (jfr t.ex. 17 §) och har varit föremål för diskussion.

Utredningen anser för sin del att man bör öppna en uttrycklig möjlighet för motparten till den som ursprungligen haft att göra valet att medge att denne utser den nya skiljemannen. I de allra flesta fall går detta betydligt snabbare än om frågan ska hänskjutas till tingsrätten. En sådan ordning innebär samtidigt att möjligheten till obstruktion förebyggs.

Förslaget har utformats i enlighet härmed.

22 §

Parterna bestämmer vilken plats i Sverige som ska vara skiljeförfarandets säte. Annars bestämmer skiljemännen sätet för förfarandet.

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

I överensstämmelse med vad som har angetts i avsnitt 4.1 innebär förslaget en anpassning till internationellt vedertagen terminologi så till vida att begreppet skiljeförfarandets säte införs. Med detta avses den plats i Sverige som ska anses som orten för förfarandet. Denna ska i första hand bestämmas av parterna. Sker inte detta ankommer det på skiljemännen att bestämma skiljeförfarandets säte.

Skiljeförfarandets säte är ett juridiskt-tekniskt begrepp till vilket knyts vissa rättsverkningar och har inte omedelbar betydelse för var förfarandet geografiskt sett ska genomföras. Skiljeförfarandets

säte måste vara en ort i Sverige för att LSF ska vara tillämplig (jfr 46 §).

Skulle varken parterna eller skiljemännen uttryckligen ha tagit ställning till frågan om skiljeförfarandets säte men anges det i skiljedomen var den är meddelad bör den orten anses vara skiljeförfarandets säte. Om inte heller skiljedomen anger skiljeförfarandets säte, är det fråga om ett uppenbart förbiseende från skiljenämndens sida som bör kunna bli föremål för rättelse. Om rättelse av någon anledning inte kan ske får det anses vara möjligt att föra bevisning om vilken ort som ska anses ha varit skiljeförfarandets säte eller åtminstone att skiljeförfarandet har ägt rum i Sverige.

Under förutsättning att LSF:s tvingande regler iakttas finns det ingenting som hindrar att skiljeförfaranden med säte i Sverige äger rum under tillämpning av utländska skiljedomreglementen, något som ofta förekommer i praxis. Särskilt gäller detta UNCITRAL:s och ICC:s regler. LSF:s regler om klander av skiljedom blir givetvis då tillämpliga. Om däremot skiljeförfarandets säte är en ort utanför Sverige blir LSF aldrig tillämplig. Detta gäller även om parterna skulle ha kommit överens om att skiljeförfarandet ska följa svensk lag. Det står naturligtvis parterna fritt att avtala om en sådan ordning med avseende på själva förfarandet även i ett utländskt förfarande, men de kan inte åstadkomma att klander av en utländsk skiljedom ska ske vid svensk domstol.

I andra stycket föreskrivs redan nu att sammanträde får hållas på annan ort om inte parterna har bestämt något annat. Begreppet sammanträde avser givetvis alla typer av möten såsom överläggningar, telefonkonferens och förhandling.

I sådana skiljeavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och som inte hänvisar till ett skiljedomsinstitut har parterna normalt använt begreppet "platsen" för skiljeförfarandet. Om skiljeförfarande på grundval av ett sådant skiljeavtal inleds efter ikraftträdandet av denna lag får detta givetvis behandlas som en överenskommelse om skiljeförfarandets säte. Någon särskild övergångsbestämmelse om detta har inte ansetts nödvändig. Även i ett skiljeavtal som ingåtts efter ikraftträdandet kan parterna ha använt begreppet "platsen" för skiljeförfarandet och detta får också betraktas som en överenskommelse om skiljeförfarandets säte.

23 §

Den part som begär skiljedom ska inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten ska därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter anser det olämpligt att de prövas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Om parterna samtycker och det har fördelar för handläggningen, får tvisten förenas till gemensam handläggning med annan tvist som ska avgöras av skiljemän och i vilken samma skiljemän utsetts. När det finns skäl till det får tvisterna åter särskiljas.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

I *tredje stycket*, som har behandlats i avsnitt 4.4.3, föreskrivs att skiljenämnden får kumulera en tvist med en annan tvist om det har fördelar för handläggningen. Detta förutsätter att parterna samtycker till det. Initiativ till kumulationen kan tas av parterna eller någon av dem eller av skiljenämnden själv. Förutsättningarna är emellertid ytterligare att även den andra tvisten ska avgöras av skiljemän och att samma skiljemän utsetts. Det behöver inte nödvändigtvis röra sig om samma skiljeavtal eller samma parter. Så t.ex. är det ett ganska vanligt fall att skiljeförfarande samtidigt påkallas på grundval av flera mycket likartade avtal som ibland kan röra olika parter. Även i ett sådant fall är kumulation möjlig. Det är emellertid en absolut förutsättning för kumulation att samma skiljemän har utsetts i de olika tvisterna.

Paragrafen är tillämplig även vid inlösen av minoritetsaktier (jfr 22 kap. 5 § första stycket ABL). I sådana mål har frånvaron av en bestämmelse om kumulation ofta föranlett betydande handläggningssvårigheter i fall då inlösen påkallats både av en minoritets-

aktieägare och av majoritetsaktieägaren eller av flera minoritetsaktieägare samtidigt.

Några regler om tredjepartsinträde och s.k. joinders föreslås inte. Sådana regler finns emellertid i vissa skiljedomsreglementen och förutsätter då regelmässigt att inträde sker innan skiljenämnden har utsetts. Har parterna träffat skiljeavtal med hänvisning till något sådant skiljedomsreglemente gäller naturligtvis dessa regler för skiljetvistens handläggning. Även i övrigt kan ett skiljedomsreglemente innehålla regler som går längre än de som följer av tredje stycket. Vanligt är sålunda att sammanläggning genom beslut av skiljedomsinstitut kan ske mot den ena partens bestridande.

27 §

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom. I fråga om ett avgörande varigenom förfarandet avskrivs gäller detta dock inte, om det av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem följer att avgörandet ska betecknas som beslut. Beträffande sådant beslut gäller vad som i denna lag föreskrivs om skiljedom.

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte annat följer av 32 eller 35 §.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 4.6. Den innebär att en avskrivning kan betecknas som beslut, om det följer av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem. En avvísning bör dock även i fortsättningen endast ske i form av en skiljedom.

27 a §

Twisten ska avgöras med tillämpning av den eller de lagar eller rättsregler som parterna har kommit överens om. Har parterna kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, innebär detta en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till dess lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats.

Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse som avses i första stycket, bestämmer skiljemännen vilka rättsregler som ska tillämpas, varvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning.

Endast om parterna uttryckligen har bestämt det får skiljemännen grunda domen på skälighet och billighet.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 4.2 och 4.3.

Första styckets första mening behandlar frågan om lagval med avseende på den materiella tvistefrågan. Utredningen har övervägt om en regel i ämnet borde placeras i 48 § eftersom den har närmast samband med tvister som har internationell anknytning. Med hänsyn till att principen om lagval avses vara generellt tillämplig, har det dock bedömts som mest fördriktigt att reglerna placeras i förevarande paragraf.

Utgångspunkten är att tvisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller de rättsregler som parterna har kommit överens om. En sådan överenskommelse behöver inte vara uttrycklig; det är tillräckligt om den kan visas vara konkludent. Så t.ex. är det i inhemska skiljetvister som regel självklart att svensk lag ska tillämpas, och skiljemännen har i sådana fall normalt inte anledning att ta upp frågan.

Parterna anses också kunna träffa överenskommelse om en tillämpning av vissa rättsregler som inte har karaktär av något lands rättordning. Ett exempel erbjuder de inom EU utarbetade Principles for European Contract Law.

För det fall att parterna har kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas beträffande den materiella frågan följer av *andra meningen* att en sådan överenskommelse som regel anses åsyfta det landets materiella regler och inte dess internationellt-privaträttsliga lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats. Andra meningen är avsedd att som regel utesluta tillämpning av s.k. renvoi, dvs. åter-eller vidareförvisning, som skulle kunna innebära att skiljemännen blir hänvisade till ett annat lands lag än som parterna har tänkt sig.

Att skiljedomen som huvudregel ska grundas på lag antas allmänt gälla redan nu och är således inte någon nyhet. Felaktig lagtolkning eller materiell rättstillämpning är för närvarande inte någon klandergrund. Detta avses gälla även i fortsättningen.

Har parterna inte träffat någon överenskommelse i lagvalsfrågan, bestämmer skiljemännen vilka rättsregler som ska tillämpas. Detta följer av *andra stycket*. I stycket anges att det därvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning, vilket är den vanliga internationellt-privaträttsliga huvudprincipen. Som paragrafen har formulerats är det dock inte fullt ut obligatoriskt att välja de rättsreglerna. Fallen kan i praktiken vara mycket skiftande. Det kan t.ex. förhålla sig så att den rättsordning till vilken tvistefrågorna har närmast anknytning saknar regler med avseende på en viss fråga medan sådana regler finns i en annan för parterna bekant rättsordning.

Självfallet kan det beroende på omständigheterna bli aktuellt att tillämpa olika länders lagar och rättsregler med avseende på skilda delar av målet.

När frågan om tillämplig materiell lag är kontroversiell kan det ofta vara en fördel om skiljemännen ger parterna ett förhandsbesked om vilket lands lag och rättsregler de anser vara tillämpliga. Några särskilda regler om detta synes inte behövas.

Lagvalet är en rättstillämpningsfråga och det är därför inte möjligt att med framgång klandra en skiljedom under påståendet att skiljenämnden valt en felaktig lag. Om däremot skiljenämnden grundar skiljedomen på en påstådd överenskommelse om tillämpning av en viss lag eller rättsregler och det visas att en sådan överenskommelse saknas, kan det hävdas att skiljemännen överskridit sitt uppdrag.

Enligt *tredje stycket* ges parterna möjlighet att uttryckligen bestämma att skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet. Regler av motsvarande innebörd finns såväl i modellagen som i de lagar om skiljeförfarande som gäller i sådana länder som vi brukar jämföra oss med., t.ex. Danmark, Finland och Norge liksom England, Frankrike, Tyskland och Schweiz. Enligt stycket ska en sådan överenskommelse vara uttrycklig, något som också anges både i modellagen och flertalet av de nyssnämnda utländska lagarna om skiljeförfarande. Det är alltså inte tillräckligt att den visas vara konkludent.

Om en skiljedom explicit anger att den grundas på skälighet och billighet i stället för på lag eller rättsregler och skiljemännen saknar stöd i en uttrycklig överenskommelse mellan parterna är detta en klandergrund: skiljemännen får då anses ha överskridit sitt upp-

drag. Däremot är det givetvis inte någon klandergrund om skiljemännen i annat fall skulle tillämpa skälighetsresonemang vid sin lagtillämpning.

29 §

En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning ska dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som har medgetts.

Genom särskild skiljedom får också avgöras frågor som avses i 25 § fjärde stycket, om detta har föreskrivits i skiljeavtalet.

Det nya *tredje stycket* har behandlats i avsnitt 4.5.

Enligt det föreslagna nya stycket får genom särskild skiljedom avgöras frågor som avses i 25 § fjärde stycket, dvs. frågor om säkerhetsåtgärd, om detta har föreskrivits i skiljeavtalet. En sådan föreskrift finns t.ex. i SCC:s regler (32 § 3). Att en sådan föreskrift är giltig torde allmänt antas redan nu, även om rättsläget är något oklart. Den nya regeln är inte avsedd att hindra att skiljemännen nöjer sig med ett säkerhetsföreläggande i de aktuella fallen. Genom den nya regeln kan emellertid skiljemännen efter omständigheterna välja ta in ett avgörande i en särskild skiljedom, vilket innebär att avgörandet blir exigibelt.

I utländska skiljedomsreglementen anges ibland att en interimistisk fråga eller en fråga om säkerhetsåtgärd kan avgöras genom "Award" eller "Separate Award". Som utgångspunkt får detta anses innebära att en sådan fråga kan avgöras genom särskild skiljedom men skiljedomsreglementena kan behöva tolkas i den delen, eftersom Award inte är helt synonymt till skiljedom.

31 §

En skiljedom ska vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen ska dagen för dess meddelande och sätet för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen ska genast tillställas parterna.

I paragrafen har endast gjorts en följdändring i *andra stycket*.

En som skiljedom betecknad handling eller förklaring som inte uppfyller föreskrifterna i första stycket om undertecknande saknar givetvis verkan som skiljedom. Detta följer för närvarande av 33 § första stycket 3. Utredningen har dock bedömt frågan som så självklar att en uttrycklig regel har ansetts kunna avvaras. Att t.ex. ett utkast till skiljedom som inte undertecknats inte ska anses utgöra en skiljedom får anses ligga i sakens natur. Däremot medför den omständigheten att sätet för skiljeförfarandet inte har satts ut inte att skiljedomen saknar verkan.

34 §

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § ska efter klander helt eller delvis upphävas på ansökan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,
2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt,
3. om skiljemännen har dömt över annat än vad parterna yrkat eller andra omständigheter än dem som parterna hänfört sig till eller annars har överskridit sitt uppdrag och detta sannolikt har inverkat på utgången,
4. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,
5. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskomelse eller denna lag,
6. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig,

7. om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller

8. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något allvarligt fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman ska han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt

första stycket 6 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan ska väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan. Parterna får bestämma att talan ska väckas inom kortare frist än som nu har angetts.

Talan väcks genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt. I fråga om rättegången gäller rättegångsbalkens regler om klagan över domvillor i tillämpliga delar. Förhandling ska alltid hållas om en part begär det. Rättens avgörande sker genom beslut.

Första stycket

Av skäl som har angetts i avsnitt 6.3.4 har den nuvarande punkt 1 behållits oförändrad.

Punkterna 2 och 3 motsvarar nuvarande punkt 2. Innehållet har delats upp på två punkter. Skälet är att den omständigheten att skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt alltid ska leda till att skiljedomen undanröjs. Om skiljemännen annars har överskridit sitt uppdrag ska detta enligt förslaget leda till undanröjande bara om felet sannolikt har inverkat på utgången. Som exempel på fall då skiljemännen ska anses ha överskridit sitt uppdrag anges uttryckligen att skiljemännen har dömt över annat än vad parterna yrkat eller hänfört sig till. Effektrekvisitet, dvs. att skiljemännens handlande sannolikt har inverkat på utgången, gäller således för alla i punkten 3 angivna exempel på uppdragsöverskridande. Orden ”hänfört sig till” har valts i stället för ”åberopat” för att markera att tillämpningen avses vara mindre sträng än vad som skulle följa av rättegångsbalken. I denna del hänvisas till vad som har anförts i avsnitt 6.3.4 i övrigt.

Punkterna 3–5 är oförändrade och motsvarar punkterna 4–6 i förslaget. Som en ny punkt 7 ska enligt förslaget gälla att skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige. Sådana omständigheter utgör för närvarande grund för en skiljedoms ogiltighet. Av skäl som har angetts i avsnitt 6.3.2 har denna ord-

ning, som med undantag för Finland saknar motsvarighet i andra länders skiljedomslagar, ansetts böra överges.

Punkt 8 som motsvarar punkt 6 enligt nuvarande lydelse har på skäl som anförts i avsnitt 6.3.4 kompletterats på det sättet att det uttryckligen anges att det måste vara fråga om ett allvarligt fel i handläggningen för att punkten ska vara tillämplig.

Ändringen i *andra stycket* är endast redaktionell.

Tredje stycket

Som har angetts i avsnitt 6.1 har utredningen främst av hänsyn till utländska parter ansett att den nuvarande klagofristen om tre månader, som överensstämmer med modellagens reglering, ska behållas oförändrad. I en ny sista mening öppnas emellertid en möjlighet för parterna att avtala om en kortare klanderfrist. Denna ordning gäller för närvarande i Tyskland.

Fjärde stycket

För närvarande följer en rättegång om klander av skiljedom samma regler som ett ordinärt tvistemål med den avvikelser att talan ska väckas omedelbart i hovrätten. Talan ska alltså väckas genom en ansökan om stämning. Kommunikation med den klagandes motpart är obligatorisk även om det inte finns utsikter till framgång. I princip gäller att huvudförhandling ska hållas.

Som anförts i avsnitt 6.4 har emellertid en talan om klander av skiljedom snarast likheter med klagan över domvilla. För handläggningen i hovrätten av en klagan över domvilla ska 52 kap. RB tillämpas (jfr 59 kap. 3 § RB), i förekommande fall kompletterad med andra regler i rättegångsbalken. Enligt utredningens mening är denna ordning den mest ändamålsenliga för handläggningen av klanderfall. Talan bör då väckas genom en ansökan till hovrätten, till vilken naturligtvis skiljedomen bör bifogas. Reglerna i 52 kap. innebär att kommunikation med motparten inte behöver ske annat än om klandret bedöms kunna bifallas. Att 52 kap. blir tillämpligt får anses innebära att det till skillnad från vad som nu gäller ankommer på hovrätten att självfallet pröva om ansökan om klander har

gjorts i rätt tid. Hovrätten behöver naturligtvis inte göra några efterforskningar på den punkten i annat fall än om klanderskriften har kommit in så sent att det är tänkbart att klandret har skett för sent. Anger parten vid vilken tidpunkt han eller hon har fått del av skiljedomen bör ett sådant påstående normalt godtas. Annars kan det finnas anledning att hos skiljenämnden efterhöra när parten fick del av skiljedomen. Ovisshet i frågan får här som eljest tolkas till partens fördel.

I 52 kap. RB talas inte om förhandling i annat sammanhang än när det gäller förhör med part eller någon annan. Förhandling måste emellertid hållas när det behövs med hänsyn till art. 6 i Europakonventionen (se Fitger, Rättegångsbalken, vid 52 kap. 11 §). Mål om klander torde normalt få anses vara av den karaktären att förhandling måste hållas om det begärs av någon av parterna. Detta har för tydlighetens skull uttryckligen angetts i paragrafen.

Som har anförts i avsnitt 6.2 föreslår utredningen att mål om klander av skiljedom koncentreras till Svea hovrätt.

Det är naturligtvis en nackdel att hänvisning sker till rättegångsbalkens regler i fråga om klagan över domvilla, eftersom en sådan hänvisning inte utan vidare blir begriplig för utländska parter. Detta är dock svårfrånkomligt. En liknande generell hänvisning till relevanta procedurbestämmelser med avseende på klanderprocessen görs också normalt i utländska lagar om skiljeförfarande.

Vad avser ansökningsavgift bör mål om klander av skiljedom även i fortsättningen anses som ett tvistemål. Dessa mål omfattas således utan ändring av ordalydelsen i bilagan till förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna, vilket i sin tur innebär att den part som väcker klandertalan ska betala 2 800 kronor i ansökningsavgift.

34 a §

På begäran av en part får hovrätten under förutsättning av motpartens samtycke bestämma att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska. Är ansökningskraven skrivna på engelska och meddelar hovrätten inte tillstånd till skriftväxling på engelska ska detta inte föranleda att ansökan inte anses inkommen.

I den mån rättegången äger rum på engelska ska hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

Hovrättens avgörande ska alltid skrivas på svenska. På begäran av en part ska hovrätten se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Vad som nu har sagts gäller också i fråga om beslut under rättegång och protokoll. Den part som begärt en sådan översättning ska ersätta staten för kostnaden. Den part som begärt att rättegången ska äga rum på engelska ska också i övrigt ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande.

Paragrafen har behandlats i avsnitten 6.6.4–6.6.7.

Enligt *första stycket* läggs det i hovrättens hand att bestämma om och i vilken utsträckning rättegången i ett klander mål kan äga rum på engelska. För att så ska få ske förutsätts en begäran av en part och motpartens samtycke. Det kan förutses att en begäran att rättegången helt eller delvis ska äga rum på engelska i förekommande fall framställs i den ansökan varigenom målet väcks i hovrätten. En sådan ansökan bör därför kunna göras på engelska. Om så har skett och hovrätten inte meddelar tillstånd till skriftväxling på engelska kan hovrätten i vanlig ordning förelägga parten att inge en översättning av ansökan till svenska. Som anförts i den allmänna motiveringen bör hovrätten inte tillåta engelska som rättegångsspråk, om målet undantagsvis bedöms vara av sådant allmänt intresse att det kan förutses att utomstående svenska åhörare kommer att närvara vid förhandlingen eller begära att få ut handlingar.

Hovrätten bör naturligtvis pröva en begäran att skriftväxlingen ska äga rum på engelska så snart som möjligt. Däremot bör hovrätten inte anses skyldig att redan i samband med att ett sådant yrkande provas ta ställning även till frågan om en eventuell förhandling ska äga rum på engelska. Om så ska ske kan ju bero på syftet med förhandlingen. Det står hovrätten fritt att bestämma att förhandlingen delvis – t.ex. med avseende på förhör med visst vittne – ska äga rum på engelska och i övrigt på svenska. Vidare kan hovrätten, om t.ex. en skiljeman som har tyska eller franska som modersmål ska höras som vittne, bestämma att denne får avlägga vittnesmål på engelska med eller utan tolkning.

Andra stycket innebär följande. Om muntlig förhandling äger rum med engelska som rättegångsspråk och hovrätten noterar att

utomstående åhörare är närvarande bör hovrätten inleda förhandlingen genom att fråga om det finns önskemål att förhandlingen görs tillgänglig på svenska. Hovrätten kan t.ex. meddela att simultantolkning kommer att ske, att rättegången spelas in och vid behov kan översättas i efterhand om det skulle vara motiverat eller hänvisa intresserade till någon befattningshavare vid rätten – t.ex. den tjänstgörande fiskalen – för närmare information.

Översättning av inlagor och bevismaterial behöver inte ske i vidare omfattning än vad som sker enligt nuvarande ordning. Är skiljedomen avfattad på engelska behöver den således inte översättas. Detta hindrar inte att hovrätten kan be om en översättning av vissa särskilt vitala partier av domen.

I *tredje* stycket föreskrivs att hovrättens avgörande alltid ska avfattas på svenska. Detta bör också gälla för protokoll och för ett sådant beslut under rättegång som inte endast avser en handläggningsfråga, t.ex. ett beslut om inhibition.

I stycket föreskrivs vidare att på begäran av part, hovrätten ska sörja för att en översättning av avgörandet samt protokoll och beslut under rättegång till engelska finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas respektive upprättas. Om endast utländska ombud medverkat i rättegången är det naturligtvis av värde om översättningen kan tillhandahållas samtidigt som hovrättens avgörande och andra nämnda handlingar, medan den i andra fall utan olägenhet torde kunna tillhandahållas något senare. Detta förutsätter dock att översättningen görs av hovrätten själv eller av uppdragstagare hos hovrätten, eftersom sekretessbestämmelserna innebär att andra inte får ta del av förslag till hovrättens avgörande eller andra beslut.

Den part som begärt en sådan översättning som ovan diskuteras ska ersätta staten för kostnaden. Denna blir att betrakta som en rättegångskostnad och eventuell fördelning av kostnaden bör följa de allmänna reglerna i 18 kap. RB. Hovrätten bör förordna om detta i själva avgörandet. I den mån det annars föranleder merkostnader att rättegången äger rum på engelska ska den part som begärt detta också i övrigt ersätta staten för sådana kostnader. Detta gäller bara i fråga om kostnader som uppkommit innan hovrätten skilt sig från målet. Skulle kostnader uppkomma i efterhand t.ex. på grund av att översättning senare begärts kan parterna inte åläggas någon betalningsskyldighet för dessa.

35 §

En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för upphävandet,

1. om domstolen har funnit att talan i målet ska bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

2. om båda parter har begärt uppskov.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan ny ansökan klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

Ändringarna i *första stycket* föranleds, såsom det framgår av avsnitt 6.3.2, av att 33 § föreslås bli avskaffad. I *andra stycket* har bara en följdändring gjorts.

36 §

En skiljedom som innebär att skiljemännen funnit sig sakna behörighet att avgöra tvisten får helt eller delvis ändras på talan av en part. Detsamma gäller i fråga om en skiljedom genom vilken målet avskrivits. Talan ska väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen ska innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen ska göra.

I fråga om talefrist och rättegång tillämpas 34 § tredje och fjärde stycket samt 34 a §.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om skiljedomen innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra skiljedomen enligt bestämmelserna i 34 §.

Ändringarna i *första stycket* har behandlats i avsnitt 6.3.3. I förhållande till nuvarande 36 § innebär förslaget den sakliga skillnaden att talan mot en skiljedom som innebär avvisning ska föras i den ordning som paragrafen föreskriver bara om avvisningen grundas

på att skiljemännen funnit sig sakna behörighet att avgöra tvisten. I andra fall är den som är missnöjd hänvisad till att klandra skiljedomen.

Talan mot en avskrivning förs på samma sätt men är inte begränsad till något speciellt fall. Den föreslagna lydelsen i 27 § innebär att denna bestämmelse är tillämplig även på avskrivningsbeslut.

Andra stycket innebär att talan, liksom enligt 34 §, ska föras genom en ansökan till hovrätten, som handlägger målet med tillämpning av 52 kap. RB.

Parterna får även avseende i denna paragraf aktuella frågor bestämma om kortare frist. Detta framgår av att en hänvisning görs till 34 § tredje stycket.

36 a §

På talan av en part kan domstol pröva om ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom.

Förslaget har behandlats i avsnitt 6.3.2. I olika sammanhang kan fråga uppkomma om en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling över huvud taget har verkan som skiljedom. Enligt förslaget förutsätts sålunda att till den del en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän eller inte omfattas av ett skiljeavtal mellan parterna handlingen saknar verkan som skiljedom. Om en som skiljedom betecknad handling inte uppfyller föreskrifterna om undertecknande saknar den också verkan som skiljedom.

Men det kan förekomma även andra fall då en handling måste anses sakna verkan som skiljedom även om den skulle betecknas som sådan. Ett exempel erbjuder det fallet att skiljedomen är vad man brukar kalla mörk, dvs. det framgår inte vad avgörandet innebär och kanske inte heller vilka som har varit parter. Ett annat exempel är en s.k. självdom. Med självdom brukar man mena att en av parterna har så stort inflytande över skiljenämnden att det kan sägas finnas ett slags identitet mellan parten och nämnden. I litteraturen finns en del ytterligare exempel nämnda, såsom att ”skiljedomen” har meddelats av ett tioårigt barn och att en skiljedom har förkommit. Det kan förhålla sig så att den som skiljedom beteck-

nade handlingen är en förfalskning eller att något skiljeförfarande aldrig har ägt rum. Andra mycket allvarliga fel av ordre public-karaktär kan också tänkas innebära att en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling inte kan tilläggas verkan av skiljedom.

Enligt förslaget ska en positiv eller negativ fastställsetalan om huruvida en viss handling utgör en skiljedom föras vid tingsrätt i enlighet med 43 § tredje stycket.

Det skulle naturligtvis kunna diskuteras huruvida denna lagregel är nödvändig med tanke på att det redan av allmänna principer kan anses följa att en sådan fastställsetalan kan väckas vid allmän domstol. I tydlighetens intresse har dock utredningen ansett en bestämmelse i ämnet motiverad. Den är givetvis tillämplig endast på svenska avgöranden.

41 §

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan ska väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, ska talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Talan väcks genom ansökan och behandlas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Skiljedomen ska innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del ska göra.

Första stycket gäller inte, om ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något förpliktande för parterna att betala ersättningen.

Beslut, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

En talan av part mot ersättning till skiljemännen eller någon av dem är i dag ett vanligt tvistemål. Talan väcks genom ansökan om stämning och ska enligt huvudregeln avgöras efter huvudförhandling.

Denna ordning är inte invändningsfri och har ofta väckt frågor hos utländska skiljemän. Det första som händer i en sådan rättegång är i allmänhet att skiljemannen blir kallad till muntlig förberedelse hos tingsrätten vid tredsdomsäventyr. Ibland förekommer

både förhandling för muntlig förberedelse och huvudförhandling. Detta sätt att hantera klagomål på ersättningen till skiljemännen lär internationellt sett vara ovanligt.

Enligt utredningens mening bör de förhållandevis få ärenden som det här gäller lämpligen kunna behandlas enligt ärendelagen. Det innebär att talan bör väckas genom ansökan. *Första stycket* föreslås ändrat i enlighet härmed.

I och med att ärendelagen föreslås gälla för handläggningen av mål enligt första stycket kommer sökanden att behöva betala endast 900 kronor i ansökningsavgift. Med anledning härav krävs en ändring i bilagan till förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna.

I *andra stycket* föreskrivs att rätten att föra talan enligt första stycket inte gäller, om ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomens innehåller något förpliktande för parterna att betala ersättningen. Förslaget har behandlats i avsnitt 7.4.1. I skiljedomsinstitutens regler föreskrivs regelmässigt att skiljedomens ska ange eller fastställa den ersättning som parterna ska betala enligt institutets beslut samt fördela kostnaderna mellan parterna. Detta föreskrivs t.ex. både i SCC:s och ICC:s regler. I den mån skiljemännen begränsar sig till att strikt följa dessa regler blir det inte fråga om något exekutivt verkställbart beslut och det finns således inte möjlighet att föra talan mot beslutet enligt förevarande paragraf. Skulle skiljemännen däremot uttrycka sig så att de förpliktar parterna eller någon av dem att betala kostnaderna – något som ibland förekommer i dag – kan talan föras mot beslutet trots att det egentligen har fattats av ett skiljedomsinstitut. Det är alltså angeläget att skiljemännen och instituten i fortsättningen bevakar hur domsluten i detta avseende formuleras.

Ändringen i *tredje stycket* föranleds av att ärendelagen föreslås gälla i första stycket.

43 §

Talan mot en skiljedom enligt 34 och 36 §§ eller mot ett beslut enligt 2 § andra stycket tas upp av Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Högsta

domstolen får pröva ett överklagande av hovrättens avgörande endast om Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd. Detta gäller dock inte vid överklagande av ett beslut om avvisning av ett överklagande av ett hovrättsbeslut. I fråga om rättegången i Högsta domstolen tillämpas 34 § fjärde stycket och 34 a §.

En talan som gäller frågan huruvida ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom tas upp av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet haft sitt säte. Är sätet för skiljeförfarandet inte angivet i skiljedomens får talan väckas hos Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller i fråga om talan beträffande ersättningen till en skiljeman.

I *första stycket* föreslår utredningen, i enlighet med det som sagts i avsnitten 5.5 och 6.2, att mål om talan mot skiljedomar och mot skiljenämnden beslut genom vilket skiljenämnden funnit sig behörig ska koncentreras till Svea hovrätt.

I *andra stycket* införs enligt förslaget ett krav på prövningstillstånd för att ett överklagande till Högsta domstolen av hovrättens beslut i ett klander mål ska få tas upp till prövning. Förslaget har behandlats i avsnitt 6.5. I överensstämmelse med vad som gäller i andra sammanhang föreslås dock att kravet på prövningstillstånd inte ska gälla för fall då överklagande sker av hovrättens beslut att avvisa ett överklagande. Utan särskild föreskrift står det klart att handläggningen i HD ska följa 56 kap. RB. Samma regler om rättegång på engelska som i hovrätten föreslås gälla. Även Högsta domstolens avgörande bör betecknas som beslut.

Enligt *tredje stycket*, som har behandlats i avsnitt 6.3.2, ska en talan som gäller frågan huruvida ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom tas upp av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet haft sitt säte. Är sätet för skiljeförfarandet inte angivet i skiljedomens får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.

46 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden med säte i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

I denna paragraf föreslås endast en följdändring med anledning av att begreppet skiljeförfarandets säte har införts i lagen.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

Förslaget motiveras av hänsyn till att förutsättningarna för parterna att ingå ett visst skiljeavtal inte bör ändras efter det att avtalet har slutits.

10.2 Förslaget till ändring i utsökningsbalken

2 kap. 24 §

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, ska tvisten prövas av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket ska tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § tredje stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I föreläggande ska anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

Ändringen av *fjärde stycket* är en följdändring av förslaget i 43 § tredje stycket LSF.

3 kap. 16 §

Finns det anledning att anta att en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling inte har verkan som skiljedom och pågår inte redan rättegång om detta, ska Kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

Denna följdändring har behandlats i avsnitt 6.3.2. Utredningen föreslår att ogiltighetsregeln i 33 § LSF upphävs. I överensstämmelse med vad som gäller enligt nuvarande ordning bör emellertid Kronofogdemyndigheten kunna förelägga sökanden att väcka tala när det finns skäl att anta att en som skiljedom eller motsvarande (t.ex. "Award") betecknad handling inte har verkan som skiljedom, t.ex. om den inte är underskriven eller om den rör en fråga som inte får avgöras genom skiljedom. Även andra fall kan tänkas bli aktuella (se författningskommentaren till 36 a § LSF.)

10.3 Förslag till ändring i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna

Bilaga

Ansökningsavgifter

Kategori A 900 kronor

– förordnande enligt lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Att tingsrätten ska handlägga frågor om ersättning till skiljemännen enligt ärendelagen innebär att ansökningsavgiften i sådant mål faller under Allmänna domstolsärenden i Bilagan. Den nuvarande lokutionen i bilagan avser endast den gamla skiljemannalagen. Tillägg bör därför göras avseende den nu gällande LSF.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande av Claes Lundblad

Enligt utredningsdirektiven ska det vara en generell utgångspunkt för översynen av LSF att söka främja Sveriges ställning som internationellt forum för handelstvister. Sverige har under en följd av år utvecklats till ett konkurrenskraftigt sätesland för internationella skiljetvister, inte minst genom det framgångsrika arbete som bedrivits av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut. Den ställning som sålunda byggts upp har emellertid under senare år kommit att bli betydligt mer konkurrensutsatt än som tidigare varit fallet. En orsak till detta är framväxten av med SCC konkurrerande, utländska skiljedomsinstitut. Ett annat är att med oss konkurrerande skiljedomsländer efterhand infört modern lagstiftning, i stor utsträckning byggd på modellagens lösningar. Ett tredje skäl synes vara att tvister mellan parter från det forna östblocket, å ena sidan, och parter från väst, å den andra, i minskad omfattning blivit förlagda till Stockholm. England och Schweiz framstår som länder som under senare år skaffat sig en allt starkare ställning, delvis på svensk bekostnad. Det finns således anledning att, såsom direktiven anvisar, nu överväga vad som kan göras för att stärka Sveriges ställning och söka återvinna förlorad mark.

Den svenska lagstiftningen har i stora drag fungerat väl. Problemet har dock inte saknats. Ett sådant gäller den förhållandevis höga frekvensen av angrepp på svenska skiljedomar genom klander eller ogiltighetstalan liksom tiden för slutligt avgörande av klander-mål. Det bör då först konstateras att svenska domstolar varit mycket återhållsamma med att undanröja skiljedomar. På ett övergripande plan torde det med fog kunna påstås att, på några olycksfall när, domstolarna verksamt bidragit till bilden av Sverige som ett skiljedomsvänligt land. Av det statistiska material som presenteras i

utredningens avsnitt 2 framgår att klander- och ogiltighetstalan, under den tid LSF varit ikraft, väckts i ett stort antal fall, ca 190 under det sistlidna decenniet. Endast i ca 10 fall har klander/ogiltighetstalan bifallits. Usla processodds tycks således inte avskräcka. Det måste då antas att skälen för att angripa skiljedomar inte bara beror på orealistiska förhoppningar eller bristfällig rättslig analys utan att det också finns andra skäl. Man kan förmoda att viktiga orsaker står att finna i att klanderkräanden hoppas kunna nå en förlikning på bättre villkor än de som följer av domen och/eller att man hoppas kunna fördröja verkställighet. För klandersvaranden, som ju för det mesta går segrande ur klandertvisten, består nackdelarna främst i den tidsutdräkt som klandret föranleder för tvistens definitiva avgörande. I vissa länder medför klander att verkställighet av skiljedomen försvåras eller förhindras. Till detta kommer den olägenheten att skiljedomen genom klandertalan blir offentlig. Det sekretessintresse som ofta var en viktig orsak till att man alls valde skiljeförfarande som tvistlösningsform, åsidosätts genom en offentlig domstolsprocess.

Man torde kunna anta att klanderfrekvensen i svenska domstolar i ett internationellt perspektiv framstår som hög, eller t.o.m. mycket hög.

Det nu sagda pekar mot att LSF i fråga om klander inte bör ge mer generösa förutsättningar för angrepp på skiljedomar än som är absolut nödvändigt. Tiden mellan skiljedomens meddelande och det slutliga kvittot på dess rättsliga bestånd bör göras så kort som möjligt.

Åt handläggningen i domstol av klander mål synes inte vara så mycket att göra utöver det effektivitetshöjande arbete som där alltid pågår och genom den mer effektiva handläggningsform i hovrätten som utredningen föreslår. Att få klander mål handlagda som förtursmål ter sig inte realistiskt. Vad som då i tidshänseende kan göras gäller främst klanderfristens längd.

Perioden mellan det att skiljedom meddelas och det slutliga avgörandet av ett därpå följande klander mål består typiskt sett av två huvuddelar, klanderfristen och tiden för målets handläggning i hovrätt.

I 1887 års lag gällde en klanderfrist om tre månader. Skälen för en så lång frist var att klandrande part inom fristen måste få tillstånd delgivning med klandersvaranden. Delgivning med utländsk

part ansågs kräva en generöst bestämd frist. Vid införande av 1929 års lagstiftning infördes regeln att fristen skulle räknas från klanderkerandens mottagande av skiljedomen till dess klandertalan väcktes. Den tid som krävdes för delgivning med klandersvaranden föll därmed utanför fristen. Det framstår som följdriktigt att fristen därmed kunde kortas till 60 dagar. 1994 års skiljedomsutredning (SOU1994:81 s. 180) ansåg att fristen borde ”bestämmas så att den kan passa såväl för nationella som internationella förfaranden.” Någon närmare analys av frågan redovisades inte i betänkandet. Det kan emellertid antas att fristförlängningen främst betingades av att modellagens tremånadersfrist tilläts få genomslag. I ett historiskt perspektiv ter det sig något kuriöst att rådrummet för överväganden rörande klander enligt 1887 års lag var avsevärt kortare än som är fallet enligt LSF, särskilt i mål där klandersvaranden var utländsk och där betydande tid kunde förväntas åtgå för delgivning i det sena 1800-talets kommunikationsmiljö. I LSF-propositionen tillfördes inget ytterligare i frågan. Utredningens förslag godtogs av regering och riksdag.

Sedan tillkomsten av LSF har i frågor av betydelse för klanderfristens längd mycket hänt. De enorma omvälvningar ifråga om kommunikationer och informationsteknologi som inträffat sedan LSF kom till har i grunden förändrat världen. Det föreligger numera knappast några stora skillnader i kommunikationsmöjligheter mellan utländsk part och en svensk. Om, undantagsvis, en utländsk part som deltagit i ett skiljeförfarande i Sverige inte förut haft kontakt med svenskt ombud finns goda möjligheter att mycket fort finna och instruera ett sådant. Några avsevärda praktiska problem för en utländsk klanderkerande att bestämma utformningen av sin talan på kortare tid än tre månader föreligger enligt min mening inte. Det framstår f.ö. som något egendomligt att fristen för klander av en skiljedom gjorts mer än fyra gånger längre än fristen för överklagande av en underrättsdom.

Vad så gäller synpunkten att tremånadersfristen överensstämmer med modellagens regel och att Sverige i görligaste mån bör anpassa sig till denna bör följande framhållas.

Sverige har valt att inte anpassa sin lagstiftning så att vi blir ett s.k. modellagsland. Sveriges relativt stora internationella framgångar på skiljedomsområdet talar med styrka för att detta inte medfört någon avsevärd nackdel. LSF innefattar en del lösningar

som är bättre än modellagens. Det bör därför, med det förhållningssätt som Sverige valt, inte möta något hinder att nu införa en klanderfrist som måste anses vara mer skiljedomsvänlig än modellagens i den meningen att klanderförutsättningarna inte görs mer generösa än nödvändigt. Vill en part angripa en skiljedom bör hon utan svårighet kunna göra detta inom en betydligt kortare frist än tre månader, ett tidsutrymme som i dagens informationssamhälle framstår som onödigt generöst, för att inte säga otidsenligt. Starka konkurrenter till Sverige på skiljedomsområdet är England och Schweiz. Även Frankrike är ett viktigt skiljedomsland. Dessa länder har, såsom redovisas av utredningen, valt en klanderfrist om 30 dagar, i Englands fall 28 dagar. Veterligen har dessa frister kunnat tillämpas utan att utländska parter på den grunden gjort några rättsförluster.

Ytterligare en aspekt bör läggas på fristfrågan.

Av den statistik som utredningen redovisar framgår att den genomsnittliga tiden för avgörande av klander mål i hovrätterna numera tycks vara ca 6–7 månader. I de relativt få fall där tillstånd lämnas att föra målet till Högsta domstolen blir tidsförskjutningen avsevärt längre. Om, såsom nu föreslås, prövning i Högsta domstolen kräver prövningstillstånd, lär den tiden bli än längre. En jämförelse mellan den svenska klanderprocessen i hovrätt och förhållandena i Schweiz ger vid handen att, enligt uppgift, ett slutligt avgörande av klanderfrågan i den första och enda prövningsinstansen i Schweiz, landets högsta domstol, Bundesgericht, genomsnittligen kan förväntas inom 6–7 månader. Det schweiziska rättsväsendet är således snabbare än det svenska med att slutligt avgöra klander mål. Läger man därtill skillnaden mellan ländernas klanderfrister, två månader, blir skillnaden i tidsutdräkt än större. Den ovan beskrivna tidsskillnaden mellan Sverige och Schweiz innebär för Sverige en konkurrensnackdel. Hur förhållandena ter sig i England har jag inte haft tillfälle att närmare undersöka. Allmänt torde kunna sägas att den engelska domstol som prövar klander mål, Commercial Court, inte gjort sig berömd för senfärdighet i målhanteringen. Av tillgänglig domstolsstatistik förefaller det som att, för ett ordinärt klander mål, en huvudförhandling kan förväntas inom 5–6 månader. Det kan således antas att klander mål inom det engelska rättsväsendet handläggs snabbare än i Sverige och att Sverige, i vart fall om man

även beaktar att den engelska klanderfristen är 28 dagar, har en konkurrensnackdel även i förhållande till England.

En viktig anledning till att kommersiella parter väljer skiljeförfarande som tvistlösningsform är att man där kan förvänta sig ett snabbare definitivt avgörande och en verkställbar dom avsevärt snabbare än om tvisten förs i domstol. Det kan antas att parter som förhandlar en skiljeklausul fäster vikt vid frågan om hur lång tid det skulle ta att få en klanderprocess slutligt avgjord. Det framstår, enligt min mening, som helt verklighetsfrämmande att anta att avtalsparter, när de ska förhandla innehållet i en skiljeklausul, skulle välja bort Sverige som sätesland därför att vi har en klanderfrist överensstämmande med den som gäller i Schweiz, England och Frankrike. Det torde tvärtom snarast förhålla sig så att en striktare och snabbare klanderregim blir ett argument för att välja svensk skiljerätt.

På nu anförda skäl bör enligt min mening fristen enligt 34 § sålunda bestämmas till 30 dagar.

Det skulle, såsom berörs i utredningen, kunna ifrågasättas om man med en förkortad klanderfrist bör mjuka upp den preklusionsregel som innebär att klanderkäranden inte efter fristens utgång får utvidga sina klandergrunder. På skäl som utredningen anför anser inte heller jag att en sådan förändring är lämplig eller önskvärd. Förutom att man genom en mer generös preklusionsregel skulle ge klanderkäranden ytterligare tid att, såsom nu mycket ofta är fallet, konstruera mer eller mindre kreativa klandergrunder skulle en sådan ordning sannolikt göra processen i hovrätten mindre effektiv.

Om man väljer att förkorta klanderfristen så som jag förespråkar torde detta medföra att man även bör ändra fristen för begäran om rättelse, komplettering och tolkning enligt 32 §, ändringstalan enligt 36 § och talan rörande skiljemännens ersättning enligt 41 §.

Kommittédirektiv 2014:16

En översyn av lagen om skiljeförfarande

Beslut vid regeringssammanträde den 6 februari 2014

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över lagen om skiljeförfarande i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och utländska parter. I uppdraget ingår bl.a. att

- överväga om det i lagen om skiljeförfarande bör införas bestämmelser om hur tillämplig materiell rätt ska fastställas,
- överväga om lagen om skiljeförfarande bör anpassas ytterligare till förekomsten av flerpartsförfaranden,
- överväga åtgärder för att säkerställa en effektiv och rättssäker klanderprocess, och
- överväga åtgärder som förenklar deltagande i klanderprocessen för parter som inte kan svenska, t.ex. om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättegångsspråk i klanderprocessen.

Utifrån sina överväganden ska utredaren lämna de förslag till författningsändringar som behövs. Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2015.

En alternativ tvistlösningsform som behöver ses över

Skiljeförfarande är en alternativ tvistlösningsform som kan innebära ett snabbare och mer flexibelt sätt att lösa en tvist jämfört med ett vanligt domstolsförfarande. Skiljeförfarande innebär att parterna anlitar de personer som ska avgöra tvisten (skiljemännen) samt att parterna kan ha ett stort inflytande över processens utformning och omfattning. Tvisten avgörs genom en skiljedom som under vissa förutsättningar kan angripas i domstol. En skiljedom kan verkställas som en domstolsdom i Sverige och kan – med stöd av 1958 års New Yorkkonvention om erkännande och verkställighet av skiljedomar – verkställas även i de andra 148 stater som har tillträtt konventionen.

Många förmögenhetsrättsliga tvister som avser näringslivsförhållanden avgörs i Sverige sedan gammalt genom skiljeförfarande. I fråga om internationella affärstvister, och i synnerhet internationella investeringstvister, är Sverige ett av de länder dit flest parter väljer att förlägga sina tvister. Regeringen arbetar aktivt för att Sverige ska fortsätta att vara ett attraktivt land för utländska investerare och en del i ett sådant arbete är att säkerställa att det finns effektiva tvistlösningsmekanismer, inte minst i form av skiljeförfarande. Överlag är det enligt regeringen angeläget att slå vakt om och främja Sveriges starka ställning som internationellt forum i handelstvister.

Skiljeförfarande i Sverige styrs av lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF). Lagen trädde i kraft för mer än tio år sedan. Under den tid som gått har den förändringen skett att det ställs allt större krav på effektiva tvistlösningsmekanismer. De tvister som behöver lösas är dessutom ofta komplexa och involverar inte sällan fler än två parter. Under senare år har i skilda sammanhang framförts förslag om ändringar i lagen om skiljeförfarande, främst i fråga om klanderprocessen.

Mot den angivna bakgrunden bör det göras en översyn av lagen om skiljeförfarande för att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för såväl svenska som utländska parter. En särskild utredare bör därför ges i uppdrag att göra en sådan översyn.

Uppdraget att se över skiljeförfarandet

Tillämplig materiell rätt

Vid internationella skiljeförfaranden uppstår ofta olika lagvalsfrågor. Frågan om vilket lands lag som ska tillämpas på själva skiljeavtalet regleras i 48 § LSF. Vad gäller frågan om vilka bestämmelser som ska styra förfarandet framgår det av 46 § LSF att lagen ska tillämpas på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige, även om tvisten har internationell anknytning.

Lagen om skiljeförfarande innehåller inte någon bestämmelse som styr hur skiljemännen ska bestämma vilken materiell rätt som ska tillämpas på tvisten. När förslaget till lag om skiljeförfarande remitterades efterlyste flera remissinstanser och internationella experter sådana bestämmelser. Regeringen ifrågasatte inte behovet av att reglera denna fråga men ansåg sig förhindrad att lämna något förslag i propositionen eftersom det saknades beredningsunderlag. Samtidigt angav regeringen att det kunde finnas anledning att återkomma med förslag till bestämmelser om frånvaron av en uttrycklig reglering skulle medföra problem i den praktiska tillämpningen, se Ny lag om skiljeförfarande (prop. 1998/99:35 s. 195).

Såväl FN:s handelsrättskommissions (UNCITRAL) modellag som de skiljedomsregler som gäller vid Internationella handelskammaren (ICC) och Stockholms handelskammarers skiljedomsinstitut (SCC) innehåller bestämmelser om hur tillämplig materiell rätt ska fastställas. Regleringen i modellagen innebär att skiljemännen, i avsaknad av avtal mellan parterna angående lagvalsfrågan, ska bestämma vilken materiell rätt som ska tillämpas med ledning av de lagvalsregler som skiljemännen anser vara tillämpliga (artikel 28). I ICC:s och SCC:s skiljedomsregler regleras frågan om tillämplig rätt på ett annat sätt än i modellagen. Enligt dessa regler ska skiljemännen, när det saknas avtal mellan parterna angående tillämplig materiell rätt, fastställa direkt vilken lag och vilka rättsregler som ska tillämpas utan att ta omvägen om lagvalsregler (artikel 21 resp. § 22).

En näraliggande fråga är i vilken utsträckning skiljemännen ska döma efter skälighet och billighet och ta hänsyn till parternas avtal och handelsbruk. Även detta är frågor som, av samma skäl som redovisats ovan, inte regleras i lagen om skiljeförfarande. Sådana bestämmelser finns dock exempelvis i modellagen (artikel 28).

Att i lagen om skiljeförfarande reglera de nu aktuella frågorna genom uttryckliga bestämmelser kan leda till större förutsägbarhet för parterna samt ett effektivare förfarande då skiljemännen genom regleringen vägleds i lagvalsfrågan och näraliggande frågor. Samtidigt har den nuvarande ordningen vissa fördelar, bl.a. genom att skiljemännen ges ett stort handlingsutrymme att ta hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet och att beakta den praxisutveckling som sker.

Utredaren ska därför

- överväga om det i lagen om skiljeförfarande bör införas bestämmelser om hur skiljemännen ska fastställa den materiella rätt som ska tillämpas på tvisten, och
- överväga om det i lagen bör införas bestämmelser om i vilken utsträckning skiljemännen ska beakta skälighet, billighet, parternas avtal och handelsbruk.

Platsen för förfarandet

I 22 § LSF anges att parterna bestämmer platsen för förfarandet och att skiljemännen annars bestämmer platsen för förfarandet. Det framgår av 31 § andra stycket samma lag att platsen för förfarandet ska anges i skiljedomen.

Valet av platsen för förfarandet har stor betydelse. Platsen för förfarandet är avgörande för om skiljedomen ska betraktas som svensk eller utländsk, dvs. skiljedomens nationalitet. Skiljedomens nationalitet är i sin tur styrande för vilka bestämmelser som ska tillämpas i fråga om verkställighet av skiljedomen (52 § LSF). Platsen för förfarandet har vidare betydelse för olika lagvalsfrågor, dvs. frågor som gäller vilket lands lag som ska tillämpas (jfr prop. 1999/98:35 s. 113). I de fall en fråga ska prövas av domstol är platsen för förfarandet också avgörande för att bestämma vilken domstol som är behörig. Enligt 43 § LSF styr således platsen för förfarandet vilken hovrätt som är behörig att pröva en klandertalan och enligt 44 § LSF styr platsen för förfarandet vilken tingsrätt som är behörig att pröva en parts ansökan om bevisupptagning eller en ansökan om att en skiljeman ska utses eller skiljas från sitt uppdrag.

Det faktum att parterna valt en viss plats för förfarandet hindrar inte att ett sammanträde hålls på en annan plats i Sverige eller

utomlands (22 § andra stycket LSF). Om parterna har avtalat om att förfarandet ska äga rum i Sverige spelar det inte någon roll för svensk domsrätt om parterna eller skiljemännen valt att förlägga sammanträden till ett annat land, att skiljemännen inte är från Sverige, att de har utfört sitt arbete i annat land eller att tvisten avser ett avtal som i övrigt inte har anknytning till Sverige (NJA 2010 s. 508).

Mot denna bakgrund kan det konstateras att uttrycket ”platsen för förfarandet” i lagen om skiljeförfarande snarast har en formell innebörd som inte nödvändigtvis ger uttryck för var förfarandet rent fysiskt äger rum eller var skiljemän och parter befinner sig geografiskt. Detta är i överensstämmelse med vad som allmänt gäller inom den internationella skiljemannarätten. Det kan ifrågasättas om det svenska uttrycket ”platsen för förfarandet” på bästa sätt återspeglar den formella konstruktion som är avsedd. I vissa jurisdiktioner och skiljedomsregler används i stället motsvarigheten till ”säte” (eng. seat).

Utredaren ska därför

- överväga om bestämmelserna i lagen om skiljeförfarande som rör platsen för förfarandet bör förtydligas.

Flerpartsförfaranden

Lagen om skiljeförfarande innehåller en bestämmelse som har tillkommit med särskild hänsyn till flerpartsförfaranden, dvs. skiljeförfaranden med flera kärande eller flera svarande. Det föreskrivs i 12 § tredje stycket LSF att tingsrätten ska utse skiljemän även i andra fall än som anges i lagen om parterna har bestämt det och någon av parterna ansöker om det. Bestämmelsen gör det möjligt för parterna att avtala om att tingsrätten ska utse samtliga skiljemän för att undvika sådana problem som kan uppkomma vid skiljeförfaranden som berör fler än två parter. Övriga bestämmelser i lagen om skiljeförfarande tar sikte på skiljeförfaranden mellan två parter. Vid lagens tillkomst anförde regeringen att flerpartsförfaranden, utöver frågan om utseende av skiljemän, gav upphov till i huvudsak ett annat problem, nämligen frågan om förening (konso- lidering) av flera tvister till ett förfarande. Regeringen konstaterade dock att det skulle föra alldeles för långt att i lagen reglera olika

konsolideringssituationer eller att överlämna åt domstol att mera skönsmässigt bestämma när konsolidering ska ske. Regeringen uppmärksammade också risken för att en sådan reglering skulle komma i konflikt med partsautonomin (prop. 1998/99:35 s. 98).

Det har blivit vanligare med tvister som rör fler parter än två. De särskilda frågeställningar som rör flerpartsförfaranden har också uppmärksammats i olika sammanhang. Genom 2010 års version av UNCITRAL:s skiljedomsregler introducerades flera bestämmelser som tar sikte på flerpartsförfaranden. Samma sak gäller 2012 års version av ICC:s skiljedomsregler. Mot denna bakgrund finns det nu anledning att överväga om lagen om skiljeförfarande bör anpassas ytterligare till flerparts-förhållanden. När denna fråga övervägs är det viktigt att beakta den starka ställning som principen om partsautonomi har i skiljeförfaranden.

Utredaren ska därför

- överväga om lagen om skiljeförfarande bör anpassas ytterligare till förekomsten av flerpartsförhållanden.

Ytterligare åtgärder för att säkerställa ett modernt och effektivt skiljeförfarande

Vid tillkomsten av lagen om skiljeförfarande gjordes bedömningen att modellagen skulle beaktas i varje delfråga även om den inte skulle tjäna som förebild för den svenska lagstiftningen. Resultatet har blivit att den materiella regleringen i den svenska lagen ansluter nära till modellagen. På ett antal punkter skiljer sig dock modellagen och den svenska lagen åt. Ovan identifieras ett antal områden där det kan finnas anledning att ytterligare anpassa den svenska skiljelagstiftningen till modellagen eller att i övrigt ta intryck av den internationella regleringen på skiljerättens område. I sammanhanget kan också noteras att vissa ändringar gjorts i modellagen år 2006 och att såväl UNCITRAL:s skiljedomsregler som SCC:s och ICC:s skiljedomsregler genomgått en mer omfattande revidering. Mot den bakgrunden kan det finnas andra områden där intresset av att knyta an till antingen modellagen eller den internationella utvecklingen på skiljerättens område gör det befogat att reformera lagen om skiljeförfarande.

Utredaren ska därför

- överväga behovet av ytterligare ändringar i lagen om skiljeförfarande i syfte att säkerställa ett modernt och effektivt skiljeförfarande.

Uppdraget att se över klanderprocessen

Klanderfristen

En skiljedom kan angripas i domstol, men endast på formella grunder. Processen förs i hovrätt som första instans genom klander-talan, ogiltighetstalan eller talan om ändring av skilje-domen (i det följande används klandertalan som samlingsterm för dessa förfaranden).

I såväl nationellt som internationellt perspektiv är ett av de viktigaste syftena med skiljeförfarande att erbjuda näringslivet ett snabbt och effektivt förfarande. Det är mot denna bakgrund angeläget att en eventuell klanderprocess kan ske på ett sätt som inte tar parternas och domstolens resurser i anspråk i större utsträckning än vad som är nödvändigt med hänsyn till rättssäkerhetsintresset. Lika viktigt är att parterna kan få ett slutligt besked om utgången i målet så snabbt som möjligt.

Tidsfristen för att väcka talan om klander mot en skiljedom är enligt 34 § tredje stycket LSF tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen. Även om denna tidsfrist är i linje med vad som gäller enligt modellagen finns det anledning att överväga om en så lång frist är befogad med hänsyn till bl.a. intresset av ett snabbt slutligt avgörande.

Utredaren ska därför

- överväga om klanderfristen bör förkortas.

Klandergrunderna

Det ligger i själva skiljeavtalets natur att parterna har av sagt sig möjligheterna att vid domstol få en skiljedom överprövad på materiell grund. Om det har förekommit något formellt fel vid handläggningen eller om det annars finns anledning att ifrågasätta om förfarandet skett på ett korrekt sätt har parterna visserligen ett berättigat intresse av att angripa domen. Hänsynen till allmänna

intressen och till tredje man kan också motivera en domstolskontroll. Även det faktum att staten medverkar vid exekution av en skiljedom talar för att domstolskontroll är motiverad. Det är dock viktigt för skiljeförfarandets attraktivitet att tvisten som huvudregel avgörs slutligt genom skiljedom. Den nu gällande regleringen av möjligheterna att angripa en skiljedom i domstol är resultatet av en avvägning mellan dessa intressen (prop. 1998/99:35).

De beskrivna intressena gör sig fortfarande gällande, men det finns skäl att utvärdera om regleringen bör justeras i något avseende. En sak som särskilt bör beaktas är risken för att en förlorande part angriper en skiljedom i syfte att fördröja verkställigheten trots att han eller hon inser att det inte finns några förutsättningar för framgång. Det bör också undersökas om det finns andra lämpliga sätt att lagstiftningsvägen säkerställa att korrekta skiljedomar får laga kraft utan fördröjning på grund av en utsiktslös klander talan. En möjlig åtgärd skulle kunna vara en uppstramning av klandergrunderna.

Utredaren ska därför

- överväga om förutsättningarna för att angripa en skiljedom i domstol bör förändras.

En effektivare klanderprocess

Under handläggningen i hovrätten av klandermål tillämpas enligt 53 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) reglerna om rättegång vid tingsrätt i 42–44 kap. Detta innebär att hovrätten ska utfärda stämning och hålla huvudförhandling, varvid utgångspunkten är att allt som ska läggas till grund för avgörandet måste åberopas vid huvudförhandlingen. Med hänsyn till att hovrättens prövning inte avser skiljedomens materiella riktighet och att bevisfrågor spelar en mer undanskymd roll inställer sig frågan om inte det processuella regelverket skulle kunna anpassas bättre till de särskilda förutsättningar som gäller för klandermål. Ett något mer flexibelt regelverk med större inslag av skriftlig handläggning skulle kunna främja effektiviteten i förfarandet och i övrigt göra klanderprocessen mer ändamålsenlig. Att låta lagen (1996:262) om domstolsärenden vara tillämplig i stället för rättegångsbalken kan vara ett sätt att åstad-

komma detta. Ytterligare ett sätt är att komplettera bestämmelserna i rättegångsbalken med särskilda förfaranderegler.

Utredaren ska därför

- överväga förändringar i det processuella regelverket som med bibehållen rättssäkerhet säkerställer att klanderprocessen i domstol är effektiv och snabbt leder till ett slutligt avgörande.

Det ligger inte i utredarens uppdrag att överväga förändringar som innebär att någon annan domstol än hovrätt blir behörig att i första instans pröva en klandertalan.

Överklagande till Högsta domstolen

Det följer av 43 § andra stycket LSF att hovrättens avgörande får överklagas till Högsta domstolen endast om hovrätten har lämnat sitt tillstånd, vilket hovrätten får göra om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Det gäller alltså ett principiellt överklagandeförbud med en så kallad ventil för mål som innehåller frågor som är intressanta för prejudikatbildningen. I denna typ av mål finns inget krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen. Högsta domstolen har i sitt remissyttrande avseende Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44) ifrågasatt om det inte borde gälla ett sådant krav, bl.a. med hänsyn till att det skulle ge Högsta domstolen möjlighet att inskränka ramen för sin prövning i det enskilda fallet genom att begränsa prövningstillståndet till viss del av hovrättens dom (s.k. partiellt prövningstillstånd). Om målets omfattning på så sätt blir mindre kan också handläggningen ta kortare tid.

Utredaren ska därför

- överväga om det bör införas ett krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen, och
- överväga om det gällande kravet på tillstånd från hovrätten för att få överklaga till Högsta domstolen i så fall bör avskaffas.

Tillgängligheten för utländska parter

Skiljeförfaranden som äger rum i Sverige genomförs inte sällan helt på engelska, av parter som inte behärskar svenska, och avslutas genom en skiljedom som är skriven på engelska. Om platsen för skiljeförfarandet är Sverige är det svensk domstol som är behörig att pröva en talan om klander. I domstol är språket svenska oavsett vilket språk som har använts under skiljeförfarandet. Detta framgår numera uttryckligen av 10 § språklagen (2009:600). Bestämmelsen har kommit till bl.a. för att säkerställa att principen om offentlighet har en reell innebörd, se Språk för alla – förslag till språklag (prop. 2008/09:153 s. 29). Parter som inte behärskar svenska har möjlighet att anlita ombud eller att ta hjälp av en tolk eller översättare. Av språklagen framgår vidare att svenska är huvudspråk i Sverige och att svenskan i denna egenskap är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden (4 och 5 §§).

Med hänsyn till intresset av att stärka Sveriges attraktivitet som forum i skiljetvister finns det anledning att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att ytterligare underlätta för icke svensktalande parter i klanderprocessen. Det kan röra sig om såväl rättsliga reformer – såsom ändrade regler om tolkning eller översättning – som praktiska åtgärder i form av exempelvis information till parterna eller utbildning av domstolspersonalen. Ett i högre grad skriftligt förfarande kan också underlätta för parter som inte kan svenska. Det har från företrädare för skiljeförfarandebranschen gjorts gällande att en möjlighet att kunna processa på engelska skulle ha stor betydelse i sammanhanget. Det ingår därför i uppdraget att överväga om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättegångsspråk under klanderprocessen.

Utredaren ska redovisa om åtgärder av detta slag skulle öka Sveriges attraktivitet som forum i skiljetvister och de för- och nackdelar som möjligheten att använda engelska som rättegångsspråk skulle innebära. Intresset av offentlighet måste beaktas och det måste säkerställas att svenskans ställning som samhällsbärande språk i enlighet med språklagen bevaras.

Även om utredaren kommer fram till att övervägande skäl talar mot att tillåta engelska som rättegångsspråk, ska utredaren redovisa vilka åtgärder som skulle krävas för att möjliggöra en sådan reform

och lämna förslag på nödvändiga författningsändringar. Till de åtgärder som bör övervägas hör hur behovet av tolkning samt översättning av handlingar och domar till svenska kan tillgodoses. Även behovet av offentliga översättningar till engelska av svensk lagstiftning ska övervägas, liksom behovet av utbildningsinsatser och andra åtgärder för att säkerställa att det finns domare med tillräckliga språkkunskaper för att kunna leda en förhandling, skriva domar och beslut samt i övrigt handlägga mål på engelska.

Utredaren ska därför

- överväga åtgärder i syfte att förenkla deltagande i klanderprocessen för parter som inte kan svenska,
- överväga om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättgångsspråk under klanderprocessen och lämna förslag på de författningsändringar och övriga åtgärder som behöver vidtas för att möjliggöra detta,
- överväga vilka konsekvenser ett förfarande på engelska får för offentlighetsprincipen,
- överväga vilken inverkan ett förfarande på engelska får för svenskans ställning som samhällsbärande språk, och
- vid behov föreslå åtgärder för att motverka eventuella negativa konsekvenser av ett förfarande på engelska.

Genomförande och redovisning av uppdraget

Utifrån de överväganden som görs ingår det i uppdraget att lämna fullständiga författningsförslag. Utredaren är oförhindrad att ta upp även andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Utredaren ska vidare göra de internationella jämförelser som anses befogade. Utredaren ska även beakta relevant arbete som pågår i Regeringskansliet och på EU-nivå.

Utredaren ska dessutom bedöma de kostnader och konsekvenser som förslaget kan komma att medföra. Om förslaget förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2015.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2015

Kronologisk förteckning

1. Deltagande med väpnad styrka i utbildning utomlands. En utökad beslutsbefogenhet för regeringen. Fö.
2. Värdepappersmarknaden MiFID II och MiFIR. + Bilagor. Fi.
3. Med fokus på kärnuppgifterna. En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet. Ju.
4. Ett svenskt tonnageskattesystem. Fi.
5. En ny svensk tullagstiftning. Fi.
6. Mer gemensamma tobaksregler. Ett genomförande av tobaksprodukt-direktivet. S.
7. Krav på privata aktörer i välfärden. Fi.
8. En översyn av årsredovisningslagarna. Ju.
9. En modern reglering av järnvägstransporter. Ju.
10. Gränser i havet. UD.
11. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015. Kontroll, dokumentation och finansiering för ökad säkerhet. M.
12. Överprövning av upphandlingsmål m.m. Fi.
13. Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del I. A.
14. Sedd, hörd och respekterad. Ett ändamålsenligt klagomålssystem i hälso- och sjukvården. S.
15. Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring. N L.
16. Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar. N.
17. För kvalitet – Med gemensamt ansvar. S.
18. Lösöreköp och registerpant. Ju.
19. En ny ordning för redovisningstillsyn. Fi.
20. Trygg och effektiv utskrivning från slutenvård. S.
21. Mer trygghet och bättre försäkring. Del 1 + 2. S.
22. Rektorn och styrkedjan. U.
23. Informations- och cybersäkerhet i Sverige. Strategi och åtgärder för säker information i staten. Ju Fö.
24. En kommunallag för framtiden. Del A + B . Fi.
25. En ny säkerhetsskyddslag. Ju.
26. Begravningsclearing. Ku.
27. Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort? Fi.
28. Gör Sverige i framtiden – digital kompetens. N.
29. En yrkesinriktning inom teknikprogrammet. U.
30. Kemikalieskatt. Skatt på vissa konsumentvaror som innehåller kemikalier. Fi.
31. Datalagring och integritet. Ju.
32. Nästa fas i e-hälsoarbetet. S.
33. Uppgiftslämnarservice för företagen. N.
34. Ett effektivare främjandeförbud i lotterilagen. Fi.
35. Service i glesbygd. N.
36. Systematiska jämförelser. För lärande i staten. S.
37. Översyn av lagen om skiljeförfarande. Ju.

Statens offentliga utredningar 2015

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Tillämpningsdirektivet till
utstationeringsdirektivet – Del I. [13]

Finansdepartementet

Värdepappersmarknaden
MiFID II och MiFIR. + Bilagor [2]
Ett svenskt tonnageskattesystem. [4]
En ny svensk tullagstiftning. [5]
Krav på privata aktörer i välfärden. [7]
Överprövning av upphandlingsmål m.m.
[12]
En ny ordning för redovisningstillsyn. [19]
En kommunallag för framtiden.
Del A + B. [24]
Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort?
[27]
Kemikalieskatt. Skatt på vissa konsu-
mentvaror som innehåller kemikalier.
[30]
Ett effektivare främjandeförbud i
lotterilagen. [34]

Försvarsdepartementet

Deltagande med väpnad styrka
i utbildning utomlands. En utökad
beslutsbefogenhet för regeringen. [1]

Justitiedepartementet

Med fokus på kärnuppgifterna. En ange-
lägen anpassning av Polismyndig-
hetens uppgifter på djurområdet. [3]
En översyn av årsredovisningslagarna. [8]
En modern reglering
av järnvägstransporter. [9]
Lösöreköp och registerpant. [18]
Informations- och cybersäkerhet
i Sverige. Strategi och åtgärder för säker
information i staten. [23]
En ny säkerhetsskyddslag. [25]
Datalagring och integritet. [31]
Översyn av lagen om skiljeförfarande. [37]

Kulturdepartementet

Begravningsclearing. [26]

Miljö- och energidepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015.
Kontroll, dokumentation och finansie-
ring för ökad säkerhet. [11]

Näringsdepartementet

Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi
för en konkurrenskraftig jordbruks-
och trädgårdsnäring. [15]
Ökat värdeskapande ur immateriella
tillgångar. [16]
Gör Sverige i framtiden – digital
kompetens. [28]
Uppgiftslämnarservice för företagen. [33]
Service i glesbygd. [35]

Socialdepartementet

Mer gemensamma tobaksregler.
Ett genomförande av tobaks-
produktidirektivet. [6]
Sedd, hörd och respekterad. Ett
ändamålsenligt klagomålssystem
i hälso- och sjukvården. [14]
För kvalitet – Med gemensamt ansvar. [17]
Trygg och effektiv utskrivning från slut-
envård. [20]
Mer trygghet och bättre försäkring.
Del 1 + 2. [21]
Nästa fas i e-hälsoarbetet. [32]
Systematiska jämförelser. För lärande i
staten. [36]

Utbildningsdepartementet

Rektorn och styrkedjan. [22]
En yrkesinriktning inom teknik-
programmet. [29]

Utrikesdepartementet

Gränser i havet. [10]